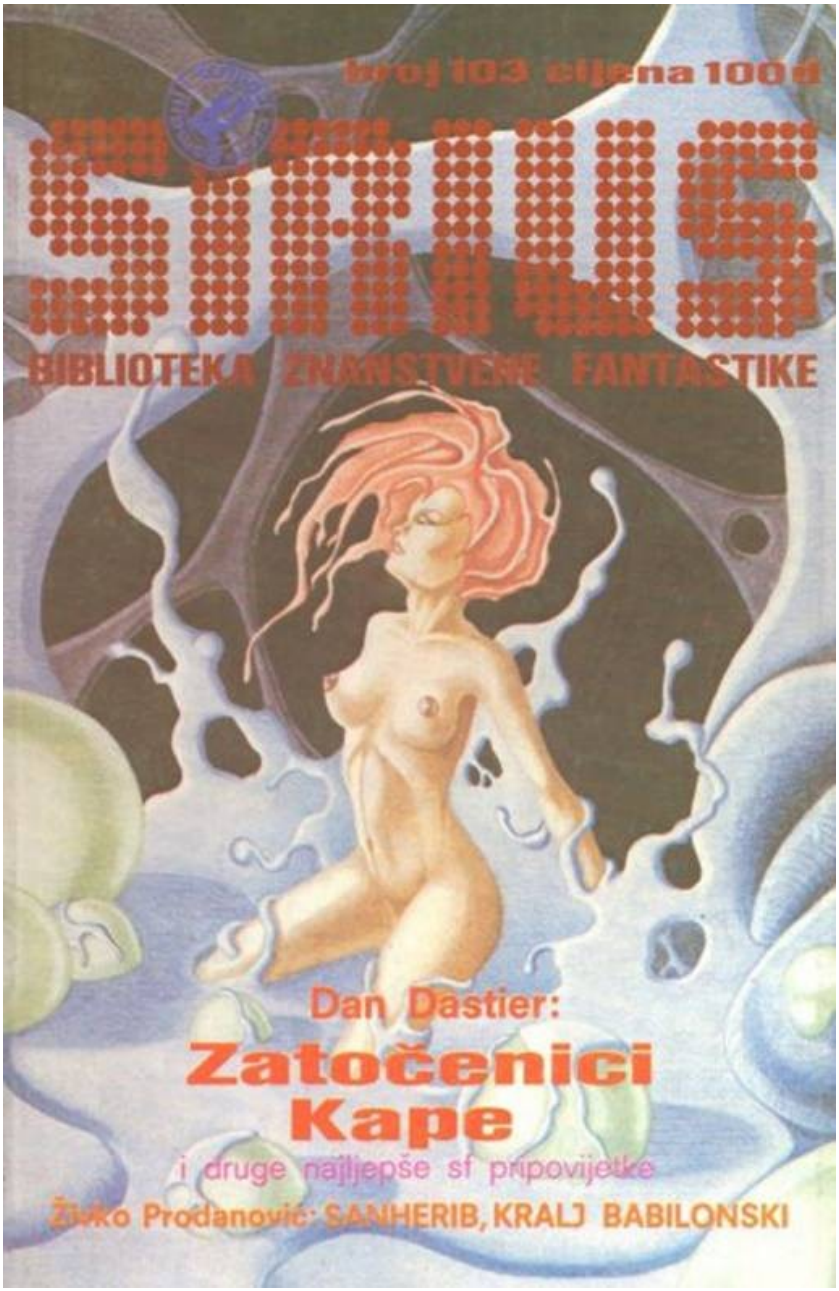
broj 103 cijena 100 d
SIRIUS
BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE
Dan Dastier:
Zatočenici Kape
i druge najljepše sf pripovijetke
Živko Prodanović: SANHERIB, KRALJ BABILONSKI

Sadržaj

Sirius 103

Riječ urednika

Dan Dastier: Zatočenici Kape

Wolfgang Jeschke: Malo više od 12 minuta

Algis Budrys: Civilizirati!

Neven Jovanović: Pacifist

Kit Reed: Vidljivi suučesnik

Živko Prodanović: Sanherib, kralj babilonski

Josip Car: Kolonizator s tri zvjezdice

Kir Buličov: Amorometar

Alan E. Nourse: Vola za rogove

Fletcher Pratt: Sanatorij dra Grimshawa

PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTIDOGAĐAJI ● POLEMIKE

Za Sirius... nije za Sirius

Zadnja korica: Michael Whelan Ilustracije

SIRIUS broj 103,

Siječanj 1985.

● SAVJET REDAKCIJE: Josip Adaković, Ljudevit Bauer, prof. dr. Adolf Dragičević (predsjedavajući), Vesna Gazdag, Igor Golik, Ana Hrastović, Marija Jurela, Želimir Koščević, Milivoj Pašiček, Nada Šoljan, Ismet Voljevica.

● GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Milivoj Pašiček.

● SIRIUS – biblioteka znanstvene fantastike, izlazi svakog petog u mjesecu – Izdavač: RO Novinsko-izdavačka djelatnost SOUR-a »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR Informativno-revijalna izdanja n.sub.o. Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4 –Stručni savjet »Siriusa«: Klub prijatelja znanstvene fantastike i fantastike Sfera Zavoda za kulturu i obrazovanje, Zagreb, Ivanićgradska 42a –Adresa uredništva: »Sirius«, Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4, telefon: (041) 515-555 i 519-555 – Tisak: RO Štamparska djelatnost »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR-i Novinska rotacija n.sub.o. i TM n.sub. o., 410-00 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4. – Cijena pojedinom primjerku 100 dinara. Pretplata: za godinu dana 1080 dinara, za šest mjeseci 540 dinara (u cijenu je uračunan popust). Pretplata se uplaćuje općom uplatnicom u korist računa 30101-833-1216 SOUR-a »Vjesnik«, Interna banka, s oznakom: za »Sirius«.

● Cijena oglasa. crno-bijela stranica 10.000 dinara; posljednja omotna stranica 15.000 dinara

● UREDNIK: Borivoj Jurković. – Recenzenti domaćih priča: Darije Đokić i (pisanih na slovenskome) Žiga Leskovšek. – Grafička oprema: Ivica Bartolić (omotna stranica) i Ljudevit Gaj – Lektor: Đuro Šnajder. Slika na naslovnoj stranici: Igor Vilegoš

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

= Vjerojatno su već svakom živom dodijali oni crnohumorni vicevi na temu utrka cijena i plaća... pretpostavljam da znate na što ciljam: na novu, znatno višu cijenu po kojoj ste kupili ovaj SIRIUS. Tako je, pogodili ste. No kako nemam pri ruci nikakav pogodan vic iz te crne serije, možda će biti dovoljno da priznam: kao i mnogi drugi proizvodi u nas (i ne samo u nas), tako ni SIRIUS nije izdržao jednu drugu trku, onu između troškova proizvodnje i prodajne cijene.

= I što nam sad preostaie, dragi čitatelju. Vama i meni? Vama: da načinite malu preraspodjelu u svojem kućnom budžetu i da tih dodatnih 40 dinara smognete, recimo, jednokratnim pješačenjem umjesto vožnje tramvajem ili autobusom. Meni: nada da ćete to doista i učiniti. A ta moja nada bila bi posve isprazna ako ne bih istodobno uznastojao da SIRIUS bude još bliži Vašim željama, da njegov sadržaj i kvaliteta budu vrijedni Vašeg dodatnoga odricanja.

= A sad, na posao. Evo nekih zanimljivih misli iz Vaših pisama:

= VI: Uredništvo štovano! Vaš je književni ukus — puritanski! Kako treba izgledati priča da bi vam se dopala (ostavivši po strani SF element): opisa malo; seksa mnogo; likovi što jednostavniji: njihov duhovni život što skučeniji i konvencionalniii: različite književne tehnike (na pr. tok svijesti) bože sačuvaj; itd. itd... Forma treba da odgovara sadržaju, da ga dopunjuje, ne može se o svemu govoriti jednako svaka tema zahtijeva poseban stil — nije važno koliko »nekomunikativan«. »hermetičan«, »težak« (nema teških knjiga — ima samo lijenih čitalaca), ili »moderan« (jer su sve domaće — samo domaće?) napisane uglavnom u stilu dobrog starog realizma. SF ima svoj sitil. Ali to nije stil priča koje vi proglašavate »izvanrednima«, to nije, koliko god to bogohulno zvučalo, stil Asimova, Clarkea i si. Njihov je stil — stil diletanata. Stil SF-a o tehnici. A budućnost SF-a leži u SF-u u čovjeku! — JA: Pogađate, dragi čitatelju, da se uglavnom ne slažem s Vama i upravo stoga Vaše misli i zamisli stavljam — bez primisli — na diskusiju.

= VI: Ako već tekstove objavljujete u originalu, zašto onda ne objavljujete čakavske, kajkavske i ikavske priče? — JA: Ako već pišete dobre takve priče, zašto pokoju ne pošaljete i SIRIUSU?

= VI: Zašto lektor svoj posao ne obavlja na razini nekadašnjih brojeva SIRIUSA? U svakom broju ima nekoliko ispuštenih redova i desetke ispuštenih ili zamijenjenih slova u pričama. Što je mnogo, mnogo je. — JA: Da stvar bude jasna, dragi čitatelju: lektor, dakle Đuro Šnajder, nema nikakve veze s greškama koje spominjete, on se brine o otklanjanju pravopisnih, leksičkih i ponekad stilskih grešaka. Zamijenjena i ispuštena slova ili cijeli redovi zovu se korektorske greške, a za njih i ja kažem što je mnogo mnogo je, no na žalost ni lektor, ni ja, ni bilo tko u uredništvu SIRIUSA nema utjecaja na otklanjanie takvih grešaka: one su u nadležnosti novinske korekture, a ova nije u sastavu izdavačke nego štamparske djelatnosti »Vjesnika«.

= VI: Priča »Sofijini ljubavni odnosi«, inače dobro napisana, bolje bi pristajala u neko drugo izdanje a ne u SIRIUS. Nije mi jasna »S« komponenta te priče... — JA: Atomi i mutacije su već odavna omiljena »S« komponenta. Dalje: Ako je zadaća svake književnosti, pa i SF-a. da svijet učini boljim, nije li dio te zadaće i da upozorava na ono što bi ga moglo učiniti — gorim?

= Želeći Vam sve najbolje u 1985. ostaje srdačno

Vaš Borivoj Jurković

SCAN i OCR: Sekundica

Ispravka: Elite

Prelom: MasterYoda

www.sftim.com

Dan Dastier:

Les séguestrés de Kappa

Preveo Božidar Stančić

Zatočenici Kape

Linda Rogers iz Agencije Rogers-Benson čekala je Audrey Glendale na astroluci Thoria-Nak, glavnoj svemirskoj stanici solarnog sustava otkako je Mars postao nastanjeni planet zahvaljujući stvaranju atmosfere pogodne za disanje.

Kad je lađica sa Zemlje stigla, Linda Rogers popije sok, plati i iziđe iz čekaonice. Nije se još bila srela s Audrey Glendale, ali je primila njezinu trodimenzionalnu fotografiju preko magnetovizora. Kao i ostali putnici, i Audrey Glendale je čekala policijske i carinske formalnosti, te prolaz kraj zdravstvenog automata. U posljednje su se vrijeme neki mikrobi brzo razvijali na Marsu, pa je bila potrebna stroga zdravstvena kontrola.

Audrey Glendale je bila ljepotica koju je morao svatko opaziti.

— Gospođice Glendale? — nagovorila ju je Linda i lijepa mlada žena je okrenula prema njoj lijepe zelene oči. — Vaš me otac obavijestio da ćete doći. Ja sam Linda Rogers... Moj je gliser na parkiralištu...

— Zar se nismo morale sresti večeras? — pitala je Audrey Glendale.

— Jest, ali su se prilike promijenile — odvrati Linda

— Jeste li pronašli tu rijetku ptičicu? — zapitala je Audrey.

— Mislim da jesam... mislim da taj čovjek odgovara zahtjevima koje postavlja vaš otac.. no, ima teškoća. On će biti mnogo skuplji nego što vi računate.

— Nije važno. Kad mogu vidjeti tog fenomena od čovjeka?

— Jedan naš detektiv ga slijedi... odmah ću ga pozvati — I Linda Rogers pritisne prstom neki senzor, klizajuća se vrata zatvore i Linda pritisne dugme za pokretanje motora, pa zatim još jedno.

— Jasone? Jasone, gdje ste?

— U baru na liniji sedam, »Loto«.

— Dolazimo onamo — reče Linda i uključi motor do kraja.

• • •

— To je onaj krupni plavokosi muškarac — reče Linda kad su ušli u bar. Audrey je zapazila muškarca koji je sjedio sučelice nekoj tamnokosoj ženi. Muškarac je bio nordijski tip, zacijelo porijeklom sa Zemlje. Žene su sjele. Osjetio su ugodan miris flen-cigareta, donesenih s granica GALFEDA, Galaktičke federacije. Kao i svagdje, svi muški pogledi pratili su Audrey.

— Čovjek se zove Alexis Jansens — napomenula je Linda, 32 su mu godine, kozmolektronički je inženjer, potrošio je golemi novac da bi kupio moderan svemirski brod. Kažu da su Al Jansens i njegova posada kadri učiniti ono što drugi i ne pomišljaju. Kažu i da Jansens ponekad polazi na ne baš legalna putovanja... čovjek koji je ponekad u svađi sa zakonom, možda neće dugo razmišljati prije nego što prihvati ponudu da prijeđe granicu istraženog svemira, na što inače imaju pravo samo automatske sonde Istraživačkih snaga.

— Mislim da je to čovjek kojega tražimo — napomenula je Audrey Glendale. Pile su martini-džin što im je donio android.

• • •

Alexis Jansens se oprostio od tamnokose žene s kojom je pijuckao i razgovarao. Bio je na odmoru, htio je to sebi priuštiti, a onda će poći na Sirius sa zgodnom tamnokosom.

Smjestio se u gliser i krenuo uvjerivši se da nema smetnje pri prometu. Poslije treće oznake redar mu je signalizirao da se približava neko vozilo brže od njegovoga. Pogledao je. Gliser je bio elegantan, ali vozača nije vidio zbog tamnoga stakla. Brzo vozilo naglo skrene prema njemu i on opsuje. Da nije tako spretan, to ga je moglo stajati glave pri brzini od 400 kilometara na sat. Počeo je kočiti i začas su se oba vozila našla zaustavljena pokraj puta. Jansens je bio ljutit, skinuo je magnetski pojas i pritisnuo dugme,za otvaranje klizajućeg stakla,

I vozač glisera koji ga je omeo u vožnji izišao je i Jansens je raspolačio

oči.

— Tako ti svih kvazara! Da ne sanjam? Pa takva djevojka ne postoji! — promrmljao je. Skočio je iz glisera i pogledao sportski razvijenu djevojku zelenih očiju, sad i nasmiješenu.

— Dobar dan — pozdravi Jansens. — Pokušavali ste samoubojstvo, ha? — Htio se uvjeriti da li mu je osmijeh dovoljno ironičan.

— Dobar dan, Jansens — odvrati Audrey Glendale. — Ne, nisam se htjela ubiti, samo sam se željela upoznati s vama na malo diskretnijemu mjestu... Zašto me tako gledate?

— Pokušavam pogoditi vaše ime, kao što ste vi moje.

— Zasad samo Audrey... ako se složimo, onda je to i prezime. — Ponudio ju je cigaretom »flen«; ona je uzela i cigareta se, pošto je ona skinula zaštitni omot, pripalila pri dodiru sa zrakom. — Recite mi, Jansens, biste li željeli zaraditi sto tisuća zlensa? — zapitala ga je.

Alexis Jansens se blago nasmiješio gledajući djevojku, ukusno odjevenu, krasna stasa.

— Koga bih morao ubiti za 100.000 zlensa?

— Nikoga...Rekli su mi da ste nezavisan karakter, Jansens... Ne, nije riječ o šali. To je svota koju zaradite za godinu dana..

— Pokažite mi iskaznicu poreznog agenta ..

— Čini mi se da su me pogrešno obavijestili o vama, vjerojatno vaš ugled nije takav... — Audrey se pravila da je razočarana.

— Tako me nećete dobiti — nasmiješi se Jansens. — Ispričajte mi što vas muči. Ako vam ne mogu pomoći, rastat ćemo se bar kao dobri prijatelji.

Djevojci je odlanulo. Čini se da je on bio onakav kao što je i pretpostavljala. Nije bilo lako s njime.

— Dobro — počne djevojka. — Riječ je o ekspediciji prema sustavu Vega, u sazviježđu Lire, na više od 26 svjetlosnih godina od Sunčeva sustava.

— Ma nemojte! Samo to? Recite mi, gospođice, jeste li osim

bezazlenih turističkih putovanja ikad zaronili u svemir?

Andrey je zbunjeno odmahnula glavom.

— To sam i mislio. Htio bih da shvatite da je Vega izvan opsega istraženog područja. Da bi se doprlo donde, valja izvesti super svemirski skok, a osim toga to je područje zabranjeno za privatne ekspedicije.

— Znam... ali znam i to da se vi i vaša posada niste na to uvijek obazirali...

— Znači, ona visoka svota trebala bi ušutkati moje skrupule? — Nasmiješio se i iznenada osjetio živu želju da prihvati prijedlog, ne toliko zbog novca koliko zbog nje... zbog djevojke koja mu ovako jednostavno predlaže da skoči u nepoznato kao da je riječ o običnom turističkom putovanju na Sirius. — Recimo da sam u načelu prihvatio. Kakav je cilj tog putovanja?

— Privatno znanstveno istraživanje... — odgovorila je nakon kraćeg oklijevanja.

— Nadam se da ste proučili i taj zakon, pa znate da je vlada prisvojila sebi pravo na znanstvene aktivnosti u tom području, pa ih kontrolira rigorozno. Istraživač mora biti član Centralnog tijela za znanstvena istraživanja, CTZI.

— Moj otac nije član... S obzirom na karakter istraživanja, nije dobio odobrenje službi... Nitko, zapravo, ne vjeruje u neke teorije koje je iznio pred Kongresom.

— Pa sada želi tim starim liscima dokazati da je imao pravo, ha? Kakve to teorije brani vaš otac, gospođice?

— Želi pokazati da postoje neke izravne veze između različitih kontinuuma vrijeme-proslor. Da postoje neka vrst paralelnih svjetova.

— Čuo sam za tu pretpostavku. Ona je i dovela do otkrivanja mogućnosti skoka izvan konvencionalnoga svemirskog prostora, ali... na tome se i stalo.

— Zbog spornih metoda proračuna, Kongres nije odobrio radove moga oca, a i zato što je porijeklo nekih otkrića tražio u dalekoj prošlosti. Za racionaliste ne postoji razlog zbog kojeg bi se morali oslanjati na radove čovjeka koji je živio pod Lujem XVI i bio učenik Josepha Balsama,

zvanoga grof Cagliostro... Taj se čovjek zvao Armand Loudal, radio je u podrumima dvorca, kažu da se bavio vradžbinama i da je u toku godina 1787. i 1788. nestalo mnogo osoba. Ljudi su dolazili do dvorca Sermont, ali se nisu vraćali. Naoružani su ljudi nahrupili u dvorac, ali je Armand Loudal nestao u blještavom svjetlu, a u luku svjetla nestala su i dva vojnika koji su se previše približili.

— Dakako da takvu priču nišu mogli progutati članovi Kongresa — napomene Alexis Jansens.

— Moj otac ima matematičke dokaze da postoje drugi svjetovi u svemiru paralelnom s našim. Otac je pronašao neku Loudalovu knjigu i u njegovu mozgu je niknula ideja da postoje negdje »prirodna vrata«... to bi bila jedna od crnih rupa, posljednji stadij jedne zvijezde...

— I prema vašem ocu jedna takva crna rupa postoji u području Vege?

— Zbilja sve pogađate... tu je 100.000 zlensa i rizik da imate posla s vlastima Svemgala jer ste bez dozvole prešli dopuštenu granicu...

— A da i ne govorimo o tome da nosimo glavu u torbi pri skoku u nepoznato — doda Jansens. Osjećao je da bi morao odbiti, ali je isto tako znao da je taj izlet na razini njegova ugleda. Ne bi bilo prvi put da polazi zabranjenim ili bar neutrtim stazama. Opasnost... ? To je tek bila žaoka, poticaj za pustolovinu. — Tko polazi osim vašeg oca?

— Ja, ako nemate ništa protiv.

— Znači da moram uvjeriti posadu da prekine odmor..

— Ne morate... moj otac ne voli da previše ljudi sazna njegovu tajnu ..

— Ovo je već malo opasnije .. teško i gotovo nemoguće.

— Pa vi i ne morate prihvatiti Jansens — mirno će Audrev. — Recite »ne« i ja ulazim u gliser i nestajem. Možda nađem nekog... ima takvih ljudi...

— Pretpostavljam na kakvog ćete se namjeriti, ali vam kažem: vaš je plan lud. I baš zato ga moram prihvatiti.

• • •

Sad se već na ekranima sideroradara vidjela kontrolna svemirska stanica

SC 72. Al Jansens se okrenuo prema Audrey Glendale, koja se već pričvrstila na specijalnom naslonjaču za supersvemirski skok. Malo dalje je Fred Glendale gledao drugi ekran, također sjedeći u naslonjaču. Učenjak je provjeravao svoje račune opterećujući računala, koja neke podatke i nisu htjela prihvatiti. Prihvatili su ih tek poslije neke modifikacije, ali Alexis nije shvaćao što to računa učenjak.

Kad stari učenjak nije računao, zatvorio bi se u svoju kabinu »Capricornije«. Jansensova broda. Budući da nije bilo posade, neke su poslove obavljali roboti, specijalno programirani.

Dosad je sve išlo dobro jer su jurili dopuštenom zonom, ali će se poslije ustanoviti da brod plovi bez posade.

— Kontrolori će ubrzo shvatiti da se ne kanimo zaustavljati na kontrolnoj stanici — napomenuo je Jansens Fredu Glendaleu i Audrey... — Možete zamisliti da bi postavili niz neugodnih pitanja jer nismo u programu letova. A ne možemo skočiti u nepoznato ako nismo na liniji jedne od vladinih stanica...

»Civilni brod u sektoru 362... linija prijelaza 2-27-04... javite podatke radi provjere...«

»SC 72, primio zahtjev... privatna letjelica NC 202... 'Capricornia', matični broj 7-336-AX.«

»'Capricorni', na pogrešnoj ste liniji, odmah izvedite promjenu u vektoru 9!«

»SC 72, imam teškoća s kompjuterom...«

»Ispravite putanju, sad već 9,5...!«

Alexis Jansens se sad obratio profesoru Glendaleu:

— Pričvrstite magnetski remen. Približavamo se području skoka. — Zatim odgovori kontrolnoj stanici: — Ovdje »Capricornia«, mislim da imamo teškoća s mehanikom što nam programira let. Imam znatnih smetnji...

»Prijeđite na ručno manevriranje! Vi ste na rubu područja supersvemirskog skoka, ali neoznačenog!«

Jansens je prekinuo vezu, gurnuo komande fotonskog motora i odmah

su zatreperile žaruljice pokazivača kompenzacije gravitacije. Na ekranu se vidjelo da su sa stanice pošli u potjeru za njima.

— Oni znaju da bi se moglo dogoditi da imamo smetnji, iako ne znaju odakle te smetnje... Pazite, još pet sekundi do početka... prilično je neugodno, kontrolirajte ritam disanja...

Iznenada je počela treptati jedna žaruljica i ekran pred Jansensom se zatamnio. Alexis je promatrao djevojku. Volio bi da se između njih nije uvukla ona svota koju su položili u banku... Jansens se suzdržavao da ga ne obuzme uobičajena mučnina. Oko njega su stvari postajale nekako fluidne, kao da su stijene »Capricornije« postajale providne. Obuzela ga je lagana vrtoglavica, zatim su na ekranu počele skakati slike i pruge u razltčnim bojama, čuli su se neobični šumovi, Alexis je polako tonuo u neku vrst nesvjestice, koja je izgledala stvarna, u kojoj je on držao u naručju ovu djevojku zelenih očiju...

• • •

Budući da je bio izvježbaniji, Alexis Jansens se prvi osvijestio i odmah se uvjerio da je na brodu sve u redu. Skok u supersvemir obavljen je normalno i brod je nestao s vidika kontrolnog broda stanice. Budući da nisu znali program i nisu mogli ustanoviti da li je doista bilo smetnji, oni iz stanice nisu mogli ustanoviti kamo se uputila »Capricornia«.

Alexis je otkopčao magnetski pojas i prišao djevojci,

— Gospođice Glendale... probudite se...! — Otvorila je oči, a on odmah napomene: — Pazite, nemojte činiti nagle kretnje... Mi smo u supersvemiru... to je izvanredno!

— Izvanredno je ono prema čemu letimo, mladiću— javio se Fred Glendale. — Oni iz Centralnog tijela za istraživanje nisu shvatili da bi ta teorija mogla pokolebati mnoge teorije o svemiru.

Jansens je pogledao djevojku. Bilo mu je zabavno to čuti.

— Možete se otkopčati, profesore, ali nemojte odlaziti odavde, jer se još neko vrijeme vrata neće dati otvoriti. Mi smo »pod zvonom«...

— Mi idemo k cilju — reče profesor svojoj kćeri i nasmiješi se. — Da je Loudal imao vremena do kraja provesti svoje pokuse... — Zašutio je iznenada, kao da se bojao da je rekao previše. Djevojka je pak bila svijesna

da je Alexis promatra i bila je zadovoljna. Čak i prezadovoljna.

Uskoro je ekran opet prenosio lijepu sliku svemirskog krajolika.

— Pogledajte, Audrey — napomene Alexis zazvavši djevojku po imenu. — Vega... jedna od najsjajnijih zvijezda galaksije...

• • •

Fred Glendale je, čekajući valjda i znajući što bi mogao otkriti u ovom kutku galaksije, prvi spazio tamnu zonu. Odmah se oduševio.

— Evo je! Evo crne rupe! Prirodnih vrata o kojima je govorio Armand Loudal! Zbilja ih je smjestio točno...! — Okrenuo se Alexisu Jansensu, koji je skeptički promatrao crnu rupu. — Približt ćemo se! — rekao je, a Jansens je stao za komandni pult. Vidio je kako je Audrey lagano problijedila i osjetio je neku neobjašnjivu tjeskobu.

Uključio je program koji će definirati let, odmah su reagirali sideroradari i upalile su se zelene svjetiljčice koje su označavale kompenzaciju akceleracije. Letjelica je poletjela prema cilju koji je označio Jansens. Fred Glendale je netremice gledao u ekran. Audrev je prišla komandantu broda i stavila mu ruku na podlakticu.

— Al, ja se bojim — dahnula je. — Imam loš predosjećaj. Pomažem ocu godinama u njegovu radu, ali ipak ne vjerujem potpuno u sve to.

Iznenada su fotonski motori zamuknuli. Fred Glendale je očarano promatrao krajolik. Brod je sad plovio po inerciji. Alexis je mislio na crnu rupu, u kojoj je, koliko je znao, nestalo mnogo brodova.

— Morali bismo se vratiti, Al — rekla je djevojka, ali je njezin otac čuo što je rekla.

— Audrey! Ne možemo natrag! Prestar sam, ne bih mogao ponovo na takvo putovanje. Moram saznati! Pokazat ću im da sam imao pravo. Da Armand Doudal nije bio običan vrač!

Sad je crna rupa ispunjavala gotovo cijeli ekran i Jansens se pitao ne bi li zaista trebalo okrenuti brod. Zasad još ništa nije izgledalo prijeteće. Ondje je vladala tama, ali nije samo ona zabrinjavala Alexisa, već činjenica da su se instrumenti odjedanput počeli nenormalno ponašati. Aparati su pokazivali da brod srlja u prazninu neobične gustoće. Komandant broda se

neko vrijeme kolebao, a onda pritisnuo dugme za inverzivan rad motora.

— Žao mi je, profesore, prije svega sigurnost broda — rekao je Glendaleu. — Instrumenti ne mogu sondirati cilj.

— Vaši instrumenti nisu ni zamišljeni da imaju određene kriterije. Zar vam nisam dokazao da mogu matematički odrediti sve koordinate supersvemirskog skoka?

— Znam, profesore znam da ste i sve skupo platili, ali ja bih volio biti siguran kamo stavljam nogu. Ja sam odgovoran za živote. Pritisnuo sam samo dugme za zaustavljanje, jer mi se čini da vaša kći ne želi da nastavimo. A želim i razmisliti. Moram znati da li ćemo se izvući živi.

— Činite kako hoćete. Samo znam da se ne treba držati točno vaših instrumenata, jer ono vani niste u stanju shvatiti ni vi ni vaši instrumenti. — Okrenuo se i izišao, te se vratio u svoju kabinu.

Alexis je pogledao Audrey, a zatim pritisnuo neko dugme.

— Poslao sam prema rupi jedan fotar, loptu čiste svjetlosne energije. — Na ekranu se pojavila svijetleća kugla, jureći strahovitom brzinom prema crnoj rupi. Promatrali su je ozbiljnih lica. Odjednom se Jansens namršti, jer je svijetleća kugla počela blijedjeti..

— Znao sam to... fotar je jurnuo u mračno područje i ondje utrnuo. To znači da ta nepoznata zona apsorbira energiju!

Iznenada je brod potresao jak udarac, a odmah zatim počele su se paliti neke kontrolne žaruljice.

— K vragu! Pa neki otvor komore se otvorio i zatvorio! Ko se to...? Komora broj tri! — Alexis Jansens je odmah shvatio što se događa, zgrabio je svoj mikrofon:

— Profesore, naređujem vam da opet hermetički zatvorite komoru!

U komori broj tri nalazila su se tri astrodžeta za istraživanje. Zacijelo se Fred Glendale ukrcao u jedan.

Audrev je shvatila također i htjela potrčati prema izlazu.

— Uzalud — napomene Alexis — dok traje izbacivanje rakete, vrata komore se ne daju otvoriti.

Pričekali su nekoliko trenutaka, a onda je počela treptati druga žaruljica.

— Izbacio se u svemir...

— Ali on nikad nije pilotirao letjelicom...

— Ako zna upravljati gliserom, znat će se snaći i s raketom. Koordinate zna...

Djevojka je očajna sjela u naslonjač. Na ekranu se sada mogla vidjeti silueta letjelice.

— Profesore Glendale — viknuo je u mikrofon Alexis Jansens — okrenite letjelicu i vratite se na »Capricorniju«! Nemojte se vladati poput hirovita djeteta!

— Ja sam izabrao, mladiću! — odvratio je profesor. — Ne mogu riskirati i život svoje kćeri... ne zamjeram vam!

Jansens je stavio u pogon fotonske motore i preuzeo ručnu komandu.

— Ima izgleda ga stignemo i uhvatimo magnetskim snopom — rekao je. — Budite pripravni, Audrey, da povučete crvenu ručicu kad vam dadem znak.

Instrumenti su ponovo podivljali i počeli davati znakove za uzbunu, ali je Jansens ipak tjerao »Capricorniju« svom snagom. No, odjednom je pred njima zinula crna rupa, a svjetlo se astrodžeta u kojem je jurio profesor Glendale ugasilo. Oplata broda počela je žestoko podrhtavati, svjetlo je oslabjelo, dok nije gotovo potpuno nestalo.

• • •

Na svemirski je brod djelovala privlačna snaga crne rupe. Komandant Jansens stisnuo je zube. Trebalo je izvući brod iz toga smrtonosnog zagrljaja, iz toga ždrijela koje bi ih progutalo kao što je progutalo Freda Glendalea. Instrumenti su pokazivali da je u kabini strahovit pritisak u što Alexis nije vjerovao smatrajući da su instrumenti »poludjeli«. Oplata broda je podrhtavala, na ekranu samo crnina. Sve se zamračilo, nije vidio ni djevojke... sad su ga počela ostavljati i osjetila, borio se sam sa sobom. Odjedanput — bljeskovi, kratki i zasljepljujući. Tada je vidio da se djevojka ukočila nedaleko od njega. Oko njezine glave se iskrilo, a zacijelo je iskrilo i iznad njegove glave. Činilo mu se da mu je tijelo postalo

neosjetljivo.

No, fotonski motori su radili i tu je bila jedina nada. Koliko je vidio, crna rupa je proždirala energiju, a ako su motora »Capricornije« funkcionirali, znači da ima nade. Kad je spazio pred sobom nekoliko zvijezda, bio je gotovo uvjeren da je blizu pobjedi, ali nije imao snage da vikne. Bio je iscrpljen. Djevojka nije puštala glasa od sebe.

Znak za uzbunu je naglo prestao i polako se vraćalo svjetlo. Alexis Jansens je bio umoran, sve što je otada radio činio je polusvjesno, mehanički, iako je izvodio vrlo važne operacije. »Spustiti se... spustiti se... sletjeti...« — naređivala mu je podsvijest. Htio je nešto reći djevojci, no nije mogao ispustiti glasa. Ruka mu je bila strašno teška, ali je ipak uspio potegnuti pravu ručicu krajnjim naporom volje. Tada je začuo zujanje brodskog kompjutera i znao da je uspio. Osjetio je zadovoljstvo i utonu u san ili nesvijest.

• • •

— Alex... — Samo ga je jedna osoba tako zvala. — Alex... — Osjetio je blagu žensku ruku na svome čelu. Da, jedino je ona mogla staviti ruku na njegovo čelo.

»Audrey... volim vas!« — Osjetio je silnu želju da joj to kaže. Možda umire i ona mora znati... Pokušao je otvoriti oči. Najprije je sve vidio nejasno, a zatim je pomalo počeo nazirati lice žene nagnute nad njim. Volio bi da se izgubi u zelenilu tih očiju... Zašto su te oči sjetne? Ah, da, Fred Glendale...

— Moram ustati... — rekao je teškom mukom. — Toliko toga moram uraditi...

— Ne morate — rekla je Audrey. — Ne znam kako, no dogodilo se pravo čudo... Pogledajte ekran.

Pogledao je i vidio najljepši krajolik neobičnih boja. Boje su bile čudne, ali ipak skladne: crvena boja lišća i trave pod zlaćanim nebom i zlatnim suncem.

— Vega... — I Alexis se počeo smijati. — Uspio sam! Gubio sam svijest, ali sam uspio uspostaviti pravi program na brodskom kompjuteru. Dao sam zadatak komjuteru da pronađe što prije mjesto gdje bismo se mogli spustiti i, evo, našao je planet sustava Vega... — Pogledao je neki

indikator. — Audrey, mi smo... ne, to nije moguće... gotovo smo petnaest dana u svemiru a ipak nismo gladni... Zacijelo smo ušli u drugu dimenziju vremena.

— Da — složi se ona— i uslijedio je pomak od petnaest dana u odnosu na naše vrijeme. Ovdje vrijeme brže teče.

— Vaš je otac nestao u toj crnoj rupi, sad je zacijelo mrtav. Prevario se. Istina je pred nama...

— Možda se tata zaista prevario — rekla je djevojka zamišljeno. — Ali ja mislim... ja to osjećam... da on nije mrtav. On je jednostavno prošao stazom kojom mi nismo uspjeli proći. Mi ne znamo što valja poduzeti, no on je znao, Al...

• • •

— Atmosfera je povoljna za disanje, s neznatno većim sadržajem kisika nego na Zemlji — ustanovio je Jansens analizirajući rezultate s instrumenata. — Gravitacija je nešto manja. Pazite da ne učinite koji neoprezan korak.

Progutali su vitaminske pločice.

— Valja se priviknuti i na ritam izmjene dana i noći. Ovdje su dan i noć jednako dugi, po šest sati.

Audrev je slušala, u isti mah i pažljivo i rastreseno.

— Što vam je, Audrey? — pitao ju je Alexis zapazivši da je nesabrana.

— Mislim kako je lijep ovaj krajolik...

— Ne znate lagati...

— A vi, jeste li govorili istinu kad ste ono rekli dok ste se budili...? Rekli ste da me volite.

— Oh, oprostite... nisam... nisam bio sasvim pri sebi.

— Ne tražim nikakve isprike — rekla je i stisnula se k njemu. »Smijem li?« — pitao se u sebi, ali je shvatio da je najjednostavnije ne pitati toliko. Stisnuo se k njoj i još jedanput potvrdio da je zaljubljen.

— Ja pak ne znam — rekla je ona. — Toliko me sad stvari muči... Crna

rupa... Straši me i privlači Moram se jednoga dana vratiti onamo. Da tražim istinu kao i moj otac.

Lice joj se odjedanput promijenilo. Kao da ju je nešto obuzelo. Buljila je u prazno.

— Ma kakvi ste to vi Glendalei. Vaš se otac nije mogao oduprijeti pozivu crne rupe, a sad ona i vas opsjeda.

— Ne možete vi to shvatiti, Alex — djevojka će sa sjetom u glasu.

Jest, zbilja nije mogao shvatiti, pa je slegnuo ramenima.

— Moram pregledati brod da vidim ima li kakvih oštećenja — rekao je suho. — Provjeriti energiju... Nećemo moći napustiti ovaj planet tako brzo... pa makar pošli na Zemlju ili... prema crnoj rupi...

• • •

Jansens se udaljio stotinjak metara i pogledao brod. Priroda je ovdje bila lijepa, nedirnuti raj, bez svake sumnje nenastanjen. Odnosno, bar ne bićima koja misle.

Već je drugi put pao mrak i s druge strane obzora pojavila se zlatna zvijezda Vega. Jansens se vratio na brod. Iznad njega je zjapila ona crna rupa, golema praznina bez zvijezda, beživotno prazno nebo... No, sad ga je više zabrinjavala djevojka nego neka moguća oštećenja broda. Ona je šutjela, pogled joj se često gubio negdje daleko. Kad god bi se sjetio staroga Freda Glendalea, pomislio je kako nije smio pristati na tu misiju. Nije bio siguran da je to učinio zbog novca. Radije bi rekao da je zbog djevojke. A sad se činilo da ona pati od istovetnih fantazija kao i njezin otac učenjak. A osim toga, najviše ga je, zapravo, zabrinjavala činjenica da je neće odbiti ako zatraži da pođu ONAMO kad »Capricornia« opet akumulira energiju i kad ustanovi sva oštećenja i popravi ih.

Jest, samo su se nakratko zagrlili i usne su joj dotakle njegove, ali je to bilo dovoljno, ako ne i previše... Mora sa njom razgovarati. Ušao je u brod i stao pred njezinom kabinom. Vrata su bila odškrinuta.

— Audrey... — Nitko nije odgovorio. Otvorio je vrata. Kabina je bila prazna. Alexis dohvati interkom i pozove djevojku. Gdje god bila, morala je čuti poziv. No, ona se nije javljala. Nije, znači, bila u brodu.

Jansens izleti iz broda, uzevši sa sobom fotonsku svjetiljku. Čim je izišao, odmah je spazio tragove izgažene trave. Tragovi su vodili prema brdu. Onamo je mogla poći i ostaviti tragove samo Audrey. Jansens je jurio tragom. Nešto projuri kraj njega i on uperi mlaz fotonskog svjetla u životinjicu nalik na minijaturnog medvjedića, duga repa. Životinjica vrisne i taj krik kao da je presijekao Jansenove živce.

— Audrey! — pozvao je. — Vratite se! — Na brdu je opazio bijelu priliku. Potrčao je za njom. Odjednom je ustanovio da svjetlo fotonske svjetiljke slabi. Ipak, mora uhvatiti tu nerazboritu djevojku! Opazio je da je ispred djevojke voda. Jezero. Djevojka je mirno koračala prema jezeru.

Odjednom se Alexisova svjetiljka ugasi i on je morao usporiti. Uto su opet počeli i bljeskovi u sve bržem ritmu. Zasljepljivali su Jansensa. Audrey je koračala prema vodi, crnoj poput one strašne crne rupe gdje je nestao Fred Glendale. Sad se djevojka okrenula prema njemu, a iza nje bljesne jarko svjetlo, milijarde mikrozvijezda. Nakon toga joj se iznad glave pojavi svijetli luk, a drugo se svjetlo ugasi. Audrey se okrene i pode prema svijetlećem luku i ondje nestane. Tada nestane i svjetla, a Jansens beznadno padne na zemlju, očajan.

• • •

Vrijeme je prolazilo, ali ga Alexis i nije sasvim zapažao i mjerio. Tumarao je kabinama »Capricornije«, prazan, neobrijan, neumiven, otkako je nestala njegova pratilica kraj jezera. Jeo je kad bi osjetio glad, spavao je ako bi ga zgrabio san, pokoravao se nagonima.

Čim bi se osjetio lucidnijim, pokušao je analizirati situaciju. Kad je drugoga dana svanulo, tražio je djevojku duž obale jezera, ali uzalud. Životinjice nalik na medvjedića bježale su kad bi se približio i zaustavljale se na pristojnoj i sigurnoj udaljenosti. Činilo se da su oni jedina živa bića u tom području.

I Audrey je, dakle, uronila u... nije mogao definirati kamo. Izgubio je ženu koju je volio. Čim bi pri takvu razmišljanju zaključio da nije potrebno ostati duže na ovom planetu, obuzela bi ga bol i on bio na neko vrijeme zaboravljao po što je uopće došao ovamo. U njemu je živjelo samo sjećanje na Audrey. Fred Glendale i Audrey... Možda će i on jednoga dana zakoraknuti u to ništavilo koje ih je progutalo.

Jednoga je jutra odlučio da uzleti, da okrene pramac prema crnoj rupi.

Sad su se već obnovile rezerve energije. No, nije uspio programirati let. Pravio je greške. Znao je to, ali je ipak griješio. Neprekidno je u memoriju ubacivao ište podatke na ekranu se pojavljivao program: primljeno... ostajemo ovdje do novoga naređenja.

Sve se odigravalo tako da je Jansensu postalo jasno da ne želi otići odavde, gdje je nestala Audrey Glendale. Buncao je, pomišljao je u groznici na to da mora poslati poziv za pomoć. Pošao je do odašiljača, no... »zaboravljao« bi okrenuti selektor frekvencije. I njega je sada obuzela ta crna rupa. Audrey je također sumnjala, ali je i ona pošla onamo.

»Vrata... to su bila vrata, prolaz u drugu dimenziju!« — gunđao je za sebe Jansens.

Sad je pomalo i on počeo vjerovati, morao je vjerovati da Audrey nije mrtva, jer je osjećao da je živa. On će ostati ovdje, a jednoga će ga dana naći oni sa Zemlje ili Marsa, ako ih program leta dovede ovamo. Ali... što će dotle biti s njim i s brodom? Pomislio je na životinjice medvjeđega izgleda i klokanskoga repa. Zašto misli na njih? Zašto misli na jezero i na Audrey upravo sada? Već dugo nije odlazio na jezero, gdje su rasle crvene ruže.

»Idem još jedanput, posljednji put« — pomislio je. A poslije... nije znao što će učiniti.

Koračao je otprilike jedan sat po zemaljskom vremenu kad je dospio do neke obale u dnu uvale, pokrivene crvenom vegetacijom, na sivome pijesku. Ondje je opazio kako se skupljaju one životinjice, pomisao na koje ga je i dovela dovde. Životinjice su stajale malo podalje od nečeg bijelog što je ležalo na pijesku.

— Audrey! — viknuo je Alexis i potrčao. Medvjedići su vrisnuli i razbježali se. Jansens je kleknuo kraj djevojke i polako je okrenuo na leđa. Osjetio je radost kad je ustanovio da djevojka diše, da je živa. Luda radost ga je obuzela. — Audrey! — Činilo se da ona spava. Podigao ju je i ponio. Je li njezin san prirodan? Što je prirodno otkako su otišli sa Zemlje i stigli ovamo?

Polegao je djevojku na krevet i pošao u blok za reanimaciju. Kad se vratio, ustanovio je da vjerojatno i neće biti potrebni aparati koje je ponio jer je Audrey počela otvarati oči.

— Audrey, kako se osjećate? — zapitao je. Djevojka je otvorila oči i

pogledala oko sebe.

— Alex... što se dogodilo?

— Ja ni sam ne znam, Audrey... — Znači, nije se sjećala svjetla ni svijetlećeg luka.

— Znam da sam išla prema vodi — rekla je. — Nešto me zvalo onamo... netko me zvao, i ja sam išla... ne znam što se poslije dogodilo.

Znači, ona ne zna, morat će joj on ispripovijedati.

• • •

— Dakle, može se pretpostaviti da postoji neka veza između očeva i mojega nestanka! — zaključila je kad joj je Alexia sve ispričao.

— Rekao bih da je tako — odvrati Alexis šetajući po sobi. — Samo u drukčijim okolnostima. Uz one iste bljeskove i neku omaglicu...

— Čini mi se da me zvao otac... — doda ona. — Bilo je nekog očaja u njegovu pozivu...

— Kao da u posljednje vrijeme ne vladamo svojim postupcima — promrmlja Jansens. — I ja sam pod nečijim utjecajem pošao do one uvalice gdje sam našao vas.

— Dakle, neka nepoznata sila djeluje na nas...

— Sve bi to moralo imati nekakav smisao — primijeti Alexis.

— Možda smo mi samo igračke u nečijim rukama. Bojim se, Alex. Moramo otići odavde brzo. Imam dojam da nikad više neću vidjeti oca, da ne možemo više ništa učiniti za njega.

— Smirite se, Audrey — on će blago. — Otići ćemo. Sad je »Capricornia« u voznom stanju.

— Žao mi je, Alex, što sam vas uvukla u to...

— Ja možda nisam oduševljen što sam sve ovo doživio, ali ne žalim ništa... sreo sam vas.

Pogledala ga je i on je postao svjestan da će se opet izgubiti u tom čistom zelenilu njezina oka.

— Ja mislim... da te volim, Alex — rekla je tiho. Pružila mu je usne i on ih je nježno poljubio. Činilo mu se da poljubac traje cijelu vječnost, i da njihova ljubav udaljuje opasnost koja se nadvila nad njima.

— Da pođemo, Alex — rekla je i blago ga odgurnula. — Što prije, da opet ne počne... nije ovaj svijet za nas. Crna rupa nam neprekidno prijeti.

— Otići ćemo, Audrey — rekao je on i nasmiješio se. — Ona gospoda iz Svemirske policije bit će oduševljena kad opet vide »Capricorniju« u kontrolnoj zoni.

• • •

Prema programu koji je ubacio u kompjuter, »Capricornija« je skočila iz supersvemira. Oboje su bili u kabini za navigaciju, ali je Alexis zapazio kako oboje izbjegavaju da gledaju u golemu crnu zonu na ekranima sideroradaia. Tek kad su »skočili«, Audrey se mogla opustiti. Tada joj je dao nekoliko vitaminskih tableta i naredio da ode na počinak.

— Moram biti sam, da razmislim kako ću se opravdati pred policijom Učinit ću sve da tajna Freda Glendalea ostane tajna... No, valjat će objasniti njegov nestanak i tada ćemo morati uskladiti izjave. No. Jansens se izvukao već iz svakakvih situacija...

— Znaš da si sjajan, Alex — rekla je i nasmiješila se.

• • •

Zbog sigurnosnih razloga, zone »skoka pri uronjavanju« različne su od zona skoka »pri izronjavanju«, pa se ovaj put »Capricornia« pojavila već blizu Zemlje. Alexis je kao astronaut prilično dugoga staža prošao mnogo planeta, ali uvijek je osjetio radost kad bi ugledao Zemlju. Nije ga smetalo ni to što su sideroradari označavali da se približava patrolni brod.

— Imat ćemo posjet — uzdahnuo je Alexis i Audrev je kimnula glavom. I ona je izgledala kao da joj je odlanulo, iako je i sad mislila na nestanak svoga oca.

Alexis je manevrirao »Capricornijom« kako bi je uveo u orbitu čekanja patrole. Zatim je ugasio fotonske motore i gledao kako se približava patrolni brod. načičkan topovskim cijevima.

»'Capricornia', pripremite se za kontrolu!«

»Ovdje 'Capricornia', Jansens... prihvaćamo vas na komori pet.« — Alexis je pritisnuo neko dugme, magnetske su hvataljke prihvatile oplatu patrolnog broda i za desetak minuta u »Capricorniju« su ušla dva uniformirana policajca plaćena tehničarom.

— Drago mi je što vas vidim — rekao je Jansens i nasmijao se. — Mislio sam da više nikad neću vidjeti majčicu Zemlju!

— U redu, Jansense — reče jedan policajac — znamo mi vašu pjesmu napamet. Smetnje na programu, nepredviđeni iznenadni skok... — I on se nasmiješio. — Pa kako je u zoni Vege?, Jansens?

Dakako, već prema mjestu uronjavanja nije bilo teško pogoditi odredište.

— Zbilja drukčije nego ovdje, poručnice.

— A možemo li znati koliko su vam platili putnici za to zabranjeno putovanje? To je postao sport, ha?

— Možete misliti što hoćete, poručnice. Instrumenti uronjavanja su vam na raspolaganju. Došlo je zaista do smetnje u programiranju, kao što sam upozorio stanicu SC 72. Jedva smo imali vremena da se smjestimo u naslonjače s kopčama. Upišite u izvještaj da smo pri tome izgubili jednoga putnika. Mrtav je. Fred Glendale, otac djevojke koju vodim na Zemlju, nije imao vremena da sjedne u specijalni naslonjač... vi znale što to znači, zar ne...?

— Znam... trenutna dezintegracija... pretpostavljam da će to djevojka potvrditi.

— Izvolite je posjetiti. Ona je u svojoj kabini. Odvest, ću vas...

• • •

— Onda, poručniče?

— Dobro, Jansens — uzdahnuo je policajac. — Za sad ne možemo ništa poduzeti protiv vas. No, bit će istrage. Mislim da bi bilo dobro da vaš brod ostane blizu orbitalne stanice.

— Mogu li bar otpratiti gospođicu Glendale kući? — zapita Jansens. — Ona se mora odmoriti i zaboraviti. Imali smo mnogo muke dok smo se vratili nakon skoka.

— Shvaćam, Jansens. To je sad samo pitanje formalnosti. Može vas pogoditi globa ili privremena zabrana leta, jer niste na vrijeme obavijestili SC 72.

— Žao mi je...

— Poslužite se jednim od vaših astrodžeta da dođete na Zemlju.... kad ga pregledamo kako valja...

• • •

— Evo, Audrey, sad si kod kuće — rekao je Alexis kad je astrodžet stao pred vilom-modulom. Poslijepodnevno je sunce blago grijalo. Audrey i njezin otac krenuli su gliserom iz te kuće prije dvadeset dva dana.

— Uđi, Alex — pozvala ga je djevojka i on je pošao za njom. Nosio je kovčežić s njezinim stvarima. Audrey je nešto čeprkala po elektroničkoj bravi i vrata su se otvorila. Kad su ušli, osjetio se miris na ustajali zrak, pa je djevojka odmah uključila uređaj za kondicioniranje. Alexis je stavio kovčežić na pod i htio se oprostiti od djevojke.

— Nemoj me puštati samu noćas... bojim se, Alex.

Zagrlio ju je i pomilovao. Drhtala je. Poljubili su se strasno i Alexis je ubrzo zaboravio sve svoje nemire. Zašto, napokon, ne bi ostao? Pa nisu više djeca.

— Jesi li gladan?

— Mislim da nisam — nasmijao se on i podigao je na ruke. — Ako mi kažeš gdje je tvoja soba, mislim da ću ostati s tobom.

Njemu se ponekad činilo da je djevojka nekako čudna otkako ju je našao na obali. I sad se nekako ukočila, ali se odmah snašla.

— Hajde, pronađi je sam — rekla je i Alexis je sve brzo zaboravio. Išao je iz prostorije u prostoriju dok napokon nije pronašao spavaću sobu.

— Dosta si se ispromašivao — Audrey se nasmijala opet nekako čudno, kao da to više nije ona ista djevojka. No, opet, kad ju je položio na krevet, prestao je na to misliti i nastojao se umiriti. Želio je Audrey Glendale. Sad je samo to bilo važno, premda je osjećao da još ni sad nisu ni on ni ona gospodari svoje sudbine.

Nagnuo se nad nju i povukao patentni zatvarač kombinezona. Zaključio je da i ona želi da bude potpuno njegova. Mamile su ga lijepe i izazovne grudi. Povukao je zatvarač još niže, a zatim dotakao usnama tu svilenastu kožu. Uzdahnula je, zastenjala i privukla ga k sebi. Sklopila je oči i predala mu se potpuno, čekajući konačni sladostrasni grč... A Alexis je tada zaboravio na onaj unutrašnji glas koji mu je govorio da još ni sada nešto nije u redu.

• • •

Probudio se usred noći. Opet je čuo glas u sebi, glas koji ga je opominjao. Nešto ga je probudilo, ali nije znao što. Odjedanput je postao svjestan da je sam u krevetu. Upalio je svjetlo uz postelju i ustanovio da Audreyjina odjeća nije više ondje gdje ju je ostavila i da su vrata otvorena. Ustao je i obukao se. Nije se uznemirio. Pa djevojka je bila u svojoj kući... možda je bila žedna...

No, postao je uznemiren kad je prošao cijeli stan a nije ju našao. Odmah je pomislio na laboratorij Freda Glendalea u dvorištu i izišao. Pošao je perivojem i napokon ugledao neko slabašno svjetlo između drveća.

Na kraju staze našao je ulaz u suteren gdje je bio laboratorij. Po laganoj buci unutra zaključio je da je Audrey ondje. Trebalo je da samo uđe i da je pozove, ali onaj unutrašnji glas mu nije dao... zato se oprezno približio laboratoriju, prepunom kojekakvih aparata, retorta, generatora i kontrolnih ploča, na kojima su ponegdje još svijetljele žaruljice.

Djevojka je bila okrenuta leđima pred nekim velikim zidnim ormarom. Bez reda je praznila ormar i razbacivala papire, jednadžbe i knjige. Čini se da je tražila nešto. Budući da je takvo djevojčino vladanje bilo neobično, Alexis je stajao i promatrao. Odjednom je djevojka nešto nerazumljivo rekla i prešla na svjetlo. Taj izraz lica.,.! Alexis Jansens ga nikad dotad nije vidio na Audrevjinu licu. Halucinantna, divlja radost zbog nečega što je našla i sad je držala u ruci. Bile su to neke stranice, zacijelo rukopis Freda Glendalea. U Jansensu je rasla tjeskoba dok je ona čitala bilješke s izrazom beskrajnoga zadovoljstva na usnama. Osjećao je da se mora dogoditi nešto strašno. Poželio je da ode da ne bi vidio izraz lica djevojke kad sve pročita, djevojke s kojom je donedavno vodio ljubav...

Audrey se odjednom divljački nasmije i tada se dogodi neobična stvar: kao da su se papiri sami od sebe u njezinim rukama zapalili, a djevojka se počela ludo smijati. Plamen joj je dodirivao prste, ali ona kao da ga nije

osjećala. Vatra se sirila, a ona je u tome očito uživala. Alexisu se činilo da sanja, da će se sad probuditi i ustanoviti da to nije istina.

Sad je djevojka dodirivala prstima pojedine predmete i oni bi se odmah zapalili, papiri na podu također. Je li Audrey poludjela? Pa ona će zapaliti cijeli laboratorij! A on kao da je ukočen i ne može priskočiti u pomoć.

Jedan je aparat eksplodirao i opet je buknuo visok plamen, eksplodirali su i drugi aparati. Sad Alexis više nije vidio djevojku od dima. Počeo je kašljati. Nije više ni pokušavao shvatiti kako je Audrey mogla učiniti takvo nešto neobjašnjivo. Pomislio je da je ona ovdje, u tom paklu, da će umrijeti...

— Audrey...! — Pojurio je i ušao u laboratorij. Ona je bila nedaleko od njega. Prišao joj je i uhvatio je za ruku. Počela se otimati neobičnom snagom. Tada je Alexis odlučio da ne postupa blago. Pustio ju je, pa je udario nadlanicom po vratu. Prestala je vikati i srušila se. Uhvatio ju je, podigao na ruke i izišao na zrak. Vani se sruišo s njome na travu i ostao ondje neko vrijeme da dođe do daha.

Djevojka je ležala kraj njega bez svijesti. On mora nešto poduzeti, mora zaustaviti širenje vatre. Prije nego što su pošli u svemir, bio je dvaput kod njih. Činilo mu se da je negdje zapazio uređaj za gašenje. Ustao je i ušao u laboratorij. U hodniku je opazio nekoliko protupožarnih aparata. Povukao je ručice i kad je začuo šištanje, vratio se k Audrey. Prije nego što obavijesti vlasti, odnosno vatrogasce, mora saznati što je navelo djevojku da to učini.

Podigao ju je na ruke i unio u sobu, na krevet. Tek je tada ustanovio da je stvar teža nego što je mislio.

• • •

Djevojčin je pogled bio halucinantan. Zelene su oči bile širom otvorene, posve prazne, a pogled tih očiju išao je slijeva nadesno, i obratno, ritmički, ujednačenim pokretima...

Alexis se ukočio opčinjen, nije znao kako da reagira. Promatrao je kao začaran taj pogled što se kretao na jednu, pa na drugu stranu poput metronoma.

Kad je udario djevojku zacijelo joj je ozlijedio neki životni centar.

Okrenuo se i pošao u potragu za nekim aparatom za komunikaciju. Našao je uređaj i okrenuo broj. Pred njim se osvijetlio ekran.

— Osoba koju želite moli vas da pričekate nekoliko sekundi — odgovorio je automat. Jansens je bio zadovoljan što je Reno Vardi bio kod kuće. Uskoro se na ekranu pojavio pedesetogodišnjak srebrnaste kose. Alexis je uključio video-kameru i kirurg Reno Vardi ga je odmah prepoznao.

— Alexis! Što je? Izgledaš uznemiren.

— Reno, ne obraćam se samo prijatelju već i kirurgu — počne Alexis. — Dođi brzo, dogodio se nesretan slučaj. Ja sam sada na jugu Savannaha, a upalit ću i oznaku na svom astro-džetu. Podaci su RUZ-TPB 12, kanal 80, radi veze. Sektor vila.

— Dobro, ti uključi oznaku, a ja ću uključiti transpozitor.

Isključivši aparat, Alexis je požurio u sobu. Ništa se nije promijenilo. Djevojčine su oči još lutale slijeva nadesno i obrnuto. Nikad si neće oprostiti ako je ozlijedio neki vitalni dio njezina tijela.

Zatm je izišao iz kuće i uključio radio-oznaku na astrodžetu kako bi Reno lakše lokalizirao mjesto. Zatim se opet vratio. Nikakve promjene kod Audrey.

• • •

Transpozitorom su se mogli služiti radi brzine samo oni koji su morali obaviti neki hitni posao. A liječnički je posao bio takav. Prozirna se lopta našla nekoliko metara od astrodžeta, kraj kojega je Jansens nervozno koračao.

— Ona je u kući — rekao je Alexis i Reno Vardi pojuri u kuću s kovčežićem u ruci.

— Što se, zapravo dogodilo da je ona u takvom stanju — zapitao je liječnik.

— Buknula je vatra u laboratoriju njezina oca... poslije ću ti pričati pojedinosti... ona je gotovo poginula pri tome i ja... ja sam je morao udariti, iako nisam htio... mislim da sam je udario po vratu...

— Nešto mi je u tome zanimljivo... — Kirurg je okrenuo djevojku na

bok i pregledavao je. Zatim se polako okrenuo prema svome prijatelju.

— Da se nisi umiješao u nešto izvanredno, nesvakidašnje? — upitao je.

— Možeš li to objasniti?

— Teško... priđi bliže i pogledaj... — Liječnik je dohvatio skalpel i zarinuo ga duboko u djevojčinu podlakticu da su Alexisa prošli žmarci.

— Što misliš što će se dogoditi kad izvučem skalpel? Obično bi, dakako, moralo doći do krvarenja...— I on naglo izvuče skalpel. I tada su Alexisa ponovo prošli žmarci. Na djevojčinoj ruci vidio se urez, ali umjesto krvi pojavila se nekakva plavkasta tekućina.

— Dakle, prijatelju, ova žena, sa svim karakteristikama Zemljanke, ipak to nije. To je prvo... drugo... to uopće nije Žena... odnosno ljudsko biće. Rekao si mi da si vodio ljubav s njom... vodio si ljubav s **androidom**! A sad mi lijepo sve ispripovijedaj da se snađem u svemu. Jer ovo ovdje je android. Izvanredan, usavršen, ali ipak **android**.

Jansens je bio zaprepašten. Nije želio prihvatiti Renovo objašnjenje, ali je pred sobom imao dokaz. Ovaj je android, androitka, bio u stanju razgovarati suvislo, osjećati, raditi... Alexis je to spomenuo Renu.

— To je fantastično — rekao je liječnik zamišljeno promatrajući tijelo. — Zasad ne možemo ništa učiniti za nju... to je mehanika, koju je vjerojatno onesposobio tvoj udarac...

— Pokušat ću da ti objasnim, Reno — rekao je gorko Jansens.

• • •

Reno Vardi je pažljivo slušao Jansensa, pogledajući ponekad androida na krevetu. Bilo je očito da ne može povjerovati u sve pojedinosti jer je uvijek imao posla s racionalnim stvarima.

— Moram povjerovati u nevjerojatno jer mi to ti pričaš, Alexis, ali teško mi je progutati nešto takvo.

— Ne čudim se... i ja počinjem sumnjati. Vidiš, jednom u životu se zbiljski zaljubim, a ono androitka!

— Ne znam... ne vjerujem u androide koji mogu sami razmišljati. Valja pokušati shvatiti.

— Uzmi si je ako želiš. A ja idem na odmor nekamo na Sirius.

Liječnik ga nije slušao.

— Tvoj je udarac neutralizirao neku bitnu funkciju u tom kompleksnom mehanizmu. Gdje si je udario?

Alexis je pogledao androida i odjednom pomislio nije li i njezin otac android. Je li on genijalni pronalazač tako usavršenih androida?

— Udario sam je u vrat, ovdje...

— Imaš li još onu kuću na obali Tampe? Znam da si ondje nekoć imao elektronički laboratorij, prije nego što si počeo letjeti...

— Laboratorij još postoji...

— Volio bih je ondje pregledati, pokušati da shvatim. No, tada bih morao zatražiti pomoć nekog elektroničara...

— Znači, ja sam ti potreban? — U Jansensu se opet budio istraživač. Opet će se naći među vodovima...

• • •

Pretvorili su Jansenov laboratorij u operacijsku salu. Android Audrey Glendale bila je položena na trbuh, bez odjeće. Mora se priznati da je bila savršena kopija žene, do najintimnijih pojedinosti

— Ovdje si je udario — kirurg je pokazao prekinuti vod.

— To bi se dalo popraviti, Reno! Strpljivo, a onda...

— Pa da vidimo što će se dogoditi, ha? — Reno je također bio uzbuđen, opsjednut time da sazna.

Nekoliko sljedećih sati Jansens nije mislio ni na jelo ni na odmor, ni na tjeskobu koja ga je pritiskala. Progutao je samo nekoliko vitaminskih tableta. Reno je morao malo proširiti otvor oko oštećenoga mjesta kako bi Alexis umetnuo drugi vod.

— To je zanimljivo, Reno, ali mogu te uvjeriti da tako nešto ne može potjecati iz GALFED-a, iz naše federacije. Popravit ću taj vod, ali prije toga treba neutralizirati Audrey... ovaj, tu androitku.

— Popravi taj vod, a ja ću joj nataknuti specijalne stezaljke.

Nakon nekog vremena Alexis se uspravi

— Gotovo je... smjestio sam ondje mikrorelej da je možemo ponovo neutralizirati bude li potrebno. Možemo ga daljinski upravljati.

— Sad je okrenimo na leđa... — reče kirurg. Okrenuo ju je i Alexis pritisne dugme upravljača. Oči androitke odmah ni se prestale kretati lijevo-desno, pogled je odjednom ponovo postao ljudski, tijelo je jedva vidljivo zatreperilo. Činilo se da ponovo oživljava.

— Reklo bi se da nas vidi — primijeti Alexis.

Jest, u djevojčinu je pogledu bilo pitanja, ona je promatrala muškarce kraj stola. Alexis je opet pomislio da će ga izdati razum. Ovo je **opet bila Audrey Glendale**.

— Odvedi je, Reno, ne mogu je gledati... Nije to android! Pogledaj je! Ona živi!

U očima joj pitanje, micala je udovima i napokon rekla:

— Alex! — Trgnuo se. Ona ga je tako zvala. Ovaj put tjeskobno. Nemoguće da je to robot.

— Audrey, dušo, ne boj se, ja ću shvatiti.,.

— Slušaj me, Alex... neću imati vremena da ti sve ponovim. Sve je to nevjerojatno. Ovo što upravo gledaš, dakle ja, **zbilja je sintetičko tijelo androida**, našao si ga kraj jezera... ja sam drugdje, daleko... Možda u onom svijetu o kojem mi je pripovijedao otac, u nekom ukočenom, nepomičnom svijetu... — Pogled Audrey Glendale — androitke se zamutio. — Ovo je sintetičko tijelo animirano mojim psihizmom — nastavila je androitka u djevojčinu liku. — Živim posredstvom toga složenog tijela koje je zauzelo moje mjesto s određenim ciljem. Nisam ja odgovorna za njezine postupke. Sve je to nadzirao stroj. Ima mnogo stvari u meni i oko mene koje ne mogu shvatiti, pa me i ne pitaj... Stroj je kontrolirao reakcije služio se mojim psihizmom vjerojatno da bi razorio laboratorij mog oca. Kad je vatra zahvatila laboratorij i kad je robot pao, osjetila sam stanovitu slobodu da mislim i da čujem. Zato se sada mogu slobodno izražavati preko tog tijela.

— Mislim da shvaćam što se dogodilo — primijeti Reno.

— Stroj koji ju je kontrolirao smatra da je androitka uništena pa se prestao zanimati na nju poslije požara, kad su planuli papiri...

— Papiri, Alex... papiri... oni su važni.

— Uništeni su, dušo — rekao je Alexis.

— Znači da se nećemo više vidjeti, Alex... to su bile bilješke koje je moj otac priblježio nekoliko dana prije nego što sam razgovarala prvi put s tobom. To je rezime teorije koju mi nije htio otkriti prije polaska... Znao je zacijelo što će uraditi... Sad je i on kao i ja negdje u tom nepokretnom svijetu, ušao je kroz ona prirodna vrata, ali su mene uhvatili oni koji nadziru rad stroja.

Alexis je slušao, ali nije gledao. Zadubio se u misli.

— Alexis! — pozvao ga je kirurg i stao kraj njega. — Pogledaj!

Pogledao je: Tijelo androitke Audre promijenilo je boju.

— Imam dojam — primijetila je i Audrey — da se nešto događa. Ne bih znala definirati... čini mi se da počinje samouništenje sintetičkog tijela. Proces je počeo nakon požara...

Alexis je zaprepašteno gledao kako fina, meka koža, koju je on milovao, polako blijedi i dobiva bolesne boje. Umaći će mu tajna Freda Glendalea!

— Reno, ona je čitala papire! — Opet se obratio Audrey:

— Audrey, sjeti se, negdje u tvojoj ili androidovoj memoriji stoji tekst iz papira.

— Ne znam, Alex... nešto se događa... Reno je iz kovčega izvadio neku dugačku crnu kutiju.

— Registar memorije, može čitati pacijentove misli...

— Brzo, Reno, čini mi se da se androitka dezintegrira, da nestaje... — Reno je prikopčao aparat na glavu androitke.

• • •

Koža androitke postajala je prozirna, pa su se na nekim mjestima mogli vidjeti vodovi.

— Ne mogu, Alex... ne mogu... — šaptala je Audrey u tijelu androida. Oči su joj izgubile sjaj. Androitka je prestala disati. Tijela je nestajalo, ostale su samo stezaljke koje su bile oko ruku androitke. Alexis je zadrhtao.

— Moram se vratiti onamo, gore, Reno — rekao je Alexis polazeći za kirurgom, koji je izlazio iz djevojčine sobe. — Moram poronaći tu crnu rupu. Ako već moram neslavno završiti, neka to bude u potrazi za tom djevojkom.

— Već počinjem vjerovati da voliš fantoma... nedostupnog — odvrati Reno. Stajao je u drugoj prostoriji i uključio memoregistrator u utičnicu videoparata. Alexis se namrštio. Nije shvaćao neke šifrirane znakove koji su se pokazali.

— Kompjuter će biti u stanju prevesti to u razumljiv jezik — rekao je kirurg Reno Vardi.

Za nekoliko minuta bili su u astrodžetu i pošli prema San Francisku. Ondje su kompjuteri Centra za medicinu dešifrirali jezik i uskoro je Alexis bio vrlo zadovoljan. Sad je znao uglavnom što sadržavaju bilješke Freda Glendalea s crnoj rupi.

— To sve što smo uhvatili moram dati svojem kompjuteru na »Capricorniji« — rekao je i on će ih modificirati i učiniti upotebljivim. A »Capricornia« je pod kontrolom policije. Ali, svakako moram gore... ne mogu ovako živjeti ovdje s tom idejom, Reno.

— Možda bih mogao nešto učiniti u vezi s tvojim brodom, Alexis. Liječio sam jednu vrlo važnu osobu, beznadan slučaj, i spasio sam ga... valjda nije zaboravio.

• • •

Ne, nije. Ta važna osoba imala je izvrsno pamćenje i izvrsne veze. I ne samo što je ishodila dopuštenje Jansensu da može ući svoj brod već je ishodila i dozvolu za let u inače zabranjena područja, stazama koje omogućuju skok u drugu galaksiju. Zauzvrat je Jansens morao dopustiti da Centralno istraživačko tijelo instalira u brodu uređaj koji će registrirati sve potrebne znanstvene podatke korisne na tom putu za centar.

Da se vlasti ne bi predomislile, Alexis je brzo pripremio sve, zahvalio Renu Vardiju na pomoći i — pritisnuo dugme za pogon fotoničnih reaktivnih motora. Cilj: Vega.

• • •

Čekajući na skok u supersvemir, Jansens je proučavao bilješke Freda Glendalea. To je sve izazivalo njegovu imaginaciju, negiralo evidentne činjenice koje je odavna poznavao. I kad je došlo vrijeme za to, programirao je kompjuter prema cilju, opasnoj zoni. Opet su se uključili uređaji za uzbunu, ali ih je Jansens neutralizirao dok je tama polako obavijala kabinu. Opet su se pojavili popratni bljeskovi i on se morao truditi da ne popusti želji koja ga je vukla da okrene letjelicu i uputi je svim snagama natrag prema Zemlji. Morao se boriti da prihvati neprihvatljivo i neizbježno, misleći, koliko je uopće mogao mislit, kako će se razbiti u tim tamnim svjetovima kojima juri u susret. Mora onamo. Sad je samo čekao kad će ga zadesiti smrti, slušajući kako su utihnuli fotonski motori. Tada je pomislio na Audrey.

»Pokušao sam, dušo...« rekao je poluglasno. »Pokušao sam...«

Prelazio je u crnu rupu, počeo se smijati, kao da mu se ličnost udvojila, kao da je jedna ličnost govorila drugoj besmislice, a on je odvraćao da se samo jednom živi i umire.

Ali nije umro. Život i lucidnost vraćali su mu se pomalo kako se vraćalo svjetlo. Bio je opet on, ali je ovaj put bio drugdje, ondje, sad je znao da je Fred Glendale imao pravo. Sad mu je odlanulo, sad je mogao misliti na Audrey, činilo mu se da je blizu njega... ukočeni, nepomični svijet.

Činilo mu se kao da je odjednom otvorio oči i probudio se. Pred njim na ekranu upravo se pojavila poznata slika, slika nečega što je već vidio. Prošli su ga žmarci. Bila je to slika astrodžeta s njegova broda, letjelice kojom je Fred Grendale poletio s broda u tamu nepoznatog. Letjelica je ležala na golemom prostoru koji se činio kao da je iz staklaste tvari opalna sjaja. A mnogo dalje, na udaljenosti koju je bilo teško odrediti, dizao se pod zrakama plavog sunca fantastičan, staklen, blistav grad. Nije bilo ni drveta ni trave, samo taj golemi, prozirni i nehumani grad, u isto vrijeme i veličanstven i beznadan... Usred grada uzdizao se visok toranj, a plavo je sunce na njegovim staklenim stijenama palilo odraze gotovo neizdržive za ljudske oči.

Alexis je pogledao što kažu njegovi brodski instrumenti: podaci su bili nesuvisli, ali su analizatori pokazivali da se na tom planetu može živjeti.

Ustao je. Sad treba da nađe Audrey...

Iznenadila ga je prva eksplozija koja je potresla »Capricorniju«. Pošao je prema ekranu. Spazio je neko blještavo svjetlo koje se rasprsnulo u zraku s desne strane broda. Odmah zatim začula se druga eksplozija i brodska je oplata zatreperila i uzdrmala se. Jansens je uspio vidjeti svijetleću kuglu energije kako dolijeće s vrha tornja i eksplodira nedaleko od »Capricornije«. Shvatio je što bi mu se moglo dogoditi ako ostane na brodu i pojurio je prema izlazu uzevši sa sobom termički pištolj.

• • •

Alexis je izišao iz broda i jurio prema staklenom gradu upravo u času kad je nova kugla energije poletjela s tornja i pogodila brod blizu fotonskih reaktora. Trčao je prema tornju. Tlo po kojem je trčao bilo je neobično mekano. Ugibalo se pod njegovim koracima. Opet je bljesnula užarena energetska „kugla i »Capricornia« se pretvorila u baklju. Alexisa je tlak bacio na tlo. Zatim je ustao i potrčao sve brže, u strahu od radijacije koje će se osloboditi kad eksplodiraju fotonski motori. Ako ga dohvati radijacija, smrt će biti samo pitanje sati. Čini se da je to zaključio i njegov nevidljivi neprijatelj na tornju, jer je ondje bljesnula neka blještava zraka i dotakla brod. Vatra se odmah ugasila. Tada je Alexis začuo neki snažan smijeh, koji mu je zaglušio bubnjiće. Odmah nakon toga neki jednolični glas odjekivao je prostorom:

»Bježite, Jansens, bježite ako želite živjeti, nije ovaj svijet za vas! Veliki je rizik doći ovamo i otkriti...!« — Onaj tko je govorio isticao je svaku riječ, a njegov metalni zvuk dražio je Jansensove živce. Okrenuo se. Broda više nije bilo. Ona zraka ugasila je požar i izbrisala brod.

»Iznenađeni ste, Jansens? Ali ako ste hrabri, ništa vas ne može iznenaditi. Kakvu smrt zamišljate?«

— Dođi da vidiš... — promrmlja kroz zube Alexis.

Približio se gradu i ugledao neki poluokrugli otvor u zidu. Ponovo je začuo sulud smijeh, ovaj put sasvim blizu i neka narančasta kugla iskrsnula je pred njim. Bacio se na tlo. Kugla je prošla kroz zid zgrade, Alexis je ustao i trčao dalje. U ruci je držao svoj termički pištolj. Ali na koga ili na što će pucati? Nije znao ni kamo će stići. Možda je na dobrom putu prema tornju u tom nevjerojatnom gradu, koji je nalikovao na grad iz 18. stoljeća. Možda ga iza prozora nadziru oči neznanog neprijatelja.

Iznenada je začuo korake u susjednoj uličici i sklonio se u udubinu

vrata, držeći pripravan pištolj. Nekoliko je ljudi prošlo nekoliko metara pored njega. Ljudi su bili odjeveni sankilotski, dvojica su nosila puške dugih cijevi, ostali obična koplja. Sjetio se Armanda Loudala...

— Dekor... — mrmljao je. — žele da poludim!

Potrčao je dalje. Odjednom je pred njim iskrsnuo neki čovjek u odijelu s kraja 19. stoljeća i uperio prema njemu štap. Jansens je brzo skočio u stranu i iz štapa je suknula strelica, pa se zabila u zid.

»Bravo, Jansens! Imate reflekse!« — začuo je opet onaj glas, praćen suludim smijehom.

Muškarac koji je odapeo strelicu iz lažnog štapa približio se, ali je Alexis podigao svoj termički pištolj, povukao otponac i muškarac je nestao u zasljepljujućem svjetlu. Tada je prema njemu pošla neka žena, smiješeći se.

— Stanite! — povikao je. Taj je smijeh mogao biti neka varka, mogao ga je hipnotizirati. Alexis je nagonski pritisnuo otponac i žena je nestala. On je nastavio trčati. Morao je ubiti dvoje ljudi da bi pronašao Audrey. Pred njim se stvorila skupina žandara i opet je djelovao njegov pištolj. Sad je trčao prema velikom tornju. Nešto mu je govorilo da je ondje konačan cilj. Odjednom se sjetio kako mu je Audrey govorila da su iz onoga stoljeća kad je živio Armand Loudal nestali neki ljudi. Dakle, ovo su oni, njih je sad pobio. Ali možda su to bili obični roboti, androidi...

S druge Strane mosta koji je upravo prošao ugledao je osobu koju je poznavao: profesora Freda Glendalea, u kombinezonu. Podigao je pištolj.

— Ne pucajte, mladiću! — doviknuo je profesor.

— Onda ostanite gdje jeste, profesore — Alexis je bio neodlučan. Nije znao da li da puca. Ovaj je svijet bio sulud. — Ne mičite se, profesore Glendale! — viknuo je. Podesio je svoj termički pištolj na najslabije djelovanje, za svaki slučaj. Odjednom se profesor mašio za pojas. Ondje je Alexis opazio pištolj istoga tipa kakav je imao i on: termički. Profesor ga je, znači, uzeo s broda. Jensens je uperio pištolj i pogodio profesora u prsa. Čovjek je zateturao i pao. Alexis je razmišljao. Ovo su zacijelo roboti, sve redom androidi prema slici i prilici i psihizmu ljudi kcji su ovdje završili. Podesio je pištolj na smrtonosnu jačinu i još jednom pogodio profesora. Prema rupi koja je ostala u prsima takozvanog profesora ustanovio je da se nije varao. Treba pobiti sve što mu se nađe na putu... ili će on sam umrijeti.

• • •

Iza njega su se kataklizmički rušile zgrade od neprozirna stakla, kao da ga neka zagonetna sila želi omesti da dođe do cilja. Tada je opet začuo onaj bezlični glas:

— Ne približavajte se, Jansense! Nitko se nije vratio iz ovog ukočenog svijeta. Ako uđete, izgubljeni ste...«

— Nisam baš tako siguran — odvratio je Alexis. Činilo mu se da je osjetio paniku u metalnom glasu. Vlasnik toga glasa zacijelo je očekivao da će ga zaplašiti androidi koje mu je poslao u susret. Sad se već preplašio jer u tom tornju postoji nešto što se ne smije uništiti.

Alexis je ušao u golemi toranj, koji je izgledao kao da je sagrađen od leda. Svjetla nije bilo već je kroz stijene prodiralo mutno svjetlo dana. Dugo je trčao hodnikom, a onda je začuo buku glasova. Skrenuo je nadesno. Sad se pred njim pojavilo žuto svjetlo.

— Alex, nemoj ići... ! Molim te!

Okrenuo se. Iza njega je stajala Audry Glendale blijeda kao smrt.

• • •

— Audrey! — Alexisu se grlo stegla. Nije se mogao maknuti.

— Nemoj, Alex... dodi, pođimo odavde. Povedi me!

On joj je prišao i zagrlio je, ali se odmah javio onaj njegov unutrašnji sumnjičavi glas. Odgurnuo ju je i pogledao je pažljivo.

— Dođi — govorila je ona, vukući ga od onog žutog svjetla. Pogledao joj je ruku, koja je bila puna neke neznane snage, nenormalne. Otrgnuo se od nje i uperio termički pištolj. Zatim ju je naglo ogrebao.

— Ti nisi Audrey — rekao je kad je vidio kako iz rane na ruci, kaplje plavkasta tekućina. Opet jedna androitka na djevojčinu sliku i priliku! A ta androitka je odjednom nasrnula na njega. Nije htio trošiti termičku energiju pištolja na nju, pa ju je tresnuo drškom po glavi. Kad je pala, nije izdržao u svom bijesu. Još ju je nekoliko puta udario po glavi. Bilo je grozno gledati kako posvuda teče ona ljepljiva plavkasta tekućina. Alexisu se stisnuo želudac i morao se okrenuti. Pošao je prema žutom svjetlu u dnu hodnika.

Čim je prošao polukružni otvor, imao je dojam da je ušao u drugi svijet. Nije bilo vidljivih zidova oko njega, samo golemi prostor žutoga svjetla. Zakoraknuo je, pa još jedanput, čuo je neke nerazumljive krikove, šumove, glasove, buku... Zakoraknuo je ponovo i kao da se žuto svjetlo razdvojilo i stisnulo uz njega. Pred njim se ukazala golema, gotovo beskrajna ravnica, glatka poput stakla. Znao je da je to samo iluzija, znao je, prema veličini tornja, da je to nemoguće, imao je dojam da se promijenila i dimenzija, da je opet prošao kroz neka vrata, koja niotkuda vode nikamo.

Iluzija... Niz prozirnih sarkofaga u kojima su bila nepomična tijela. To ne može postojati!

Prošao je kraj dvaju sarkofaga, okupanih u ružičastom odsjaju. U svakom je bilo nepomično tijelo. Alexis je zadrhtao kad je prepoznao tijelo onog muškarca koji je na njega nišanio lažnim štapom. Prolazio je kraj tih sarkofaga, vidio one žandare. Iz tih kutija izvirivale su nekakve žice, koje su se, čini se, sastajale u nekoj golemoj uspravnoj i visokoj ploči. Sad je bio siguran da su ovo mrtva tijela onih koje je sreo na ulici i ubio. Mrtva ili umrtvljena tijela. Prošao je i kraj žene koju je morao ubiti, odnosno ubiti njezinu dvojnicu. Odjednom žena vrisne, a iz svih sarkofaga podiže se neopisiva buka i Jansens počne trčati. Nije znao kamo trči, ali je znao da mora pobjeći što dalje od ove luđačke prostorije. Negdje u tom svijetu mora se nalaziti Audrey.

Zvao ju je, vikao njezino ime, obeshrabrio se u toj prostranosti, mogao je beskrajno lutati u toj dimenziji.

Prošao je kroz prostor u kojem su ležali prazni sarkofazi, čekajući zacijelo nove žrtve, naježivši se pri pomisli da je možda jedan određen i za njega.

Nije bio svjestan kako je stigao do prozirne kugle, koja je, činilo se, bila od iste tvari kao i sarkofazi, a počivala je na metalnom podnožju. Iza te kugle, promjera pet do šest metara, nije bilo ničega, samo neprozirna tama. A u jezgri kugle, na nekom nosaču, koji su osvjetljavali mlazovi raznobojnog svjetla, ležalo je neko tijelo.

— Audrey! — Alexis Jansens je pojurio i stao pred postoljem. Audrey je ovdje, u kugli! Nije znao da li živa ili mrtva, otvorenih, ali praznih očiju.

Ispod kugle bili su neki Alexisu nepoznati uređaji, sve je zujalo, a Alexis je znao da taj aparat održava Audrev u takvom stanju.

— Moram to uništiti — rekao je glasno. — Uništiti tu čudovišna stvar! — I Alexis je uperio pištolj u kuglu, ali tada je začuo gromki glas:

— Ako to uništite, i Audrey će biti mrtva!

• • •

Neprozirna tama iza kugle iznenada se raspršila i Alexis se pitao može li vjerovati u ono što je počeo nazirati preko prozirnih stijena. Prepoznao je glas koji je viknuo upozorenje i naježio se.

— Ne mičite se, Jansense! Ako taknete koji od tih aparata, Audrey je izgubljena!

Iza kugle upalila se sada neka svjetlosna mreža, nalik na golemu paučinu, i Alexis je nagonski ustuknuo. U sredini svjetleće mreže nazirao je ljudsku priliku, čovjeka koji kao da je zarobljen u toj mreži. Prepoznao je profesora Glendalea. Prizor je bio halucinantan.

— Glendale! To je nemoguće!

— Na planetu Kapa sve je moguće, i stari Fred Glendale, kojeg su smatrali luđakom, marginalcem, dokazao je to. Ovdašnji zakoni bježe od svake logike. Postao sam svemoćni gospodar ovog svijeta, Jansens, i vi ništa ne možete protiv toga! — Nasmijao se opet onim suludim smijehom i Jansens je osjetio žmarce po tijelu. — Došli ste dovde, Jansens, zbilja ste bili hrabri, imali ste i sreće... ali to nije ničemu služilo. Željeli biste shvatiti? Mogu vam pružiti to posljednje zadovoljstvo. Saznat ćete i da sam ja reinkarnacija starog Armanda Loudala.

— Ma vi ste ludi, Glendale! — vikne Jansens. — To sam morao odmah znati!

Svijetleća je mreža prešla iz jarkobijelog svjetla u zeleno, a Alexisu se činilo da se učenjakovo tijelo uzalud otima iz središta goleme paukove mreže.

— Jadni neznalica! — vikne Glendale. — Ludost ništa ne znači. Ona može jednostavno biti stanje superlucidnosti, koje ljudi odbacuju jer ne mogu poneke stvari razumjeti. Nisam ja lud u onom smislu kako to vi shvaćate. Čim sam došao ovamo, odmah sam znao na što je nalik ovaj svijet koji ste sada i vi otkrili. Odmah sam pošao prema tornju i znao sam kakva mi je sudbina namijenjena. Ušao sam u simbiozu s tim svijetom, koji

vi ne shvaćate.

Svijetleća je mreža pomalo poprimala bijelu boju i Glendale se smirivao.

— Kad sam ustanovio da sam shvatio Loudalovo otkriće, odmah sam shvatio i da moram štititi to otkriće pred ljudima s drugih planeta.

— I privukli ste ovamo vlastitu kćer zato što je znala previše o vašim radovima, a ostala je u našem svijetu.

— Točno — mirno će Glendale. — Nadao sam se i da će ona sudjelovati u divovskom poslu koji se ovdje priprema, ali ona nije bila pripravna na ovakvu stvarnost. Ona je živa, ali Kapa kontrolira njezinu duševnu aktivnost. Jednoga će dana postati svjesna što joj mogu ponuditi.

— Osigurali ste se, dakle, ali ostao je bio i vaš laboratorij na zemlji... one bilješke. One su mi pomgle da dospijem ovdje.

— Dobro ste rezonirali, mladiću. Bilo je neoprezno s moje strane što sam ih ostavio ondje. Ali poslao sam androida na Zemlju. Onda još nisam znao kakvom moći raspolažem. Mnogo toga još moram uraditi i naučiti!

— Jeste, imate toliko posla da niste zapazili da me vaša androitka nije prevarila i da sam preko nje čak i doznao podatke kako ću doći ovamo.

— Nisam predvidio kakve će blesave osjećaje Audrey imati prema vama. To je prilično otežalo stvar.

Jansens je pomislio kako je dobro da mu profesor Glendale što više toga ispripovijeda o Kapi, kako bi možda pronašao rješenje za Audrey.

— Što zapravo, znači Kapa, osim što je slovo grčkog alfabeta?

— Željeli biste znati, a ja se pitam jeste li u stanju shvatiti i najmanji dio onoga što vide vaše oči. Da bi se znalo što je Kapa, valja znati sve o Armandu Loudalu. On je izumio superkompjuter, a taj je kompjuter Kapa. I najsavršeniji stroj, a vi ste u jezgri toga nevjerojatno složenog stroja. Loudal u svoje vrijeme nije raspolagao elektroničkim komponentama, ali je izumio matematički jezik drukčiji i kompletniji od binarnog sustava. Budući da nije imao elektroničke komponente, Loudal se koristio ljudskim komponentama.

Alexis je osjetio da je učenjak ušao u srž problema. Sjetio se onih

nepomičnih tijela u prozirnim sarksfazima, povezanih žicama, složenom mrežom ti su ljudi bili elementi čudovišnog kompjutera. Ljudskog kompjutera.

— Izdvojeni mozak nije u stanju ostvariti nešto kompleksiju radnju. A sinteza djelomičnih takvih rezultata daje definitivan rezultat. I to je Kapa, gospodine Jansens! Izvanredan stroj, koji rješava i teže probleme. — Samozadovoljno se nasmijao, pa nastavio: — Armand Loudal je znao da svijet u kojem je živio nije u stanju shvatiti takvo otkriće. Kad je došao u dvorac svoga zaštitnika markiza de Sermonta, on je već imao djelomično gotovo svoje otkriće, već je riješio mnoge krupne probleme. Shvatio je kakvoj se opasnosti izlaže ako pronađu zabranjene podzemne pokuse. Kapa mu je omogućila da pobjegne na mjesto gdje ga nitko neće smetati. A sad ono najvažnije, Jansens: Loudal nije otkrio paralelni svijet kao što sam mislio prije. On nije otkrio kontinuum vrijeme-prostor u kojem ste sada. On ga je izmislio! Kapa održava koheziju dimenzije koja ne postoji.

Tišinu koja je nastala prekidalo je samo zujanje aparata koji su podržavali tijelo Audrey Glendale u kataleptičkom stanju.

— Loudal je potražio utočište u ovom svijetu. No, da bi njegovo djelo doseglo konačnu dimenziju, bilo je potrebno još mnogo ljudskih komponenti. Zato je stvorio nekoliko mjesta gdje su umjetna »vrata«. U tome mu je pomogla Kapa, stvarajući u nekih ljudi stanje nalik na hipnozu i putove sa prijelaz u crnu rupu. Za Audrey sam morao učiniti nešto da ne bude sasvim integrirana u kompjuter...

— A androidi? Koja im je svrha?

— Doći ću i na to. Armand Loudal nije imao vremena da dovrši svoje djelo i nakon njega Kapa je funkcionirala samostalno, integrirajući nove elemente od ljudi koji bi se previše približili »vratima«.

Jansens je slušao pažljivo. Činilo mu se da se profesor još nije dotakao svega, da ga čeka još iznenađenja. Osjetio je da se u ambijentu prostorije nešto promjenilo, čak u smještaju kugle u kojoj je ležala Audrey, ali nije mogao točno ustanoviti što.

— Androide je stvorila Kapa — nastavio je Glendale — na sliku i priliku ljudi koji su uhvaćeni iz konvencionalnog svemira. Svi oni ovise o stroju koji ih je stvorio. Jednoga dana... oni će postati disciplinirana armija, koja će osvojiti onaj svijet iz kojeg sam ja došao, svijet koji me, zapravo,

odbacio, jer se moje ideje nisu uklapale u njegov sustav. A ja ću biti vođa, Jansens! Potčinjeno se Čovječanstvo mora integrirati u to divovsko djelo. Pokušajte zamisliti što može ostvariti jedan ljudski kompjuter na razini galaksije! Kompjuter od milijarda mozgova ujedinjenih u službu jednoga!

Jansens se sada zaista uznemirio. Nije posumnjao da je Glendale u stanju počiniti nešto takvo ako mu se pruži prilika.

— Zbilja ste poludjeli, Glendale — rekao mu je glasom koji je jedva prepoznao. — Zaboravljate samo jedno... ostarjeli ste, uskoro vas neće biti i nećete moći dugo uživati u toj svojoj moći koja vam je udarila u glavu

Opet je zaorio smijeh.

— Najljepše uvijek dolazi na kraju, mladiću — smijao se Glendale. — Jest, bio sam star kada sam došao ovamo, u svijet koji je pripremio Armand Loudal. Mogao sam se nadati da ću živjeti još najviše dvadesetak godina. Ali Kapa je riješila to pitanje, koje muči čovjeka... pogledajte ove muškarce i žene u tom sabiralištu. Neki će imati trista ili četiri stotine godina! — Da nisu integrirani u Kapu, već bi odavna umrli. Izvadite bilo kojega iz škrinje i on će se raspasti, a ipak, nisu ostarjeli otkako su pod kontrolom Kape.

Profesor je opet zašutio, kao da je htio dati vremena Jansensu da probavi ovo što je čuo i da se navikne na ovakva , otkrića. Zatim je nastavio:

— Ne, neću umrijeti, neću jer je Kapa za mene riješila problem besmrtnosti!

• • •

Sve je bilo rečeno, sada je Jansens znao na čemu je u pogledu Glendalea, Kape i svih tih dijelova ljudskog kompjutera kojima upravlja neuravnoteženi učenjak. A bio je i svjestan da unatoč svemu što je saznao nema razboritog rješenja ni izlaza. Djevojčin život ovisi o toj čudovišnoj Kapi.

Postao je svjestan i da se nešto ovdje promijenilo, a i da Glendale više ne govori. Činilo se, osim toga, da je učenjak govoreći dobivao na vremenu. Sad je trebalo da Jansens uspava učenjakovu pažnju.

— Glendale! — viknuo je.

— Slušam vas — odvratio je Glendale, ali drukčijim glasom. Kao da je

bio iznerviran i zbunjen. Jansens je razmišljao što da kaže da bi dobio na vremenu. Negdje mora postojati neki propust, neka »rupa« u sustavu. Sjetio se da je učenjak bio uznemiren kad je on htio uništiti kuglu, odnosno uređaj oko kugle. Treba govoriti, govoriti... pokušati da ustanovi odakle vreba opasnost... Možda je Glendale bio tada uzbuđen jer je u kugli bila njegova kći? A postoji li, uostalom, u njemu još nešto ljudskog osjećaja?

— Jeste li pomišljali na svoju kćer, Glendale? Sami znate da u vašim planovima nema mjesta za dva različita mozga. Ako vaš usrani kompjuter i uspije modificirati psihizam vaše kćeri, ona će drukčije gledati na to. I vi ćete tim dualizmom stvoriti humanu situaciju u potpuno nehumanom svijetu. Dva različita mozga ne mogu neprekidno održavati i usklađivati svoja stajališta. Tu Kapa ne može pomoći! Jedno će od vas jednoga dana pokušati izgurati drugog kad bude previše monotono...

Svijetleća je mreža ponovo promijenila boju u zelenu.

— Riješit ću ja taj problem kao što sam riješio i druge —zamumljao je učenjak. — Ne moram se zadržavati na sitnicama pred širinom posla.

Ipak je Jansens osjetio da Glendale nije osobito uvjeren u to. Audrey je bila Glendaleova slaba strana. Njegovo ludilo nije još uspjelo istisnuti kritičnu točku ljudskog osjećaja. Profesor zacijelo nije sklon s njome dijeliti sudbinu i jednostavno je integrirati u sustav planeta Kapa. Nije ju mogao vidjeti ni mrtvu.

Jansens je osjetio da Glendale blefira kad kaže da je Audrey ugrožena ako napadne kuglu i aparaturu u njoj. Osjetio je i da se Glendale ne boji zbog Audrey već zbog sebe. Sve ono što bi moglo napasti i pogoditi Kapu u njenoj besmislenoj strukturi, izravno bi pogodilo i njega, središnji mozak.

Odjednom su oko kugle zapucketale ljubičaste iskre. Alexis je osjetio da mora donijeti odluku, ali nije znao kakvu. »Kapa zacijelo pokušava i mene kondicionirati« — pomislio je. Čudovišni kompjuter nije se mogao fizički okomiti na njega a da ne izazove kvar koji Glendale ne želi. Zato je pokušao neutralizirati njegovu volju. Kapa — ili Glendale, to je isto tijelo —pokušavali su iz njega iščupati pomisao da je moguće spasiti Audrey. Alexisove su se misli komešale, nije se mogao usredočiti na jedno, na ono što bi morao učiniti...

»Ništa, ništa, ne možete i ne smijete ništa učiniti!«

Jansensa je obuzeo neopisiv umor. Valjda telepatija... mentalni glas

Freda Glendalea... ili Kape.

»Ne možete ništa poduzeti za Audrey. Ona više ne pripada vašem svijetu!«

Odjednom je u njegovu svijest prodrla ideja da bi spominjanje njezina imena moglo promijeniti situaciju.

— Audrey...! Ljubavi moja! — U neopisivoj duševnoj oluji postojao je jedan pojas za spašavanje za koji se hvatao svom snagom: njegova ljubav prema Audrey. Sublimirao ju je u sebi, nadao se. Skretao je misli i kompjuter se dezorijentirao zbog toga nećkanja da se prilagodi utjecaju. Dok je Glendale shvatio odbijanje utjecaja, Jansenov je prst već bio na otponcu termičkog pištolja i pritisnuo ga. Pogodio je najbliži aparat i uništio vodove.

Pritisak Kape je odjednom popustio i Jansens je čuo neljudski vrisak profesora Glendalea, koji se jednostavno trgao usred mreže svjetla, koja je prešla u crvenu boju, kao da je podnosila boli. Jansens je sad znao da Glendale trpi bolove, jer je pogođen vitalni element Kape, onaj u koji je profesor bio integriran.

— Našao sam slabu stranu, Glendale! — viknuo je Alexis.

— Dosta, Jansens! Ionako odavde ne možete izići! Osuđeni ste na smrt! Ja vam nudim vječni život!

— Onako kako žive ovi nesretnici, zatočenici — zagrmi Jansens. — Radije ću umrijeti i povesti i vas u smrti — Jansens je uperio pištolj u drugi aparat.

— NE! — očajnički je zaurlao Glendale. Bilo je jezivoga straha u tome vrisku, ali se Jansens nije obazirao. Pritisnuo je otponac i aparat je odmah planuo, uz novi starčev vrisak.

A maštao je kako će zagospodariti svijetom...

— Čega se bojite, Glendale? — doviknuo mu je Jansens. — Čega se bojite ako ste besmrtni?

Unutar prozirne kugle došlo je do nekoliko lančanih eksplozija.

— Vaš svijet se ruši, Glendale! — vikao je Alexis. — Tražite sada od Kape da donese rješenje!

Usred svijetleće mreže Glendale se sumanuto otimao. Doimao se poput insekta u paukovoj mreži.

Osjetila se odjednom uskomešanost, aktivnost Kapina potencijala, već ozbiljno načeta. Sarkofazi su potamnjeli, čuli su se krici i besmislene riječi. Jansens je iza sebe začuo nekakvo micanje i okrenuo se. S postolja je polako ustajala Audrey. Brzo joj je prišao. Ustanovio je da joj u očima blista iskra života.

— Alex! — Promatrala ga je, a zatim joj pogled skrene prema svijetlećoj mreži usred koje se Glendale trzao sve slabije, pogođen bolima koje nije mogao suzdržati.

— Nemoj, Audrey, nemoj gledati — pokušao ju je odvratiti Alexis, ali je ona odmahnula glavom.

— Već dugo znam... — rekla je — bila sam ukočena, pod kontrolom... te Kape, ali vidjela sam kakvo je čudovište postao moj otac. Čula sam njegovo riječi. Poludio je.

Jednim trzajem je Glendale uspio obuzdati ono što ga je kidalo i sad su Alexis i Audrey čuli kako govori isprekidano:

— Bježite... bježite... dok je... još vrijeme... Armand Loudal... zna da je... njegov svijet... srušen... ja... vrata... treba... ! — Nije uspio dovršiti jer ga je opet zgrabila bol i potresali ga urlici.

— Ne možemo više ništa učiniti za njega — promrmljao je Alexis, a Audrey se korenula i zaplakala. Alexis je odbacio svoj pištolj. — Moramo otići odavde!

Pomogao joj je da siđe s postolja kugle. Iza njih je svijetleća mreža sad sjajila neizdrživim sjajem pa nisu mogli razaznati profesorovu siluetu. Potrčali su između sarkofaga držeći se za ruke. Tijela u sarkofazima pretvarala su se u kosti ponekad pokrivene isušenom kožom. Androidi su tumarali besciljno, i jedan po jedan su se dezintegrirali. Nišu pokušavali zaustaviti djevojku i Alexisa. Kapa više nije bila u stanju da izdaje zapovijedi.

Jurnuli su u slobodan prostor, pod nebo koje je postajalo crno poput tuša. Plavo sunce nije više imalo snage. Prozirne su se zgrade malo-pomalo pretvarale u ono što su i prije bile: u čistu energiju, u svjetlo. Neobičan svijet Armanda Loudala nestajao je.

Stali su na mjestu gdje je nekoć bila »Capricornia«. Nje, dakako, više nije bilo, a ni astrodžeta iz Jansensova broda. Ali sad je Audrev pokazivala nešto prstom i Alexis je ugledao nedaleko od njih luk svjetla. Obuhvatio je grad i zgrade su se dezintegrirale. Tada se na desnoj strani pojavio drugi...

— Vrata! — viknula je Audrey. — Kapa ih je i nehotice stvorila!

To im je bila jedinstvena i jedina prilika da pobjegnu iz ovoga svijeta koji je nestajao u ništavilu. Potrčali su prema luku svjetla, prošli kroza nj držeći se za ruke. Činilo im se da doživljavaju posljednje trenutke svoga života. Jansens je prestao trčati i zagrlio djevojku.

— Audrey... možda nemamo više mnogo vremena... volio bih znati...

Pogledala ga je.

— Volim te, Alex... voljela sam te i preko one androitke koju je moj otac poslao k tebi... Kapa nema ništa s tim...

Obuzela ih je vrtoglavica. Lebdjeli su izvan realnog svijeta, u fantastičnom bijelom svjetlu.

— Mislim... da je to... kraj... — mrmljao je Jansens. Ništa više nije opažao, čak je i prisutnost Audrey kraj njega bila nešto nestvarno. Potonuo je u ništavilo.

• • •

Alexis Jansens je prvi otvorio oči osjećajući se kao da se probudio poslije duge more. Sunčev ga je sjaj priveo u zbilju. Čuo je i šum morskih valova.

— Oh, tako mi... pa to je more! — Pružalo se neizmjerno, pod ugodnim suncem. Lagani je povjetarac njihao krošnje palmi. Plaža... pijesak... iznad njih bijeli oblačići i plavo nebo. Trebalo je da si postavi ono već tradicionalno pitanje: gdje sam ja? Ali to sada nije bilo važno. Znao je barem gdje nije bio! Bio je potpuno siguran da se ta plaža i to more nalaze na dobrom starom planetu koji zovu Zemlja. Nasmijao se i okrenuo.

— Audrey, gledaj! — Djevojka je ležala kraj njega na pijesku. Prodrmao ju je.

— Gdje smo? — zapitala je ona kad se probudila.

— Nemam pojma, ali sigurno smo na Zemlji.

— Krasno, Alex... znači, onaj je košmar gotov?

— Vrata... — promrmljao je on. — Jedna od onih vrata su nas dovela ovamo... A možda se Fred Glendale urazumio u posljednji trenutak... možda je on stvorio ona vrata... valja,to zaboraviti, Audrev.

— Zaboravit ćemo to, Alex, ali zajedno, ako hoćeš. Ipak, on je bio moj otac...

Ustali su, uhvatili se za ruke i koračali duž plaže. Još to nisu znali, ali oni su se zapravo nalazili na otočiću...

...na otočiću u Bermudskom trokutu.

Wolfgang Jeschke:

A Little More than Twelve Minutes

Prevela Vesna Mahečić

Malo više od 12 minuta

Zračna se luka lijepo pružala na suncu.

Kiara.

Stara zemlja, ispečena, zarinuta u prošlost.

Žega.

Prašina se ljeskala na suncu, rijetko drveće dobilo je od nje sivu boju.

Na rubu šćućurila se Vremenska spona, čiji su visoki prozori zijevali u poslijepodnevnoj omari.

Vjetar je spavao.

Veliki stroj, zadržavan u tromoj struji vremena nitima svog mozga, pružao je osjetila, tragao nad ponorima prošlosti, nad tjesnacima i nad prijevojima, nad vodama stajačicama, promatrao je uvijek pripravnim tankim podnicama. Međutim, nijedna stopa nije tragala za svojim korakom, nijedna ruka nije tražila što da prihvati, samo paraliza, san, beživotna refleksija.

Mreža srebrnih elektroda u sivim oblacima mozga iz kutije, jedna ruka koja vam oprezno dira čelo držeći vas, sitne niti energije, splet što bez teškoća leži u lubanji, novlači vaš ego preko kontrolnih ploča i krugova u duboku tamu prolaza kojima teče vrijeme.

Zračna se luka lijepo pružala na suncu, zračna luka Kiara, na rubu prastarog, napuštenog grada između pustinje i davno presahnule rijeke.

• • •

Imam stanara.

Znam, reći ćete da to nije ništa naročito, i bit ćete sasvim u pravu.

Mnogi ljudi imaju stanare, simpatične ili neugodne, ili pak takve koji vas stalno nerviraju; ali kao što ćete se i sami uvjeriti, moj je ipak sasvim poseban. Obojica živimo u istoj sobi, a ipak ga nisam nikad vidio, čak ni čuo; mislim, naravno, stvarno čuo.

To je doista ugodan stanar, rekli biste; no, samo trenutak, počekajte malo! Poslušajte dalje. Moram istaći da ne vjerujem u duhove, štoviše, nisam ni plašljiv, ali sve mi se ovo čini pomalo zlokobnim. Stoga ću vam ispričati malo više o ovome. Nikako ne bih htio dosađivati; ipak, unatoč svemu, htio bih znati da li su i drugi u istom položaju, kao i ja. Nemojte se smijati. Imam osnovanih razloga za ovu pretpostavku. Ja, eto, imam stanara, kojeg nikad nisam vidio ili čuo, mislim, stvarno čuo.

Osim noću.

Ponekad ga čujem noću. On govori vrlo lagano, gotovo nečujno, premda mu glas dopire izravno u moj mozak, makar i začepim uši. Često sam to i činio kako bih se sasvim koncentrirao na njegov glas. »Glas« je previše reći: to je prije neodređen šapat, šuštanje, zvrjanje; imam problema dok ga shvatim, i često ga moram zamoliti da ponovi, ili pak sasvim prekidam naš razgovor, i ustajem da bih se osvježio. Ponekad sam suviše umoran, ili se ne mogu sabrati, i tada ga molim da odgodimo razgovor. On pristaje, nikad se ne ljuti — zato što ima vremena više nego što to možemo i zamisliti.

Mnogo toga što mi govori ne razumijem. I meni se čini zbrkano i besmisleno; međutim, želim to ponoviti upravo onako, kako vjerujem da mi je bilo ispričano:

On kaže da je u Vremenskoj sponi. Čini mi se da je to nešto kao stroj, brod, ili nešto takvo, a istodobno i ulaz kroz koji se može ući ili izići, Pomoću toga je bio prebačen iz budućnosti u daleku prošlost; međutim, čini se da je propustio svoju vezu, pa sad mora čekati. Kaže da je prastar, a ipak, nije se još ni rodio; još nije stvaran, ali je među nama, posvuda, u vama, i meni, u pepelu i listu, moru i prahu, zvijezdama i svjetlu — još nesređen.

On mi kaže da sam telepat, nisam običan, da mu se rijetko događa da ima sreću da bude u društvu. Ne znam jesam li telepat, kako bih? Nemom pojma da bih zbog toga morao biti sretan. Međutim, on bi morao znati: prastar je, mnogo je vidio i čuo, premda se još nije rodio; možda sam ja njegov pra-pradjed, tko zna s koliko »pra«. Koga to i zanima?

Ispričao mi je svoju priču, neobičnu priču. Noću dok grad miruje i spava pod svojim krovovima, a mjesec je pun i blistajući pliva po nebu, na samom rubu sna ja ga čujem.

Moram paziti da susjedima ne ispričam o ovome. Oni bi se smijali jer oni ne shvaćaju. Možda bi me čak proglasili ludim, a njihovi bi mi uprti prsti otežavali stvari u životu.

Međutim, vi me ne poznajete, i kad se nasmijete, što zacijelo hoćete, meni to neće ništa nauditi, a ne možete upirati prstom u mene. Ne znate ni moje ime ni adresu. No, možda će vaša reakcija biti sasvim drukčija; nećete se nasmijati, već duboko odahnuti s olakšanjem, i konačno dobiti dokaz kako se to ne događa samo vama, znat ćete više nego dobro moju priču, s obzirom na to da i vi imate stanara kojeg se plašite i koji vas muči. O da, siguran san! Ima ih još mnogo, koji također čekaju izum prvog stroja, pomoću kojeg će se vratiti kući, u budućnost. Oni čekaju na Ulaz Johannesburg, kao što mi je rekao moj stanar. Naše je stoljeće nalik na enormnu, strašnu čekaonicu, gdje oni sjede, sjenoviti, nevidljivi, čisteći svoja grla, ponekad uzdišući. Jedni pokušavaju šaputavo razgovarati, drugi spavaju; ništa ih više ne zanima, sve su već vidjeli, i previše. Sad čekaju na prvi vlak da odu, ali tračnice po kojima moraju putovati, nisu još ni položene.

Ponekad pokušavaju s nama zapodjenuti razgovor. Možda im čujete glasove. Noću, kad se grad smirio a mjesec pliva nad krovovima, tada ih se čuje savršeno. Na samom rubu sna. Možda... ?

• • •

Kiara i žega.

A ispred visokih prozora poslijepodne nad zračnom lukom.

Prašno drveće.

— Doista bi trebalo ponovo kišiti, Gin. Znaš, onakva prava kiša s grmljavinom, kiša što prska i pleše, od koje se sve prelijeva, sve je mokro, ali stvarno mokro.

On je često govorio »stvarno«, a bio je jedan od posljednjih starih službenika na Vremenskoj sponi. Bio je čvrste građe, odjeven u smeđu uniformu boje pijeska i jako se znojio. Uniforma mu je bila isprana, gotovo boje prašine na lišću, s tamnim mrljama od znoja. Ćelava lubanja mu je bila

pocrvenjela od sunca, a staro se lice smijalo u tisućama bora.

— Ovdje nisu dopušene grmljavinske oluje, šefe. Električna rasterećenja atmosfere bila bi katastrofalna za Vremensku sponu. Vi to znate, baš kao i ja, šefe. Služba za vrijeme ne bi nikad dopustila grmljaviriske oluje u ovom kraju.

Gin bijaše visok i vitak, kretao se snažno i gipko, i nije se znojio. Koža mu je bila glatka, a glas pomalo bezbojan. Tijelo mu je bilo izrađeno od metalnih i plastičnih vlakanaca. Bio je android i običan službenik.

— Da, znam, na nesreću. Samo sunce, sunce i još sunca. Više čak ne daju ni povjetarce, ti klipani, dok se mi tu gušimo li ovoj rupi. A ja samo želim kišu, usprkos svim zabranama. Da stvarno lijeva. Zamislio si je to i veselo protrljao ruke. — Da stvarno kiši tako da je sve mokro. Možeš li to zamisliti, Gin, da je sve stvarno mokro?

— Naravno, šefe, ali moj organizam ne voli kišu. Moji preci nisu došli iz vode, poput čovjekovih predaka.

— Tvoje se tijelo plaši vode, kao i mačje, znam. No, ja bih ipak volio da danas bude grmljavinska oluja. Stvarna oluja s vihorima i kišom. Dodaj mi vremensku kartu.

— Odmah, šefe.

Brod se spustio na pistu i zvučnik razbi mir poslijepodneva. Ono poteče u pustinju, a veliki ga glas vrati na rub piste, gdje je stajalo skladište.

Žega je ostala.

— Zadržavamo se u Kiari dvadeset minuta, zatim pravac Vega, Aldebaran, Berenice i dalje...

Restoran se šaputavo ukopao na svom mjestu i smjestio se. Djelovao je svježe i svijetlo obojeno.

Gosti su dolazili i sjedali oko stolova; jedan od njih iskorači iz sjene i krene ravno preko polja prema Vremenskoj sponi.

Bio je otrcan i imao je dugu kosu. Djelovao je tamno, čudno, kao da putuje izdaleka. Položio je svoju veliku putnu torbu na radni stol. Cipele su mu bile prasne.

— Želio bih krenuti na put, molim.

Rekao je to polako, skoro plašljivo, poput dječarca koji želi kupiti nešto veliko. Glas mu je, poput lica, također bio izdaleka.

— Kamo? — upita Gin žigošući uputnicu.

— 17.346 prije Zahatopolka, molim — reče stranac, pa spusti pogled na svoje prasne cipele. Kosa mu je bila crna i gusta, bio je još mlad, najviše 200 godina.

Kišni čovjek podiže pogled i brišući znaj sa čela reče:

— U ovom odjelu radimo rasturanje do najviše dvije godine. Također, nemamo nikakva tijela na raspolaganju, morate to znati. Mislim, stvarna tijela, ili — službenik se nasmijao — jeste li možda tragač?

Stranac nesigurno slegnu ramenima.

— Upozoravam vas na činjenicu da je povratno putovanje moguće tek 15.300 prije Zaha. Stoga vam predstoji dugi period čekanja. Je li vam jasno što to znači? Hoćete li to pretrpjeti? — Službenik je djelovao zabrinuto.

— Znam što radim — reče stranac. — Spreman sam na to. Komisija... ta znate. Moram otići onamo...

Prekinuo je kao da je već odviše rekao i odmah isplatio kredite na radnom stolu

— Dobro. Onda me slušajte. — Službenik je pokazao na veliki raspored iza sebe. — Mi smo ovdje — prst mu je dugo putovao po vremenskoj liniji, pokrivenoj stotinama obojenih oznaka i brojeva, sve dok oznake nisu postale rjeđe, pa još dalje. — Ovdje silazite. Pustio je malu plavu pločicu da školjocne na jednoj točki vremenske linije, gdje je i ostala. Gin udari oznaku pozicije na uputnici.— Odatle nadalje moramo vas pustiti da se sami snalazite. Morat ćete čekati oko 3000 godina na vrijeme povratka — službenik je još dalje pomaknuo vremensku liniju. — Ovdje — udario je prstima po zelenoj oznaci — vremenska je spona izumljena 15.370 godina prije Zaha, ali tek 70 godina poslije otvoreni su prvi ulazi za putnike iz naše vremenske sfere. Preporučujem Ulaz Johannesburg, prvu stvarno opremljenu Vremensku sponu, dobro prilagođenu tehničkim mogućnostima vremena, otvorenu još od 15.275. Vrlo pouzdan ulaz. Nikad nismo imali nikakvih problema. Odande vas možemo sigurno vratiti. Ako se ondje ne

pojavite, onda moramo tragati za vama. Na taj način može proći i nekoliko stoljeća. Stoga je u vašem interesu da se pojavite na vrijeme.

— Da, hvala. U redu. Bit ću ondje.

— Dobro se provedite.

— Hvala.

— Nema na čemu. Uvijek na usluzi. Gin, otprati gospodina do kabine broj trinaest.

— Izvolite ovamo.

Gin iziđe. Stranac podigne pogled na visoko saće putničke kabine. Odozgo se spuštala platforma.

Vrata ćelije zaječaše zatvarajući se. Gin usmjeri plin u njegovo lice, dok ga je promatrao kroz staklo.

Stranac vidje kako je androidovo lice zaplivalo i uzleti.

Vremenska spona se pokrenu. Dok su mu pipkave elektrode prodirale u mozak, činilo mu se kao da mu po kosi vršljaju dugi prsti nečije blage ruke.

Počeo je letjeti.

Postajalo je sve tamnije, hladnije, jurio je sve brže.

Prolazi vremena.

Samo jedan lagani hvat ruke u kosi držao ga je u tami, držao ga je tako da ne padne i da ne ostane izgubljen.

Letio je sve dalje i dalje, preko ravnica od pepela i noći, ondje gdje mu je tijelo bilo još prah i lišće, cvijeće i životinje, vi i ja, zvijezde i svjetlost i sve zajedno, bez reda.

Ležao je nemoćno, naslonjen leđima u ćeliji, dok je točka u središtu koja je bila, jest i bit će njegov ego, jurila preko odašiljača i prijenosnika, preko elektronskih krugova, letjela i letjela nad ravnicama pepela i noći.

San i beživotna refleksija.

• • •

Kiara i žega.

— Gin, pogledaj ovo. Jesi li ikada vidio knjige, mislim stvarne knjige?

Rovao je po velikoj, istrošenoj putnoj torbi, što ju je stranac ostavio otvorenu na radnom stolu.

— Stvarne knjige, istinske starine.

Pažljivo je izvukao jednu i onjušio je.

— Miriši, tko zna na što.

Prelistao ju je, ali su mu oznake bile nepoznate. Stresao je glavom.

— Čudan je to čovjek, Gin. Čudan, kao i njegove knjige.

— Svi su ljudi čudni — bio je Ginov sistem razmišljanja. On je pratio svijetlu točku po vremenskoj liniji.

— Ti tako misliš, ha?

Poslijepodne se ponovo razvuklo nad zračnom lukom, radoznalo se povlačeći preko stranog broda, i po otvorenim, sjenovitim stolovima restorana.

Svijetleća se točka na vremenskoj liniji ugasila kad je stigla do cilja. Gin se naglo okrenuo.

— Jasno mi je, šefe.

— Što ti je jasno?

— Razmatrao sam činjenice: nekako mi je sinulo. Sad mi je jasno.

— Ma što?

— 17.346 počela je jedna stara era, bazirana na nekom kulturnom ili religijskom događaju na ovom planetu.

— No? To je razlog više da sociolog ili historičar malo zagleda tamo. Možda je svemirski historičar, to je sad moderno.

— U svom znanju ne nalazim svemirskih putovanja u tom stoljeću.

— Ma, no, on već nešto hoće. To nije naša briga. Ali, jedva da bi čekao

3000 godina da nema pravog razloga. To nije zabavno, uvjeravam te, Gin. Ništa više nije zabavno, premda sam i to jednom doživio putujući po vremenskoj liniji.

— Ja bih, također, volio putovati po vremenskoj liniji. Gin je to kazao sa čežnjom.

— To bi bila propast. Ne bi išlo s tvojim mozgom osjetljiva kruga, na sreću, inače bismo po čitavom mileniju morali skupljati tijela za tebe. Ali, daj kaži — on se okrenuo zaprepašteno — koji te je to slaboumni električar programirao s takvim nemogućim željama?

— Nije programirano sve ono što sam ja, što mislim ili što osjećam — odvrati Gin. — Čini se da zaboravljate da se ubrajam među samorazvojne modele.

— Pa onda se počni razvijati — reče stari službenik smješkajući se. — Ja bih radije danas u mirovinu, nego sutra, ali tko će se onda penjati u ćeliju i izvoditi ljude koje je Vremenska spona pokupila tko zna gdje?

— U tom smislu potrebno je razviti proceduru pomoću koje se može koristiti pozitronski mozak, a da ne bude uništen.

— Nadam se, Gin, da je tako, jer doista je svega dosta. Star sam. Tisuću godina u službi Vremenske spone. Za, Vremensku sponu to nije ništa, nego nova crtica na skali; za mene je to gomila vremena.

— Da, šefe.

Vremenska je spona čekala u johanesburškoj epohi.

Kad je stranac ušao, stroj je zabilježio identičan moždani titraj. Ruka ga prihvati povlačeći ga natrag preko ravnica pepela i noći, mora i praha, kroz hladnoću i tamu.

Kiara.

• • •

Svijetleća točka se javi na Ulazu Johannesburg, proputova vremenskom linijom i ugasi se na polaznoj oznaci Kiara-Vremenska spona-Datum. Istodobno se oglasi zvono.

— On je ponovo ovdje, šefe — reče android koji je kontrolirao

instrument.

— Probudi ga, Gin. Donijet ću mu čašu vode. Mora da je svašta prošao.

Kad je stranac izišao iz kabine, hramao je. Moglo se vidjeti da je blijed, usprkos tamnoj boji kože, a cipele su mu bile isto tako prašne kao i prije 3000 godina.

— No — reče službenik — zadovoljni? Dobar posao, ha? Nema petljanja. Točno dvanaest minuta.

Nasmiješio se samozadovoljno i pokazao na veliki sat iznad ploče s instrumentima, gdje su ispod znaka s natpisom »Vremenska spona: Vrijeme relativno, sadašnje. Vrijeme na destinaciji« sekunde jurile na ekranu označene osvijetljenim znacima.

Stranac je bio malo ošamućen i pogledao je instrumente uznemireno. Službenik je pratio njegov pogled i smijao se.

— Da, nije lako ponovo se snaći ovdje, na prvi pogled. Osim standardnog, mjerimo i univerzalno i relativno vrjieme »Sada« ovog sistema, kao i 7000 drugih, relativnih vremena. Štoviše, ovo je stari stroj. Ali, najprije popijte nešto.

Gurnuo je prema njemu čašu s vodom. Stranac je protrljao ruke kao da ga bole.

— Jeste li se ozlijedili?

— Ne, nije to ništa — reče on.

— Jeste li ispunili svoju misiju, ili ste imali teškoća? — raspitivao se stari službenik.

— Sve je dobro — odvrati stranac. — Premda, da sam predvidio...

— Da, da, znam. Čekanje.

Stranac strese glavom, ali ne odgovori. Pogled mu svrati na brod na pisti.

— Zar je brod još tu — on će zbunjeno.

— Naravno. Kao što rekoh, čist posao. Svih dvanaest minuta.

Stranac odsutno posegnu za čašom, i ruke mu se sklopiše oko njezine hladne krivine, kao da su bile vrele.

— Hvala — reče i ispi.

— Da, imate vremena, ali ne mogu — Gin prekinu tišinu.

— Brod polazi za tri minute. — On se okrene da pođe.

— Vaša torba. Ne zaboravite svoju torbu — reče Gin.

Stranac pogleda oko sebe, kao da se još ne snalazi. Međutim, dok je odlazio sa svojom torbom i knjigama, nije više hramao. Svijetleća je točka našla svoj put kući, upravna je instanca opet preuzela tijelo, prilagodila se.

Kad su se za njim zatvorila vrata, Gin reče:

— Ne izgleda kao da se lijepo proveo.

— To nije krivica stroja — odvrati stari čovjek — to je krivica vremena. Nijedno vrijeme nije dobro.

Restoran se bio podigao i nestao.

Kad je brod odskočio, poslijepodne se oklijevajući vratilo nad zračnu luku, rasplelo svoj mir sunčajući se.

Prašina je letjela uokolo dajući rijetkom drveću na rubovima još sivlju boju.

Žega je ostala.

Stranac nije sasvim popio vodu. Stari službenik, koji bijaše čovjek i znojio se, proli ostatak vode u svoju šaku i zadovoljno pokvasi lice i vrat.

— Gin — reče — upitaj preko prijenosnika da li mogu otvoriti kanal za Manilu. Tamo bi trebalo da bude otvorena veza za mene.

— Svakako, šefe.

— Ondje će padati kiša. — On pokaza na vremensku kartu. — Ondje uvijek pada, zbog tropskog prirodnog parka — i on je uživao zamišljajući tekuću, zapljuskujuću mokrinu na koži.

Gin se gotovo nasmiješio dok je pokušavao oblikovati neku privlačivost tom pojmu, ali pri pomisli na mokrinu strese se.

Uniforma službenika, koji je bio čovjek, sad je pokazivala mnogo malih, novih, tamnih mrlja između velikih mrlja ispod pazuha i na leđima.

Ispred visokih prozora zračna se luka lijeno pružala na suncu, a vjetar je puhao u pustinju na drugoj strani starog grada.

Kiara.

Ulaz prema prošlosti pun tajni — za arheologe, historičare, za čudake, jedno uporište negdje daleko u galaksiji.

Zemlja.

• • •

Oprostite ako počnem opet o sebi i o svom stanaru, ali i vi biste se mogli naći u istom položaju.

U subotu je sjalo sunce. Naravno, bilo je hladno, ali prekrasno; i ondje smo bili ja i moj prijatelj na putu za Institut Max Planck u Garchingu. Moj prijatelj ima kola, znate, a ja nemam, pa sam ga zato nagovorio da idemo na izlet. No, tako smo malo toga razgledali, naravno, samo izdaleka jer ne možete ići dalje od barikada. Ondje gdje eksperimentiraju s atomima prave od toga takav cirkus, ograde od bodljikave žice, specijalne propusnice, da si čovjek ne može, mirno ni nos obrisati.

Sve je to bilo učinjeno i ispitano i objavljene su brojke, zapanjujuće brojke: ali kad se uzme jedno s drugim, to je na kraju djelovalo zaista žalosno.

Započeli smo razgovor s vratarom i popili s njim pivo. Rekao nam je da sad imaju kompjuter koji tako brzo računa da može u jednom satu učiniti više nego stotinu matematičara u stotinu godina. Mojem se prijatelju to učinilo silno velikim, kao i vrataru, ali ja sam mislio drukčije. Ako želimo doista ovladati vremenom, trebalo bi da imamo strojeve koji u jednom satu mogu obaviti ono što stotinu takvih kompjutera može u jednom stoljeću.

A tek kad sjedite u kolima gdje grijanje ne radi kako treba, možete suosjećati s ljudima koji čekaju na prvu Vremensku sponu. Zar nije s vama isto? Oni će tu sjediti još jako dugo prije nego što budu mogli natrag kući. Općenito, mora se mnogo razmišljati i računati. Naravno, jednog dana će sve stići dotle da će oni napraviti ulaz, inače ja ne bih ni imao stanara. Toliko je sasvim jasno. Ali do toga je možda još daleko. Jadnik je već

čekao 2000 godina. Samo zamislite! U toj strašnoj čekaonici vremena, sivoj i punoj sjena. Moramo pokušati da ih umirimo i biti prema njima prijateljski raspoloženi.

Možda ćemo ih čuti još večeras.

Hoćemo li pokušati?

Noću, dok grad miruje i spava pod svojim krovovima, a Mjesec je svijetao i pliva nebesima.

Tada, dok ležimo budni ili u polusnu, na samom rubu snivanja...

Tek šaputanje, zvrjanje, mrmorenje, sasvim blizu.

Tada osluhnite jako!

Možda ... ?

Objavljeno prema dogovoru s G.P.A München

Algis Budrys:

To Civilize

Prevela Vesna Parović

Civilizirati!

Nije bilo mjeseca ni zvijezda; nebo je bilo zastrto oblacima. Astrodromska svjetla oblikovala su žutobijeli kišobran, prošaran srebrnastim odsjajima svemirskog broda na uzletnoj platformi. Žice dizalica na otvorima za utovar bučno su škripale. Osim tog neprekidnog zvuka napetog metala, na astrodromu je vladala tišina.

• • •

Nije li i previše tiho, razmišljao je Deric. Nije li to tišina prije oluje, zatišje prije nego što vjetar iznenada provali, prije nego što nahrupi iz tropa i zaurla?

Hoće li sve ovako završiti? Deric se naslonio svom težinom na ogradu promatračnice, napevši do krajnosti svoje tijelo nalik na bič. Astrodromska svjetla odbijala su se od sjajne površine njegove crne kože, svjetlucala na nakupinama srebrnih mjehurića na njegovoj kresti. Zar Zemljani ovako postupaju?

Osim vitkih pojava njegovih sunarodnjaka na bešumnim teretnim nosačima što su klizili prema brodu, astrodrom je bio beživotan. Čak ni iza velikih otvora za utovar nije se ništa kretalo. Ispod njega, u prizemlju, Galaksijci su čekali da se završi utovar. Tada će prema brodu krenuti njihova povorka s osobnom prtljagom, žene držeći djecu u naručju ili vodeći ih za ruku, muškarci uz njih.

Kad su objavili naredbu, Deric je isprva smatrao da bi moglo biti teškoća. Galaksijci nisu bili nimalo krotki. Iako su bili dovoljno samostalni u svakodnevnom životu, pa čak se i ponekad svađali, u izvanrednim situacijama sjedinjavali bi se u čvrstu, složnu skupinu koja je djelovala brzo i efikasno. Bilo je logično očekivati nekakav protest s njihove strane.

Ništa se nije desilo. Galaksijci su prodali svoje posjede vladi bez ijedne riječi, i riješili se svih nebitnih stvari brzo i mirno. Njihova djeca napustila

su škole ili aktivnosti kojima su se bavila, svi su se oprostili, a sada, ni mjesec standardnih galaktičkih dana nakon izdavanja naredbe Vorosejaca, Galaksijci su zauvijek napuštali Vorosei.

Zauvijek? Deric ni sada nije mogao vjerovati u to. Naredba je bila izričita, pravomoćna, no koji se propis ne bi mogao ublažiti, ili izbjeći tokom vremena? Ili silom prekršiti.

Da nije u tome bila stvar? Deric je ne jednom slušao priče o galaksijskoj floti i njenim velikim zelenim brodovima što rigaju vatru iz bezbrojnih topova. Nisu li možda Zemljani napuštali Vorosei kako bi ga izložili bombardiranju iz svemira?

Ne, ta je mogućnost već bila razmotrena i odbačena. Naravno, nijedan se planet ne bi mogao oduprijeti Federaciji. Ne bi to moglo ni nekoliko sistema. Sjećanje na ardansko otcjepljenje bilo je još svježe i zastrašujuće. No, Vorosei je štitila upravo činjenica što je bio jedan jedini planet, razmjerno nevažan, za Federaciju u cjelini. U usporedbi s galaksijskom flotom, vorosejska je bila zaista beznačajna. No njeni su brodovi, mada malobrojni, bili isto toliko ubojiti koliko i galaksijski, i cijena osvajanja bila bi prevelika u odnosu na dobitak. Ne, rata neće biti.

Svejedno, zašto nije bilo protesta? Galaksijci su imali domove i posjede na Voroseiju. Na Voroseiju su se rodili i rasli praunuci prvih došljaka. Pa prijateljske veze, poslovni odnosi, stotine veza svih vrsta... Deric je znao da će mu kao ljubitelju opere, te neobične i složene umjetničke forme, nedostajati nova Berkeleyjeva libreta jer nitko nije znao tako dobro surađivati s Martom Lihhom.

Sama Federacija nije učinila ništa osim organiziranja transporta. Svako pozivanje na naredbu bilo je normalno, ležerno, kao da je riječ o nečemu posve prirodnom i neosporivom.

Nije mogao pustiti Galaksijce da odu bez odgovora. Napustio je promatračnicu i spustio se niz rampu u prostoriju gdje su se nalazili Zemljani.

I ovdje je bilo tiho; čak su i djeca bila mirna. Galaksijci su sjedili na klupama, jedni nasuprot drugima duž uskog prolaza. Nisu razgovarali, ali skupine znanaca sjedile su zajedno, i ponekad bi se netko nasmiješio ili kimnuo nekome s druge strane prolaza.

Kad je Deric ušao, nekoliko Zemljana se okrenulo i, prepoznavši ga,

prijazno se nasmiješilo. Neki su se odvojili od skupine i prišli mu.

— Deric! — To je bio Morris, jedan od njegovih suradnika u muzeju. Galaksijac mu je prišao te čvrsto i prijateljski pogladio Dericov potiljak, a Deric je nježno dotaknuo Zemljaninovu šaku svojom desnom šakom.

— Očekivao sam da ćeš doći — reče Morris. Na licu mu se ocrtavalo žaljenje zbog odlaska.

Sada, kad je bio ovdje, medu njima, Deric je još jače nego prije osjećao neobičnost situacije. Nikad prije nije vidio skupinu Galaksijaca bez Vorosejaca. Obuzeo ga je čudan osjećaj kad je shvatio da je ta skupina uzorak svih Galaksijaca na Voroseiju, da većina tih ljudi bolje poznaje pojedine Vorosejce s kojima su živjeli i radili nego jedan drugoga, iako su iznenada postali homogena i odvojena skupina već i zbog činjenice da su svi bili Galaksijci.

Naravno, sve se to moglo razmatrati s intelektualnog stajališta, vrednovati ekonomskim faktorima koji su uvjetovah naredbu. No, Morris je bio njegov prijatelj i suradnik, i njegov odlazak značio je Dericu da će izgubiti dobrog prijatelja, da više nikada neće vidjeti njegovu obitelj, da će morati zaboraviti da je 184. dan po standardnom galaksijskom vremenu rođendan Sušan Morris.

— Htio sam te vidjeti — reče Deric. — Ne znam baš da li bih smio biti ovdje, ali... — Stao je, ne znajući što bi rekao.

Morris se nasmiješi.

— Hvala ti, Deric.

I ostali Galaksijci se pozdraviše s njim. I njihova su lica, kao i Morrisovo, izražavala žaljenje ravno Dericovu.

Uočio je Berkeleyja kako sjedi sam na kraju klupe, sumorna lica. **Kako li se on osjeća**? — pomisli Deric. Okrenuo se prema Morrisu. — Ja... ako je moguće... da li bih mogao razgovarati s njim? Znaš koliko se divim njegovim djelima...

— Kako da ne — odgovori Morris.

Deric je slijedio svog prijatelja kroz čekaonicu. Prolazeći između Galaksijaca, opažao je tragove tuge u njihovim očima — tuge, ali ne protesta, pobune.

Berkeley podigne pogled kad ga je Morris oslovio.

— Deric Liss? — svrnuo je pogled na Derica. Ispružio je ruku i srdačno dotaknuo Dericov potiljak. — Pročitao sam vašu »Povijest kulture«. Jedno od najvrednijih djela što sam ih ikada vidio.

— Hvala — odgovori Deric. Sav se zbunio i osjećao je kako mu se tijelo grči. — Uvijek sam se divio vašim djelima — izlane, svjestan nezgrapnosti svoje izjave. Nakon Berkeleyjeva komplimenta zvučala je poput ispraznog laskanja umjesto iskrenog poštovanja što ga je namjeravao izraziti.

No Berkeley se samo nasmiješio.

— Nikad više neću moći surađivati s kompozitorom kao što je Marto Lihh — reče. Na licu mu se pojavio tračak prijašnje tuge.

Deric nije više mogao skrivati čuđenje. Pogledao je Morrisa i Berkeleyja.

— Ne razumijem — reče, nesigurna glasa. — Zašto odlazite? Ili, ako morate otići, zašto ne... — Nije dovršio rečenicu. Nikad ne smiješ nekoga pitati zašto se ne buni zbog nepravde koju si mu nanio.

— Zašto ne ispoljavamo svoju tipičnu zemaljsku agresivnost? — upita Berkeley smiješeći se.

— Da — odgovori Deric, potpuno zbunjen. — I vi, čovjek koji ostavlja sve što voli, sav svoj trud. Zar se čak ni ne ljutite zbog ovog što smo učinili?

Berkeley odmahne glavom.

— Ljutiti se? Vaš planet je prenaseljen. U ovome sistemu nema drugih naseljivih planeta, i mi vam samo oduzimamo životni prostor. Posve je normalno što vaša vlada mora uzeti u obzir dobrobit svog naroda. Napokon, mi smo strana vrsta, ovo je vaš planet i vaše je pravo da o njemu odlučujete. Mislim da je ovo vrlo mudar potez za vaš narod. Uvjeren sam da se i svi ostali slažu sa mnom.

Morris kimne.

— Ali Federacija...

— Federacija je samo Federacija, ne carstvo. Imate čast da budete njeni članovi... kao i da uživate njena prava — istakne Berkeley. Ako je i osjećao osobni gubitak, zadržavao je osjećaj u sebi.

— Još ne shvaćam. Kad se otcijepila arđanska grupa, ostatak Federacije nije to dopustio — primijeti Deric.

Berkeley se namršti.

— Ardansko otcjepljenje je bila oružana pobuna, rezultat potisnute ambicije i želje za moći. Ardanci su jedino htjeli ponovo zadobiti kontrolu nad Federacijom.

— Ali Ardanci su smatrali da imaju pravo, kao što i mi... — reče Deric.

Berkeley nakrene glavu.

— Možda... ali što onda s ardanskim separatistima? Da li je to bio znak da .se svi Ardanci slažu s politikom svoje vlade?

— Ni ja ne odobravam postupak svoje vlade — odgovori Deric.

Berkeley se nasmiješi.

— Hoćete reći da vam se sve ovo čini bezuvjetnim, a taj je dojam pojačan činjenicom da se mi pokoravamo bez ikakve akcije koja bi emotivno opravdala naredbu. Kad bismo pružili otpor, možda biste bar osjećali da je vrijedilo riješiti se svadljivih Zemljana.

— Pa... da — prizna Deric zbunjeno. Nije na to ni pomišljao.

— Doduše, vi se zapravo ne ljutite zbog naredbe — nastavi Berkeley. — Vi suosjećate s nama, ali ne smatrate naredbu sramotnom.

Galaksijac je bio u pravu. Deric je osjećao kako se ponovo grči od neugodnosti.

— Ne znam što bih rekao — promrmlja. Libretist se ponovo nasmiješi.

— Nema ni potrebe za tim — reče srdačno. — Znali smo od početka da će se to kad-tad dogoditi. Prihvatili smo tu činjenicu, pa nije bilo iznenađenja.

Deric ponovo nije mogao obuzdati iznenađenje.

— Ali... ali zašto ste onda uopće i došli? Pogledajte povijest triju posljednjih generacija. Pošto je vaš izviđački brod uspostavio kontakt s nama, vaši su došli ovamo, uklopili se u našu kulturu i civilizaciju, i počeli živjeti uz nas. Više nego uz nas. Radili ste za isti cilj kao i mi — za napredak vorosejske kulture i civilizacije. Govorite našim jezikom. Nakada niste ništa napravili za dobrobit Federacije... ili Zemlje. Kao... kao da ste i vi sami Vorosejci, kao da uopće niste stranci... Bilo nam je to teško vjerovati — nastavi Deric. — Očekivali smo poreze, ili bar nekakve namete. Očekivali smo da ćete donijeti svoju umjetnost i znanost, da ćete našu kulturu stopiti sa svojom. Ali ništa od toga se nije dogodilo. A sada, iako ste Zemljani, vi ste i Vorosejci. Ako ste znali da ćete jednom morati otići, zašto ste tako svesrdno prihvatili Vorosei kao dom, više no bilo koji drugi planet?

Berkeley, koji je pisao pjesme u šestotonskoj ljestvici kao pravi Vorosejac, nije mogao obuzdati žaljenje.

— Da, to ste vjerojatno očekivali. To je ono što su učinili Ardanci kad su vodili Federaciju. Imate pravo, ali i nemate. — Neveselo se nasmiješio. — Da, Vorosei je zaista naš dom, i nedostajat će nam. Ali, mi se ipak borimo za dobrobit Federacije. Morali smo se ponašati kao da ćemo uvijek ovdje živjeti... ne samo ponašati, morali smo vjerovati u to. Morali smo posvetiti sve svoje napore Voroseiju. Mi smo... — zastao je, i u tom je trenutku izgledao izgubljen, pa nastavio: — Zaprepastili smo se kad smo shvatili da je naš posao obavljen, da je Vorosei spreman za izlazak u svemir.

— Svemir? — Deric se iznenađeno zgrbi. Morris kimne.

— Da. naravno. Zato i imate svoju svemirsku flotu. Dosad ste samo razvijali potrebnu tehnologiju.

— Ali Federacija upravlja Galaksijom. Hoćete li nam dopustiti da prodremo na vaš teritorij?

— Federacija ne upravlja ni sa čime — odvrati Berkeley. — Civilizacija se ne može nametnuti. Sada je na vama red, kao članovima pokreta nosilaca civilizacije, da prenosite drugima ono što imate. Svemir je pun svjetova i naroda. Zemlja vodi Federaciju, to je točno, ali ne upravlja njome... nitko ne upravlja Federacijom. Nas vezuje civilizacija, ali civilizacija kao apstraktna koncepcija, ne kao neka čvrsta, kruta i nepromjenjiva šablona po kojoj bi svaku kulturu trebalo strpati u ovaj ili

onaj pogrešni kalup.

— Mi vas nismo prisiljavali da nas oponašate, nije tako? — upita Morris.

Deric odmahne rukom.

— Ne, ne, niste. Vi ste učili od nas, i onda ste postali dio nas, radili zajedno s nama na unapređivanju naše kulture. Otkrili ste nam nov pristup mnogim problemima, ali taj se pristup temeljio na našoj a ne na vašoj kulturi.

Razglas zakrči: »Utovar završen. Molimo putnike da se ukrcaju.«

Dispečerov glas je izgubio svoju bezličnost. Još je jedan Vorosejac pozdravljao svoje prijatelje: »Zbogom, Zemljani«.

— Znači li to da ćemo odsad biti uz vas u svemiru? — upita Deric Barkeleyja.

Galaksijac kimne.

— Kad skupine poput naše napuste neki svijet, to je povijesni znak da još jedna civilizirana vrsta kreće u svemir da civilizira druge.

Derica odjednom obuzme ponos.

— Ovo je znači bio jedan od stupnjeva u našem razvoju, kao u doba pokusnog broda kad ste nas podučavali.

— Nismo vas podučavali — zaniječe Morris. — Točno je da je pokusni brod bio test.,. ali samo test vaše sposobnosti da shvatite kako u svemiru postoje i druge civilizacije, da shvatite kako je putovanje svemirom stvarnost. Zašto bismo vas podučavali? Naša kultura nije naprednija od vaše ni u kojem pogledu. Osim toga, u svemiru ima previše vrsta, a premalo Zemljana, i ne bi nipošto bilo opravdano navoditi druge civilizacije da slijede primjer Zemlje. Ne, nas su poslali ovamo samo zato da vas priviknemo na suradnju s drugim vrstama. Nismo bili učitelji, bili smo suradnici.

Većina Galaksijaca je već izišla na astrodrom. Morris i Berkeley dotaknuše još jednom Dericov potiljak.

— Zbogom, Deric — reče Morris.

Berkeley iznenada zavuče ruku u svoj zavežljaj i izvuče pozamašan rukopis.

— Uzmite ovo, Deric. — Deric pogleda prvu stranu.

— Ali... ovo je originalan rukopis Epa o Lierstheinu!

Berkeley kimne.

— Uzmite ga. Ja ću ga zapamtiti... uostalom, tamo kamo sad idem nitko ga neće razumjeti.

Ozbiljno su se pogledali. Iako Berkeley nije pripadao Dericovom narodu — teoretski bi trebalo biti nemoguće raspoznavati i izraze lica druge vrste — Deric je mogao gotovo čitati misli svog sugovornika i nije to smatrao nedoličnim.

— Hvala vam— izusti, izražavajući svoje emocije kretnjama tijela i ruku.

Dvojica Galaksijaca podigli su svoje zavežljaje i zabacili ih na ramena, pa se pridružili obiteljima koje su ih čekale.

Deric ih je pratio pogledom, pokušavajući shvatiti sve ono što je napol vidio i napol razumio. Znao je da je to važno. To je objašnjavalo, više nego tuga, tišinu što je vladala čekaonicom, čudan osjećaj da se Galaksijci povlače u brojne male skupine, svaki sa svojom obitelji i bliskim prijateljima.

Kao da su u opasnosti...

Strah! Bojali su se! Morris, Berkeley, svi...Promatrao ih je kako stižu do vrata i propuštaju obitelji ispred sebe. Skupio je mišiće i odsklizao prema njima naglim kretnjama.

— Čekajte!

Berkeley i Morris se okrenuše gledajući ga upitno.

— Kamo idete? — upita Deric. — Što ćete sada raditi?

— Ne znam — odgovori Berkeley. — Ne znam — ponovi

—... odvest će nas na Zemlju.

Deric je odjednom jasno mogao razabrati nesigurnost u njihovim očima, oklijevanje, strah.

— Moramo krenuti — reče iznenada Morris. — Glas mu je odjednom postao grub, odajući da je bio napet do krajnjih granica, do točke gdje bi svako novo opterećenje moglo dovesti do sloma.

Berkeley se nesigurno nasmiješi Dericu i nježno mu dotakne potiljak.

— Bilo mi je lijepo ovdje. Tu sam se rodio, kao i moj otac. — Pogledao je kroz vrata i u tom trenutku oblaci su se razišli i otkrili zvjezdano nebo.

Berkeley se trgnuo kao da ga je nešto udarilo, a zatim se stresao i razvukao usta u karakterističnu osmijeh Zemljana. No u njegovu glasu bilo je nečeg nedokučivog kad je rekao:

— Pitam se, kako li izgleda Zemlja?

— Idemo — reče Morris i gotovo ugura Berkeleyja kroz vrata. Mahnuo je Dericu posljednji put, a Berkeley se, s Morrisovom rukom na ramenu, još jednom okrenuo i odmahnuo, ispričavajući se zbog uzrujanosti svog prijatelja.

Deric ih je promatrao, osjećajući kako mu shvaćanje polako prodire u svijest, znajući da će uskoro sve shvatiti.

Što je ono dispečer bio rekao? »Zbogom, Zemljani.« Odmahnuo je glavom, kretnjom naučenom od Zemljana, okrenuo se i ponovo popeo do promatračnice. Promatrao je posljednje Galaksijce kako ulaze u brod.

— Zbogom, Vorosejci — izusti, dok su njegova braća bez prigovora kretala u progonstvo.

Neven Jovanović:

Pacifist

Duboko u svemiru, daleko od bilo koje zvijezde, mutno sjajeći u tmini, lebdjela je borbena flota Saveza.

U dvorani za sastanke na divovskoj, teško oklopljenoj krstarici, komandnom brodu flote, okupili su se predstavnici tridesetak inteligentnih vrsta galaksije. Bili su nervozni, zabrinuti, uzbuđeni; u različitim stupnjevima, doduše — neki su bili temperamentniji, neki mirniji — ali unatoč godinama stjecanoj samokontroli, nitko nije uspijevao zatomiti nelagodne osjećaje.

Nije ni čudo. U ovoj dvorani oni su čekali spas ili propast; za sebe i svoje vrste.

— Brod s **njim** je stigao! **On** dolazi! — obavijesti skup jedno biće.

Velika vrata kliznu u stranu. Niz stepenice u dvoranu siđe čovjek.

• • •

Stao je pred skup malo preplašen i nadasve zbunjen.

— Mir s tobom! — sveačno pozdrave stvorenja. On se trgne.

— Kako? — promuca histerično. — Odakle?

— Ne boj se. Ne želimo ti zlo.

— Ali... ja znam što pričate, a ne čujem vas! Ne vidim ni da govorite! Kako to možete? Tko ste vi?

— Telepati. Komuniciramo prenošenjem misli, razumiješ? Osim toga, misli se u telepata ne moraju pretvarati u riječi, prenose se izravno... predodžbe... i tako se, iako su nam jezici vrlo različiti, savršeno razumijemo... Mi predstavljamo Savez, organizaciju dvadeset i sedam vrsta razumnih bića, koja upravlja... koja je upravljala gotovo petinom galaksije.

— Ovaj... nemam riječi — reče čovjek vrativši donekle duševnu ravnotežu. — Ali... zašto jedan tako razvijeni... Savez, je li?... kidnapira

biće s nekog zabitog planeta, voza ga dugo u nekakvom brodu i na kraju dovodi ovamo, u tko zna koji dio svemira? Što želite učiniti sa mnom?

— Mi... potrebna nam je tvoja pomoć.

— Pomoć? Vama od mene?

— Da. U ratu smo, i...

— Čekajte... u ratu? Tako razvijeno društvo pa još ratuje?

— On nam se ruga! — ote se jednom stvoru.

— Na žalost, mislili smo istinu. — Razgovor se odvijao telepatski, pa je »mislili« bio ekvivalent pojmu »rekli«. — U ratu smo sa Skrletnima, mladom vrstom koja je s nama uspostavila kontakt prije nekoliko ljudskih stoljeća. U početku su se vladali miroljubivo; bili su, čak, vrlo spremni na suradnju. No to je trajalo samo dok nisu dobili od nas ono što su željeli: tehnologiju. Dobivši je, napali su. A Savez vrlo dugo nije ratovao. Potpuno smo zapostavili proizvodnju oružja. Omekšali smo. A Skrletni su, pokazalo se, okrutni, ludo hrabri, i užasno željni rata, ubijanja, krvi. Kao da imaju i religiju kojoj je bog rat... I tako, eto, Savez se našao u nezavidnom položaju.

— A koja bi bilo moja uloga u svemu tome?

— Vidiš, svi članovi Saveza su telepati. I Skrletni su telepati. Ali mi možemo samo **prenositi** misli. Vi ljudi ste drukčiji. Jedna naša ekspedicija je otkrila vaš planet, Zemlju, i vratila se desetkovana. Ono što su preživjeli istraživači ispripovijedali potaklo nas je da vas pažljivo, vrlo pažljivo proučimo. Ustanovili smo tako da ste obdareni neobičnom vrstom telepatije, telepatskom snagom. Baš to je gotovo uništilo našu prvu ekspediciju, i mnoge druge poslije nje. Ta je snaga sposobnost da se u drugih bića mislima izazove bol, pa i smrt. Ljudi posjeduju nevjerojatno veliku snagu, samo su je zaboravili upotrebljavati. Najviše ste se njome koristili u doba divljaštva; ona vam je, zapravo, uz mozak i ruke, i omogućila da postanete vladajuća vrsta na planetu. Međutim, u daljem ste se razvoju sve više posvećivali usavršavanju mozga, jer su malo-pomalo sva bića na Zemlji postala imuna na snagu... i tako ste je i zaboravili. Zapravo, za nju još znate, ali u njenom povratnom obliku. Zovete je **osjećajima**: strast, mržnja, bijes, ljubav... No za nas, neotporne, i to je strašno. Na Zemlji se svakog časa negdje voli, mrzi, bijesni, a sve to može nas lako ubiti... Koja je tvoja uloga, pitao si: Evo je: snagom uništiti

Skrletne!

— Molim?

— Uništi Skrletne telepatskom snagom. Koncentriraj se i zamrzi ih. Ili se razbjesni.

— Ali... ja...

— O tebi sve ovisi. Dok ti ovo pričamo, glavna flota Skrletnih sprema se na hipersvemirski skok dovde, do odlučujuće bitke. Mi ih jednostavno ne možemo pobijediti, brojčano i oružjem jači su od nas... Ali su i vrlo dobri telepati, i zato, kao i mi, vrlo osjetljivi na snagu.

— Pomozi, čovječe! Uništi Skrletne i sve naše je tvoje! Uništi Skrletne i svemir ti je otvoren.

»Nadajmo se da je nešto shvatio!«, netko pomisli otrovno.

— Vrlo žalim — reče čovjek, prečuvši (namjerno? slučajno?) tu misao — ali to je nemoguće.

Čuđenje u skupu. Nečije nervozno likovanje: »Zaostali primitivac!«

— Čekaj! Zašto nemoguće?

— Ja sam pacifist!

— Pacifist?

— Pacifizam je pokret na Zemlji; pokret mira, miroljubivosti, nenasilja. Mi pacifisti vjerujemo da se sve može riješiti na miran način. Možda biste se i vi mogli pomiriti sa Skrletnima?

U skupu kao da je eksplodirala bomba; vrištanje, krici, psovke na različitim jezicima, telepatski val gnušanja. Smirivši se malo, bića rekoše:

— Moraš ih uništiti! Nikad se nisu susreo s njima; da si ih vidio, drukčije bi mislio. To nisu ni životinje, one nisu toliko okrutne Ne, s njima nagodbe nema. Uništi ih!

— Ne — reče čovjek tiho i odlučno. — Ne. Ne mogu.

— Ako ih sada ne zaustaviš, Skrletni će se raširiti po galaksiji noseći smrt, mrak, ropstvo!

— Ja... jao, kako da vam kažem... Ne mogu! Ako sam se ičega držao u svome životu, držao sam se vjere u mir. Na tome sam sagradio život, na tome i na vjeri u ljudsku dobrotu. Ja... Uništio bih svoj život čineći takvo nešto! Ne mogu!

— To je idiotski stav! Postoji vrijeme za mir, ali i vrijeme za rat! Ne daj da te porobe! Brani se!

— Uzalud!

— Da pokušamo dovesti nekoga drugog? — upita jedan stvor.

— Prekasno je — odgovoriše mu žalosno. — Prokleta naša sreća! — opsuje netko.

— Skrletni su izvršili skok, sada su ovdje! — uleti u dvoranu uzbuđeni oficir.

— Čovječe, galaksije radi, uništi ih!

— Ne. Ne i ne. Ne mogu.

— Onda odlazi! — bića su kapitulirala. Misli su im bile prožete prezirom, gađenjem, očajem. — Vrati se na Zemlju!

Čovjek se okrene i pođe prema izlazu ne gledajući ni u što.

Iz dvorane su vodile stepenice. Hodajući naslijepo, zbunjen, rastrzan sumnjama, čovjek ih nije vidio.

Saplete se o prvu stepenicu i ljosne koliko je dug i širok.

Pružio se po podu, ruku i nogu groteksno raskrečenih, brišući trbuhom prašinu.

Skup prasne u smijeh.

Stvorenja su se smijala gromoglasno i grčevito, kričala su, rikala, cičala, rzala. Akvarij amlibija i vodenih bića ključali su od cerekanja. Jedan se gestalt organizam od grohota raspao na sastavne dijelove. Smijali su se na svim frekvencijama, na sve načine; samo što nisu pucali od smijeha. Nezdrava se veselost širila skupom poput zaraze — zahvaljujući prenapetim živcima, strahu i panici — zahvaljujući, neodoljivo i neizbježno, i one staloženije i razumnije. Smijela su se još bučnije, još neobuzdanije, jer je predmet poruge bio baš onaj koji ih je malo prije tako

strašno razočarao.

• • •

Čovjek polako ustane. Tresnuo je nezgodno, krv mu je kapala iz nosa i iz posjekotine na obrazu. Ali nije ga to boljelo.

Stisne pesnice.

Pred njegovim se očima skup pretvarao u rulju poludjelu od očaja i zlobe.

Krv mu navre u glavu. Hrpa oholih budala! Počne teško disati.. Rugaju mu se! Oni!

— Crknite! — zaurla gnjevno. — Crkli svi, dabogda!

Neuronska munja bljesne mu u mozgu i valovi divlje, jezivo moćne snage šiknu satirući skup — komandni brod, flotu Saveza, Skrletne, sve...

Kit Reed:

The Visible Partner

Preveo Božidar Stančić

Vidljivi suučesnik

Ne sviđa mi se ovdje. Vlažno je i odurno, hladnoća mi se penje uz gležnjeve i bokove u mozak. Ako ne odem odavde, mogu krepati. Ali šćućuren sam ovdje u mraku i čekam onog luđaka što negdje tumara gol, a ne mogu ga vidjeti čak ni da gori svjetlo. Ne znam s kim je sad i gdje je. Mogao bi biti i stotine kilometara odavde, ali i sasvim blizu, ili u mojem uredu, gdje možda čeprka po mojim tajnim papirima

Kad je postigao svoj cilj — da bude nevidljiv — spomenuo je da svaki nevidljivac mora imati vidljiva suučesnika. Činilo mi se to normalnim. Tko je tada mogao pretpostaviti da će me to uvući u tucet krađa, da ću izgubiti posao i ugled, svoju djevojku i nadu da ću ikad živjeti normalnim i poštenim životom? Tko je mogao pretpostaviti da će ga taj recept učiniti ludim? Trebalo je da odmah posumnjam, da postupim razborito i oprezno, trebalo je da naslutim da će biti teško živjeti ovako i da ga se neću moći riješiti. No, obećavao mi je brda i doline, obećavao da će i na mene doći red.

— Svaki od nas bit će po nekom redu nevidljiv, vidjet ćeš!

— Kako se čovjek osjeća pri tome, Ivore?

Zrak je treperio na mjestu gdje se morao nalaziti. Po šumu shvatio sam da je mahao rukama i uzdisao pokušavajući izraziti zagonetne dojmove.

— To se ne da izreći, Same, to valja doživjeti.

— Jest, ali ja još nisam prihvatio.

— Dobro, potražit ću partnera drugdje.

— Čekaj, stari moj. Poslužio si se našom formulom, a formula pripada meni kao i tebi.

— Našom formulom plus sastojkom X, svojim pronalaskom. —

Izvadio je neku bočicu i stavio je na stol. Htio sam je dohvatiti, ali je odmah nestala. Da li u njegovoj ruci ili džepu? — Taj bi sastojak mogao tražiti cijelog života.

— Pa onda? Čemu on može služiti?

— Zamisli kakva moć! — Njegov je glas dolazio s drugog kraja prostorije. — Mlaki vjetar miluje golo tijelo dok šetaš kraj ljudi...

— Zar si gol?

— Glupane! Pa i čarape bi se vidjele. Moram hodati gol... u kazališta, u ženskoj svlačionici, posvuda...

— I nije ti hladno?

— Baš si glup! — Prevrnuo je stolac. — Običan glupi pješak! Nije trebalo da gubim vrijeme s tobom... — Glas mu se udaljavao.

— Čekaj! — U mojoj su se svijesti nizale slike, zamišljao sam sebe na raznim mjestima, golog. — čekaj, Ivore!

— Znao sam da ćeš se predomisliti — glas mu je bio ironičan. — Pronađi mi odjeću.

— Koliki će biti moj dio?

— Pedeset posto, a kao što sam rekao, i na tebe će doći.

Donio sam mu svoj kućni ogrtač, klompe i naočale za skijanje. Obukao se. Zbunjivale su me praznine između grla i naočala, pa u rukavima. No, to je olakšavalo razgovor, jer dok smo razgovarali, nije me mogao iznenaditi.

— Dobro, Ivore. Da čujem plan.

— Mislio sam da bismo mogli malo pogurati tvoje imenovanje. — Trgnuo sam se.

— Kako znaš?

— Bio sam na sjednici za imenovanje... nisi u ružičastoj situaciji. .

— Kako si...? — Vidio sam praznine između rukava i rukavica. — Jest, slažem se — dodao sam. Bio sam kemičar, učio sam svoje studente da mućkaju formule komercijalnih mješavina, tekućih deterdženata i čak

afrodizijaka, ali je ipak moj slučaj predan na rješavanje nadležnoj komisiji i bilo je: ili imenovanje ili vrata. To je pogodilo i Ivora, koji je bio otpušten dva dana prije nego što je nestao. Direktor ga je pozvao i javio mu vijest, a on je viknuo:

— Požalit ćete vi to! — Zatim je izletio kao furija i nestao. Nitko ga otad nije vidio ni čuo nešto o njemu. Sve do trenutka kad je došao u moju biblioteku. Bio sam iznenađen.

— Zbog čega si zainteresiran da ja budem imenovan? Pogotovo kad ti nisi...

— To mi može koristiti. Potreban mi je tvoj laboratorij. Ne mogu poboljšati svoju formulu ako nema materijala.

— Našu formulu — podsjetio sam ga.

— Hajde reci to komisiji za imenovanje, pa da vidiš kamo će te to dovesti. Hoćeš li da ti pomognem ili nećeš?

— Ne znam, ja...

— U nezavidnoj si situaciji.

— Dobro, dobro... što bih, po tvom mišljenju ti mogao učiniti?

— Pa, za početak mogao bih ukloniti dva dokumenta iz tvog dosjea. Iskreno govoreći, loša su da ne mogu biti gora.

— A ako ne želim sudjelovati?

— Sssskkk! — Potegnuo je prstom preko vrata.

— A hoću li ja zbilja također iskoristiti sve prednosti formule? — Pokušavao sam se zamisliti gol, pod mlakim milovanjem vjetra.

— Obećavam.

— Dobro. I kad počinjemo?

— Nema žurbe. Prije nego što dođe do imenovanja, valja učiniti dvije-tri stvarčice.

I tako sam mu, za početak, držao vreću dok je iz stana Lede Kalita uzimao svoju pastu za zube, brijaći pribor, ljubavna pisma i dragulje, koji

su vrijedili mnogo novca, a i odnio sam i robu u zalagaonicu, jer to ne može učiniti nevidljiv čovjek. Kad sam se vratio, Ivor je napomenuo da neće biti dovoljno novca.

Dakle, morao sam se angažirati i zabavljati službenike banke pokušavajući izvaditi uštedu koje nisam imao, dok je Ivor gurao vreću s novcem prema vratima. Odglumio sam tada čovjeka izvan sebe, pa su došli i čuvari, čak i liječnik. Kad sam bio siguran da je Ivor izišao s novcem, smirio sam se i napomenuo da sam želio učiniti generalnu probu za prizor koji sam imao odglumiti na dramskom tečaju. Bilo je to neugodno, ali je uspjelo, pa je Ivor obećao da će pisma koja dođu u moj dosje iz banke izvaditi kad mu pomognem još u dva-tri poslića.

Novcem je kupio laboratorij starog profesora Knoxa, koji je izbačen sa sveučilišta prije mnogo godina jer je smatrao da bi mogao naučiti biljke da razlikuju ljude i da ih ubijaju. Nemojte me pitati kakvi su bili Ivorovi planovi, znam samo da je sve prevezao u podrum ispod moga stana, pa kad je sve to smjestio, nije me pustio da uđem i ondje je provodio najveći dio vremena.

Pustio sam ga jer sam se angažirao da tješim Ledu Kalita, koja me je pozvala čim je ustanovila da su pokradene Ivorove stvari i njezine dragocjenosti. Zaželjela je da se rasplače na mojem ramenu. S obzirom na situaciju, nisam joj mogao reći ništa utješno, ali sam je zagrlio i stiskao k sebi i moram priznati da mi je to godilo.

— Ne znam što da mislim o tome — rekla je. — Bio je kraj mene, a onda odjedanput... ništa, ode bez traga.

— Strašno — rekao sam i stisnuo je ogledajući se. — A dragulji?

— Ne znam da li je on živ ili mrtav. Oh, Same, tako se čudno vladao u posljednje vrijeme.

— Jest.

— Mnogo ga je pogodilo što nije bio postavljen za profesora. Bio je ljutit, zamjerao je svima... — Nije mogla nastaviti.

— Ne misli više na njega, dušo, nije zavrijedio. Saznao sam poslije da je Ivor kupio neku cvjećarnicu,

ili barem staklenik. Bilo je cvijeća i biljaka po stubištu, begonije su

stajale u salonu, u kuhinji su bile bromelijaceje i to mi se nije sviđalo. Želio sam čuti neka objašnjenja, ali je Ivor bio zlovoljan, odgovarao je: ako mi se to ne sviđa, da si mogu naslikati svoje imenovanje za profesora, a sigurno je da više nikad neću dobiti nikakav posao.

Leda me tješila. Nisam joj mogao iznijeti svoje teškoće, pa sam dopustio da mi ona iznosi svoje, o tome kako je Ivor u posljednje vrijeme bio neuravnotežen, kako je obećao da će doći k njoj...

— Ja ne bih tome obraćao mnogo pažnje... — rekao sam, a suze su već briznule na njezinim trepavicama. — Gotovo svi muškarci su loši — dodao sam i zagrlio je. Činilo mi se da čujem kako se netko zlurado smije. »Gad«, rekao sam u sebi, »u ovakvom trenutku«, ali nisam ga mogao prisiliti da iziđe iz sobe. Bio sam uvjeren da sjedi na Ledinu stolu i da promatra naše poljupce i ljubavne prizore. Pitao sam se kamo će me to dovesti, bojao sam se da ne budem imenovan, ali ona se nije imala čega bojati.

— Oh, Same — rekla je — mislim da me je netko dotakao po kosi.

— Pričinilo ti se! — rekao sam, ali imao sam dojam da su se zatvorila vrata. — Što se tiče mene i tebe... — Bilo je to poslije: Leda i ja; pa ja i Leda. Iste večeri, kad se Ivor pojavio obučen u moj kućni ogrtač, napomenuo sam:

— Moraš li, Ivore, zaista tako postupati s jadnom Ledom?

Nosio je naočale za skijanje tako nekako poprijeko lica da nisam bio siguran da li me je gledao u oči.

— Nije važno — rekao je — to je dio plana.

— Jest, upravo sam htio napomenuti da mi ništa nisi govorio o planu. Rekao si samo da bih ti mogao učiniti dvije-tri usluge za uslugu koju bi ti meni učinio.

— Zapravo — reče kao da me i nije čuo — danas sam izvukao iz tvoga dosjea dokumente koji bi te mogli kompromitirati i ubacio sam druge, odlično falsificirane. Učinio sam time od tebe budućega kandidata za Nobelovu nagradu.

— Zahvaljujem ti od srca, Ivore. Naša je suradnja, dakle, manje-više završena? — Jedva sam čekao da ga se riješim, njega i njegove kolekcije cvijeća. Sad bih se već naježio kad bih ga spazio, pogotovu kad me je

neprestano špijunirao.

Odložio je viljušku.

— Dakako, ako ti baš želiš, ali još nisi okušao moć formule, moć nevidljive golotinje.

Pomislio sam na Ledu.

— Sad mi se to više ne čini tao važnim — odgovorio

sam.

— Kako hoćeš, ali moraš znati da se Dean Plotkin usprotivio tvojem imenovanju.

— Dean... Plotkin? Usprotivio se?

— Pa, oni dokumenti koje sam ubacio u dosje gotovo su dostajali, ali moraš znati... i kod mene je bilo tako, i kod mene je manjkalo za dlaku... bio bih imenovan, ali... sitnica je sve dovela u pitanje. Dean Plotkin može sve pokvariti.

— Što to?

— Plotkin je star, ali moćan, može svakog časa okrenuli sve protiv tebe.

— Dobro, Ivore, i što da radim?

— Valja čekati. Moje će biljke raditi umjesto nas.

— Kako to?

— Vidjet ćeš — odgovorio je. Nisam imao pojma koliko sam zagrezao u sve to. Nisam znao što će i kako će djelovati biljke, a kad sam to ustanovio, događaji su se stali odvijati vrtoglavom brzinom i ja sam ih morao slijediti. I ne sluteći, pomagao sam Ivoru da ostvari svoj plan.

Kad sam sutradan došao u ured, svi su govorili o Deanu Plotkinu. Bio je bolestan, pogodila ga neka strašna bolest i nitko nije znao hoće li se izvući. Još se nisam ni oporavio od toga. kad sam u novinama pročitao da je neka zagonetna bolest pogodila ljude u institutu Lifman.

— Ivore, što sve to znači?

— Pa želio si se riješiti Piotkina, zar ne? Gurnuo sam mu novine pod

nos.

— Ali ovo?

— Pa baš je jedno Lifmanovo pismo spriječilo da budem imenovan. On je znao nešto o mojim istraživanjima oko nevidljivosti i mislio da me se može riješiti i... — Pročitao je članak i nasmijao se. — Zar ne shvaćaš? To je osveta!

— Ali, Ivore, svi namještenici koji su u zgradi oboljeli su.

— To će naučiti Lifmana da me se ne može samo tako riješiti.

— Ali što će biti ako umru?

— Hajde zaveži i pusti me da uživam — naredio je. Plašio sam se, osjećao sam da sam kriv, pitao sam se kako da zaustavim Ivorova nedjela i što mogu učiniti protiv nevidljiva čovjeka, ali me svakog dana neki novi događaj spriječio da nešto poduzmem. Komisija koja je morala riješiti pitanje mojeg imenovanja sastala se bez Deana Piotkina i odlučila da moje imenovanje preda savjetodavnom komitetu. Budem li se svidio komitetu, proći ću. Osim toga, činilo se da mi je Leda sve odanija, pozivala me u slobodno vrijeme i bila puna obećanja. A ja sam bio rastrgan: imenovanje i Leda usrećivali su me, ali bilo je i oblaka: oboljeli ljudi, Ivor u podrumu i njegovi zahtjevi.

Kad je poduzeo neku pljačku kako bi financirao svoje planove, čekao sam ga s vrećom dok je kroz prozor bacao novac. Neke stvari su me smetale: mrzio sam pljačku u velikoj robnoj kući, ili u banci, ali sam tada već bio prilično duboko zagreznuo i nisam mogao natrag.

Ivor je odlučio da se pozabavi Savjetodavnim komitetom, obavještavao me o tajnim odlukama i bio sam već tako blizu cilju da sad nisam mogao odustati. A u isto je vrijeme razvijao grozničavu aktivnost u podrumu: nove biljke, veće i opasnije, pristizale su svakoga dana i Ivor me slao da kupujem skupe i sumnjive sastojke koji su mu bili potrebni za njegovu formulu. Nisam ga mogao zaustaviti i nisam ga uspio privoljeti da mi kaže što radi. Nisam mu mogao odbiti suradnju jer bi otišao u Savjetodavni komitet i ubacio kompromitirajuće dokumente u moj dosje.

Nekako u isto vrijeme Leda je postala rastresena. Jest, bila je zadovoljna kad bih došao k njoj, ali je vrlo rijetko bila kod kuće. Htio sam znati kako i gdje provodi noći, ali nije mi htjela odgovoriti. Pomogao sam Ivoru da

stavi biljku u kuću nekoga dugogodišnjeg neprijatelja i cijela je obitelj oboljela. Ali, kad smo pljačkali draguljarnicu, uključio je nepažnjom alarm i malo je trebalo pa da nas zgrabe. Te noći nisam spavao, sav sam drhtao. Što sam više razmišljao o tome, bio sam sve uznemireniji, jer pođu li stvari po zlu, ja ću biti uhapšen. Ivor će nestati, a ja ću se naći iza rešetaka kao njegov suučesnik, vidljivi suučesnik. U mojoj su se kući nalazili neoborivi dokazi, ja ću ravno u buturu, a Ivor će se mirno vratiti i pojesti sve rezerve hrane koju imam, a zatim će pronaći novu žrtvu.

Razmišljao sam: nisam bio ništa bliže imenovanju nego onoga dana kad smo zaključili dogovor. Moj se život nije poboljšao time što sam se udružio s Ivorom. Bilo je sve gore.

— Ništa se nije popravilo, Ivore — napomenuo sam.

— Strpljenja — rekao je. Mislim da je sjedio na rubu stola.

— Ivore, prošla su tri mjeseca.

— Ako ne zavežeš, uperit ću biljke u tebe.

— Nemoj prijetiti.

— Upozoravam te.

— Ne pokušavaj. — Otkrio sam svoje tajno oružje: štrcaljka za boju. Štrcnuo sam malo boje na rub stola. — Ne može se izbrisati — napomenuo sam.

— Dobro, dobro.... hoćeš li kušati svojstva formule?

— Ne znam, Ivore. — Držao sam u ruci štrcaljku — sprej. — Kakva korist od toga?

— Možeš poći u kazalište, u ženske svlačionice...

— Sad je već prekasno.

— No, dobro. Danas je sastanak u vezi s tobom. Iskreno rečeno, nisi se baš izvukao. Možeš prevagnuti na svoju stranu, utjecati na njih... došapnes nešto ovdje, poduzmeš nešto ondje. Glasanje je tajno i možeš promijeniti listiće.

— I ništa neće opaziti?

— Pa bit ćeš nevidljiv.

Razmišljao sam. Imao sam dobrih razloga da to želim. Imao sam dojam da me Leda vara. Spremio sam štrcaljku boje.

— Dobro. Neće biti kakve podvale?

— Misliš li da ne možeš imati povjerenja u mene?

Sve je izrežirao. Donio je bočicu i postavio me pred ogledalo, kako bismo se mogli promatrati dok ja pijem.

— Kako da budem siguran da to nije otrov?

— Ne budi glup.

Najprije sam imao dojam da mi je u glavi nešto eksplodiralo. Pustio sam bočicu i teturajući pojurio sobom držeći glavu rukama. Onda sam osjetio neku izvanrednu lakoću i vrtoglavicu, pa kad sam opet mogao gledati, uhvatila me panika jer ogledalo nije odražavalo moju sliku već samo sliku košulje i kravate.

— Ivore!

— Vidiš!

Svukao sam odjeću, nije mi moralo biti neugodno jer me Ivor nije mogao vidjeti. Bio sam sam i slobodan.

— Ivore, to je krasno!

Pljesnuo je rukama i počeo se smijati.

— Što sam ti rekao, Same? Same?

Nije me više mogao naći taj pasji sin. Izišao sam radostan poput ptice. Bilo je fantastično. Krao sam hranu i jeo gol kao od majke rođen, u blagovaonici sveučilišta, a kad je došlo vrijeme, ušao sam u konferencijsku dvoranu na sastanak Savjetodavnoga komiteta. Ušao sam za sekretaricom.

Dakle, taj Ivor! Lagao je, gad! Upravo sam saznao da su ona pisma još u mojem dosjeu, i da ima i drugih, novih. Ivor nije održao obećanje. Htio sam uzeti pisma i otići, ali su došli članovi komiteta. Ustanovio sam tada da je Dean Plotkin zdrav i da je bio u bolnici zbog slijepog crijeva a ne zbog Ivorove biljke. Uostalom, on me branio, a to je treća Ivorova laž. Ivore,

gade, što si to umijesio? Upravitelj je rekao:

— Ima ovdje kompromitirajućih pisama.

— A Dean Plotkin, kojeg sam pokušavao onemogućiti, napomenuo je:

— Ali on je izvrstan profesor i mislim da to moramo imati na umu.

— Sve je to lijepo — napomenuo je predsjednik — ali danas su došla još dva pisma. — Moji kolege su se iznenadili.

— Kakva pisma?

Nagnuo sam se iza predsjednikovih leđa, onako nevidljiv i gol, i opazio da ima još nekih dokumenata. Prišavši bliže, prepoznao sam slova svojega pisaćeg stroja i Ivorov rukopis. Iz nekoliko rečenica spoznao sam da sam gotov. Tada sam pokušao nešto glupo: uzeti te papire.

— Što je to... ? — promucao je predsjednik, ali bio je brži i ja mu nisam uspio istrgnuti pisma. A tada sam iza sebe čuo krikove svojih kolega i vidio iznenađena lica.

— Što je to?! — vikali su. — Zašto?! Izgleda kao... ! Gle, postaje vidljiv! Gol je! Neukusno!

— Pustite na miru predsjednika! — viknuo je netko. Uzmakao sam i ustanovio da me gledaju s izrazom gađenja. Dean Plotkin je odmahivao glavom i rekao:

— Oh, Same, a ja sam vam proricao briljantnu budućnost! Je li vam sad jasno da je ovo kraj vaše karijere?

Ustuknuo sam.

— Nisam namjeravao...

— Bolje bi bilo da odete i da više ne stupite nogom u ovaj kampus. Poslat ćemo vam ček... — Predsjednik se bacio na mene. — Vi.,.. vi, jedan...!

— Što vas je zgrabilo, Same? — Dean Plotkin je stao pred mene.

— Što me je zgrabilo? — Uzeo sam predsjednikov ogrtač i ogrnuo se. — Netko mi radi o glavi. Netko me nasamario.

Znao sam što moram uičniti. Ogrnut predsjednikovim ogrtačem pošao sam prema Ledinu uredu. Ona će mi dati ili se pobrinuti za neku odjeću, a zatim ću se osvetiti.

Vrata su bila odškrinuta i netko je bio s Ledom. Prepoznao sam glas.

— Ali, Ivore, nije ti ništa uradio.

— Oni su njega htjeli postaviti na moje mjesto. To je bilo njegovom krivnjom

— Ali tako se osvetiti, zar to nije previše?

Nije se udostojio ni odgovoriti samo je rekao:

— Dakako, moram ti se zahvaliti što si se pobrinula da to učiniš. Sad prelazimo na fazu dva.

Zavirio sam u sobu. Neobičan prizor. Ona gadura mu je sjedila na koljenima.

— Drugu fazu?

— Da, uništit ću fakultet, a zatim... pomoću svojih biljaka mogu terorizirati svakoga.

— Ali ne s biljčicama iz stana... — Htjela je reći: iz mojega stana. Kad je bila u mojem stanu i u podrumu? Ja je nisam vidio onamo. Bio sam bijesan.

— Ne, imam velike, one iz skladišta Ajax. Stavit ću ih na povoljna mjesta...

— Skladište Ajax?

— Nitko ne zna za to, samo ti i ja, Leda. Nas dvoje mogli bismo zajedno učiniti velike stvari.

— Oh, dragi — njezin dio zagrljaja postao je jači.

Otišao sam. I ne pokušavam opisati svoje osjećaje. Najprije ću poći u svoj stan... ondje sam se obukao u crno, da budem teško vidljiv. Zatim sam uzeo kantu benzina, polio stan i zapalio. Kad se vrati, Ivor će naći samo zgarište, jer sve će izgorjeti: kuća, formula, otrovne biljke... Ako mu je potrebna formula da ostane nevidljiv, bit će u škripcu, bude li trebao

formulu da postane vidljiv, isto tako. Neće znati kamo da ode, pa će otići u skladište Ajax, a kad dođe, ustanovit će da nema svjetla. U mraku ćemo imati podjednake šanse. Poći će do kutije gdje su osigurači i u mraku me neće vidjeti onako šćućurenog, sa štrcaljkom-sprejom fosforescentne boje u rukama.

Poštrcat ću ga fosforescirajućom bojom i zatim ću ga hvatati u noći, jer će nalikovati na raketu dok bude jurio ulicama i urlao...

Živko Prodanović:

Sanherib, kralj babilonski

Dan iz kojeg će se izroditi stravično umorstvo Idne i ono ludilo užasavaj ućeg nemira, panični gubitak samog sebe, taj dan bio je prekrasan i na izmaku. Naslućivalo se već blisko večernje poigravanje svjetla na udaljenim planinskim visovima što će ga sunce stvarati na razmeđu kamena i jedva zamjetnih oblaka. Na radost oku, jer kako shvatiti ljepotu svega što nas okružuje bez svjetlosti što nam iz sunca stiže? Kako sve to osjetiti bez sunca u očima, bez sunca u mislima?

Slikar Tiun Dee s očitim je zanimanjem čitao neku knjigu uopće ne opažajući raskošnu mijenu dana, punu toliko privlačnih, pomislili bismo, slikarima gotovo neodoljivih izazova. No, Tiun Dee nije mario za taj izazov. Zaneseno je čitao knjigu, udobno zavaljen u prostranu ležaljku, čiji je neobični oblik otkrivao vlasnikovu sklonost prema egzotičnim predmetima. I odjeća je nešto kazivala o toj odanosti — bio je odjeven u starovremensku bijelu togu, ukrašenu složenim geometrijskim ornamentima od zlatnih žica u koje su bili upleteni smaragdi, tirkizi, rubini, akvamarini i safiri.

Oko snažnog vrata koji mu je davao više sportski no umjetnički izgled, nosio je težak zlatan lanac, divan primjerak vrhunskog zlatarskog umijeća, o koji je bila obješena sedmerokraka zlatna pločica, zvijezda — znak najvišeg priznanja i dostojanstva. To se nije postizavalo i dobivalo samo tako, kao neka druga odlikovanja i manjevrijedna priznanja. Bili su rijetki pojedinci koji su zaslužili to najuglednije priznanje Zajednice, još manje je bilo umjetnika s tim znamenjem, a ponajmanje onih koji su se tako mladi uzdigli toliko visoko, na sam vrhunac.

Da i sam nije bio čvrsto uvjeren u svoje izuzetno stvaralačko umijeće i nepobitno visoku razinu svojih brojnih umjetničkih djela, zacijelo ne bi s toliko nehajne, reklo bi se i pomalo podrugljive ležernosti, mogao nositi taj uzvišeni znak, nedostupan mnogima. I baš on će biti ubojica, prvi u mnogim generacijama. Tiun Dee, slikar i ubojica! Zar se to moglo naslutiti u ovoj mirnoj, tihoj prostoriji, u danu koji tiho zamire zaodjenut u čudesne boje?

Tridesetpetogodišnji Tiun Dee zaista je postigao najviše što se može postići u ljudskom životu. Vlastitim sposobnostima, putem koji je najteži. Od samog početka sudbina je bila darežljiva prema njemu. Izrastao je u lijepog muškarca, bio je sposoban, bogat, hvaljen, priznat, uzdignut među najviše dostojanstvenike Zajednice. Ali bio je i marljiv radnik, ne dopuštajući da ga talent prevari i zanese i da tom talentu ne doda upornost, istrajnost i radišnost. Zaista je imao dovoljno razloga da bude i te kako zadovoljan svojim položajem.

Duboko u sebi znao je da najveću potvrdu njegovom stvaralačkom biću ipak ne donose službene nagrade i priznanja, već iskreni zanos onih koji su promatrajući njegove slike, vremenom sve jednu slavniju od druge, glasno izražavali svoje divljenje.

Tog zanosa nikada nije nedostajalo. Zato i nije nikada sustajao u svestranoj znatiželji da sazna nešto novo, nepoznato i da to onda pretoči u novu sliku. Jer jedno je umijeće slikanja, sposobnost oblikovanja, a drugo je njegovo sadržajno iskazivanje. A u tome je i bila njegova prava snaga, nedostižna veličina, sveukupnost koja je budila i zavist i divljenje.

Na drugoj ležaljci ležala je Idna i polaganim, mačkastim pokretima njegovanih ruku češljala svoju kosu crvenkaste boje mahagonija. Bila je lijepa i poželjna. I znala je to.

Prostorija u kojoj su se nalazili slavni slikar i njegova prekrasna prijateljica, model i — zna se — ljubavnica, svakim je djelićem odavala da je prebivalište osebujnoga umjetnika. Teško bi se tu mogla nazreti pozornica za zločin, a upravo će tako biti.

Posebnu draž tom nemarno uređenom, ali ugodnom ambijentu, davali su brojni rijetki predmeti, umjetnine iz raznih epoha, nekih već i zaboravljenih. Vrčevi, vaze, likovi od terakote sa začuđenim velikim očima, porculanske skuplture, ulomci kamenih reljefa i ine starine sakupljene sa svih strana svijeta, svojim su suprotnostima stvarali jedan nov, primamljiv sklad.

— Idna, poslušaj, ovo je vrlo zanimljivo — reče Tiun Dee i zatvori knjigu. — Nakon smrti Salmanasara V, kralja babilonskog, zavladao je jednim dijelom te drevne zemlje Merodahbaldan II ili po drugom načinu čitanja starih kraljevskih listina Merodak-Baldan II. No, bez obzira na to da li čitam njegovo čudno ime ovako ili onako, to je svejedno, nalazim da je cijelo vrijeme ratovao s velikim kraljem Saragonom II, koji ga je nakon

jedanaest godina vojevanja konačno i oborio. Saragona je naslijedio Sanherib, kojemu je pak vlast pokušao oduzeti Marduk-zakir-šum, ali se taj uzurpator održao tek jadnih tridesetak dana. Merodahbaldan II, koji je bio svrgnut ali ne i uništen, čekaše svoju priliku sedam punih godina i sada jurne na Sanheriba, izmučenog ratom s Marduk-zakir-šumom, ali bi poražen, a Sanherib čvrstom rukom zavlada zemljom babilonskom. Sanheriba zovu još Senaherib ili Sinnahheriba, a neki autori tvrde da je kralj Saragon...

— Uh, prilično zapetljana priča — puhne Idna koja je pažljivo slušala Tiunovo pričanje. — Jedva se snalazim tko je koga svrgnuo s prijestolja, tko je s kim ratovao. Kada bih još znala zašto su uopće to radili! Samo ubijanje, patnja. Mislim da je to bilo prilično bezumno vrijeme i da bih se dosta teško snašla u svim tim događajima, bilo da sam tada živjela, bilo da o njima sada čitam. A osim toga, bili su tako okrutni ti babilonski despoti.

— Uopće nije pjesnička konstrukcija kada kažem da je prošlost ispisana krvlju.

— Grozno. Sva se naježim kada čujem nešto takvo, ali, na žalost, to je istina.

— Da, da. Zanimljivo je koliko su trošili znanja, snage, upornosti, napora, materijalnih dobara i ljudskih života da bi osvojili vlast i da bi je održali po svaku cijenu. Ljudski život, taj uzvišeni čin prirode, u tim borbama nije ništa značio, a često se gubio u najstrašnijim mukama, nama neshvatljivim zbog čudovišnih okrutnosti upotrebijavanih da bi se usmrtilo čovjeka. Na svu sreću naše je vrijeme pošteđeno tih strahota. Za sva vremena. No ti babilonski kraljevi u svojim su ratovima...

— Što će ti sve to? Što je bilo, bilo je. Prepusti to zaboravu.

— Želim naslikali Sanheriba.

— Starog bradatog babilonskog kralja?

— I on je bio mlad u svoje vrijeme. Da, naslikat ću njega. I njegovo vrijeme.

— Zanimljivo. Ne misliš li da će ti to oduzeti dosta vremena, možda potrebnog za nešto drugo, za neku drukčiju sliku? Znaš i sam da je tvoje vrijeme dragocjeno, da nije kao u običnih ljudi.

— Oho.

— Ti si umjetnik. Najveći među nama. Ti se ne mjeriš mjerilima koja vrijede za druge.

— Baš zato. Ali prvo moram raskrčiti tu prašumu raznih podataka i ne do kraja rasvijetljenih činjenica iz tog davnog vremena. Ima tu još mnogo nepoznanica. Čeka me golem posao, a nisam siguran da ću uspjeti. Ta slika je pravi izazov za mene, iako postoji mogućnost da je nikada i ne naslikam.

— Pa, onda ne moraš slikati tog Sanheriba, Tanheriba ili kako se već zove taj babilonski svrgnem te ja, svrgneš me ti, kralj.

— Draga, malo si otrovna i zajedljiva. Tako ljupkom stvorenju ne priliče takve riječi. Sanherib me izaziva i ja sam prihvatio njegov izazov. Naslikat ću ga, tako mi svega, zaista ću to učiniti.

— Baš si tvrdoglav... možda zato i uspijevaš.

— Govoriš kao da ti se ne sviđa kako se pripremam i kako radim.

— Nije riječ o tome. Meni se nema što svidjeti ili ne svidjeti kako ti radiš, kako se pripremaš, kako se odlučuješ na stvaranje nove slike, ali ne volim da vrijeme u kojem bi mogao naslikati nove slike trošiš bez nekog vidnog rezultata. To je... bahato.

— Budi bez brige. Sanheribova slika bit će prava. Sve ove knjige otkrile su mi dobar putokaz prema najnovijoj slici. To će biti remek-djelo, vidjet ćeš, osjećam da će biti tako, siguran sam da će to biti nešto neviđeno, nešto što još ljudska ruka nije naslikala...

— Zamisli ovu izvanrednu scenu — nastavio je. — Sanherib je u naponu moći. Nalazi se ispred svojeg novosagrađenog dvora u Ninivi. Uzima obrednu čašu, toči svetu tekućinu u nju i zatim je dostojanstvenom kretnjom istresa na tlo, zahvaljujući tako bogovima na pobjedi u jednom od svojih brojnih ratova. On, vladar asirske države, proširio je svoju neograničenu vlast nad cijelu Mezopotamiju, kralj je babilonski, pobjednik u mnogim bitkama, od njega strahuju Judeja, Galileja i Kosejska država, pali su moćni Sidon i Joppa, klanjaju mu se buntovni Tir, Askalon i Ekron. Sada vidim samo njegovo lice. Ono izražava svu slast pobjede i svojim rukama stečene moći, ali i teške slutnje vladara u divljem, nemirnom vremenu. On zna da su pred njim još mnogi krvavi ratovi i sukobi puni okrutnosti. Kad ih već ne može suzbiti, bit će najveći ratnik i najsuroviji

okrutnik. Tu je i briga kako sačuvati prijestolje za sina, svojeg nasljednika, Asur-nadin-šuma, kao da zna da će mu taj sin biti odvučen u elamsko ropstvo. A možda se i boji svojih sinova, njihovih zmijski pritajenih ambicija i želja, možda sluti da će ga na kraju jedan od njih i ubiti. Pobjeda, neograničena vlast, moć i strepnja... to je Sanherib. Da li su svećenici Šamaša i Adada, bogova koji su gospodari proricanja, već nešto zlosutno prorekli, kazali nešto što mu može poremetiti pobjedničko slavlje? Da li je neki do gole kože ošišani baru, tumač znamenja, šapnuo moćnom kralju neku zlu vijest o budućnosti? Ili je preplašen protumačenim znakovima zadržao za sebe ono što je doznao, plašeći se da mu mračno proreknuta budućnost ne dođe glave? Vladari ne vole zlosutna proročanstva. Sve to mora biti zapisano na vladalački gordom licu Sanheriba.

— Lijepo si to zamislio, Tiune. Imaš pravo, to će biti velika slika, makar govori o tom davnom, krvavom dobu kojeg se svaki današnji čovjek grozi, koje mu je u biti i neshvatljivo i strano. Kada počinješ raditi?

— Još se nisam odlučio. Razmišljam da li kraj njega treba biti Nakija, njegova ljubimica, inače vrsna spletkarica. Da li u pozadinu treba postaviti velik orkestar sa citrama, mandolinama, bubnjevima, talambasima, činelama i sistrumom i masu ljudi koja s divljenjem promatra pobjednički čin svojeg gospodara, svojeg boga? Da li je možda bolje prikazati samo njegovo lice? Ili naslikati cijeli lik i uz njega mali orkestar u kojem harfa, kitara, bubanj i činele označuju njegovu vladarsku osamljenost, nedokučivu običnim ljudima? O svemu tome valja dobro razmisliti prije nego što prva boja bude nanesena na platno

• • •

Tiun Dee je tjednima naporno radio na svojoj velikoj kompoziciji Sanheriba, kralja babilonskog. Gotovo potpuno umrljana bijela tunika, koju je obično nosio za slikanja, svjedočila je koliko se udaljio od uočavanja svakodnevnih problema i koliko im je malo pažnje obraćao. Pred desetometarskim platnom stajali su porazbacani vrčevi s kistovima, boje je bilo i na podu i u nepočešljanoj kosi, atamni podočnjaci najbolje su govorili o mnogim satima provedenim pred platnom, pred djelom koje je izrastalo.

Bio je zamišljen. Zastao je. Prekinuo je tek započeto miješanje boja na paleti, i kist u spuštenoj ruci ostavljao je novu modru mrlju na tunici. On to nije osjećao. Oči su se zatvarale, kao da se iza očnih kapaka nalazio odgovor na neko mučno pitanje.

— Što ti je, dragi? — Idna je to rekla tiho, plašeći se da ne poremeti nešto u stvaralačkom činu, a ipak osjećajući potrebu da to upita, makar poremetila tišinu.

— Razmišljam i nikako ne mogu domisliti gdje da na sliku ukomponiram Lugalzagisija.

— Lugalzagisija?

— Da, njega.

— Siguran si da je to potrebno?

— Da nisam siguran da tako treba biti, ne bih mu tražio mjesto na slici.

— Na ovoj slici?

— A gdje drugdje? Što je tu čudno? Nerviraš me tim svojim pitanjima.

— Pa, koliko se mogu sjetiti iz tvojeg kazivanja i onog što sam sama pročitala, Lugalzagisi nije bio suvremenik Sanheriba.

— Ne?

— Ne. Živio je otprilike tisuću i devet stotina godina prije Sanheriba. To je gotovo dva tisućljeća razlike. Jedino ako ti nemaš na pameti nekog drugog Lugalzagisija...

— O čemu ti to govoriš?

— O Lugalzagisiju, vladaru Treće dinastije iz Uruka, kojeg si iz nekog svojeg razloga namjeravao ukomponirati u sliku o Sanheribu, jednom kralju pridružiti drugog kralja, iako mi se to ne čini suvislim.

— Smiješno. Kako to da sam htio naslikati Lugalzagisija zajedno sa Sanheribom? Uopće mi nije jasno kako sam došao na tu pomisao. Njih dvojica zaista nemaju nikakve međusobne veze. Nešto sam gadno pobrkao. Kako?

— Ako ti ne znaš, otkud bih ja to znala, skromna tvoja prijateljica, koju, čini mi se, ne voliš koliko bi trebalo i vičeš na nju kada ti treba njezina pomoć? Možda si do toga došao nekom asocijacijom? Možda želiš, podsvjesno, sažeti taj dvotisućljetni dio babilonske povijesti na jednoj slici i zato si upriličio susret Sanheriba i Lugalzagisija. Kao susret vremena. Pravi odgovor samo ti znaš.

— Ništa ja ne znam. Ne, to što si postavila kao mogućnost nisam želio. Valjda znam što sam hoću. A da to nije bila moja namjera, znam pouzdano. Zaista čudan događaj, ne znam kako bih ga protumačio.

— Onda ni meni nije jasno.

— Ali kako se to dogodilo? Mislio sam da savršeno poznajem svaki detalj babilonske povijesti, a naročito to razdoblje koje kanim naslikati.

— Nešto si pobrkao. Možda si u posljednje vrijeme previše čitao te knjige o Babilonu i njegovim vladarima, a Sanheriba da i ne spominjem.

— Što više čitam, više znam. Pravilo staro kao samo čitanje i još ima svoju težinu. Nešto sam pobrkao, ali kako? Nikada mi se nije dogodilo ništa slično. I tako sam snažno osjećao potrebu da naslikam i Lugalzagisija. Upravo neodoljivu potrebu da to učinim. Lijepo bih se obrukao. Bar su moje kompozicije, naročito povijesne, poznate kao savršeno točne, objektivne i istinite. One su uzor! O njima se govori s podjednakim poštovanjem i u umjetničkim i u znanstvenim krugovima. Na njima mladi slikari uče kako se ozbiljno pristupa poslu.

— Možda si umoran od teškog posla. Sve treba biti u ravnoteži. Ti si tu ravnotežu poremetio i zato ti misli mogu odlutati i ondje gdje im nije mjesto, vratiti se nepovezane i stvoriti zbrku. Malo dobrog odmora i sve će biti u najboljem redu, vidjet ćeš.

— Na mojim slikama sve je autentično.

— Odmor je najbolji lijek. Uzmi ga.

— Sve, od odjeće, obuće, oružja, krajolika, običaja do najtananijeg psihološkog nijansiranja likova. A sada ovo, zaista, ništa ne razumijem.

— Ti sebi te stvari previše uzimaš k srcu. Tu sam da ti pomognem. Odmori se uz mene. Zaboravi načas svoju sliku. Zaboravi tog Sanheriba. Sutra ćeš se sam smijati svojoj zabuni. Odmori se.

— Vjerojatno imaš pravo. Idem se okupati... i u krevet. Sutra je nov dan.

• • •

Smaragdnozelena tunika doživjela je zamrljanu sudbinu bijele tunike, ali Tiun Dee to nije opažao, dapače, moglo bi se kazati da je bio još više

umrljan bojama. Atelje, pun raskošnog sunčevog svjetla koje je stizalo kroz velike prozore, bio je ispunjen oštrim mirisima boja. Uostalom, zar je to sada važno: slika je pred završetkom.

— Idna, pogledaj sliku... kako ti se sada sviđa? Još nije gotova, ali...

Njegov glas odavao je suspregnuto zadovoljstvo. Kako i ne bi nakon tolikog stvaralačkog napora.

— Divna je, zaista prekrasna, ali mislim da ne razumijem tu simboliku.

— Kakvu to prokletu simboliku ne razumiješ? Nikakvu ja smotanu simboliku nisam naslikao i nemam nikakve namjere da se bavim takvim stvarima.

— A zašto si Sanheriba, kralja babilonskog, odjenuo u križarsko ruho?

Tiun Dee zagleda se u svoju sliku kao da je vidi prvi put u životu.

O čemu to Idna priča?

— Što li sam to naslikao? Križarsku odoru, kažeš? Zar to nije njegova prava, originalna odjeća, kakvu su nosili vladari iz njegova doba?

— Ne, dragi, nije. To je ratna odora križara koji su sa pojavili u sasvim drugo vrijeme, mnogo, mnogo poslije smrti ubijenog Sanheriba. Križari su na svoju odjeću i ratničku opremu navlačili bijele plašteve s velikim križem koji je označavao pripadnost vojno-vjerskom pokretu kojem su pristupili zanijeti jednom idejom. A ta ideja...

Lice Tiuna Deea zgrčilo se kao od neizmjernog bola zadanog prijateljevom rukom. I bol i zaprepaštenje. Šutke je promatrao sliku, kao da u njoj traži opovrgnuće riječi koje je upravo čuo. Ali smisao riječi i dalje je muklo udarao, nije bilo sumnje u to. Ne, ne, duga Sanharibova brada, pažljivo ukovrčana, padala je na grudi, a na njima je stajao veliki križarski znak, križ.

Zar sam ja to naslikao? Poludjet ću. Što se to događa sa mnom? Zar više ne vladam svojim postupcima? Nešto se događa, ali ja ne znam što i ne mogu to spriječiti. Niti znam što to moram zaustaviti u sebi. Što li to sili moje prste da pred vlastitim, otvorenim očima slikaju ono što nikada ne bih naslikao priseban? Najstrašnije je to da ne znam što radim, a ono što je urađeno, katastrofalno je pogrešno.

Što se to događa?

• • •

— Idna, molim te, reci mi što sada vidiš. Nikako ne mogu srediti misli. Stalno griješim. Ni sam ne znam kako, ali griješim. Jesam li i sada naslikao nešto što je izmaklo mojoj kontroli?

U glasu Tiuna Deea više nije bilo sigurnosti, strepnja je prevladala.

— Moram ti kazati da jesi.

— Opet!

— Te tvoje greške sve su čudnije i čudnije. Nema logike u njima; nečega što bi ih, makar i zamagljeno, na prvi pogled neprimjetno, povezivalo u nešto suvislo.

— Što sam sad pogriješio?

— Jedan od naslikanih muzičara svira električne orgulje. Plašim se da ni Babilonci ni križari nisu upotrebljavali takvo glazbalo i da bi kritičarima bilo vrlo teško da objasne kako su se električne orgulje s kraja dvadesetoga stoljeća pojavile na toj slici.

— Strahota!

— Dragi, dragi moj tvrdoglavi prijatelju, zašto ne ostaviš slikanje na neko vrijeme, zašto radiš tako grozničavo?

— Moram.

— Moraš li?

— Da, inače ne postojim.

— Nitko te ne sili da se iscrpljuješ tako nemilosrdno. Još si mlad. Pred tobom je veliko iskušenje, osjećam da je tako. Ali mladi si, imaš dovoljno vremena za sve slike koje želiš naslikati.

— Imam li?

— Imaš, i te kako imaš. Tko bi ti ga uzeo, nego ti sam? Ostavi zlosretnog Sanheriba, ostavi Babilon, uživaj u drugim životnim radostima. A kad se malo središ, kad prođe ta nejasna situacija, nastavi ondje gdje si

zastao.Za sve to imaš dovoljno vremena.

— Da li ću moći nastaviti?

— Hoćeš, sigurna sam u to.

— Potpuno?

— Da. Ti si najveći slikar ovog vremena, od tebe nema boljih. Imaš sedmerokraku zvijezdu dostojanstva. Dobio si je prije bilo koga. Tebi su otvorena sva vrata, i to širom. Tvoja se riječ sluša. Imaš sve što hoćeš, kada hoćeš. Nadaren si kao nitko! Nema ništa loše u tome da zastaneš na neko vrijeme. Učini to, molim te, radi slikarstva, zbog sebe samoga.

— Da to ne bude i konačan kraj: Tiun Dee je gotov, bez povratka? Da ne bude tako, optimistička moja prijateljice?

• • •

Bio je zaplašen. Potpuno. Duboko u sebi nazirao je neki tamni prostor i osjećao kako mu se tama odatle širi tijelom. Drhtao je, sa znojnim mrljama na tunici. Svukao se i legao u krevet, ali mu san nije nikako dolazio na oči. Duge su noći bez sna, to duže što je veća želja za snom. Pokraj njega mirno je spavala Idna. Lako je njoj, malo je potresena cijelom situacijom, no, o čemu ona ima da se brine? On je okrutno suočen s problemom čiju širinu i značenje uopće ne može dokučiti. Sve mu izmiče. I svjesno i nesvjesno, u njemu samom. Osjećao je da bi nužno morao zaspati, spavati, spavati, u blagom snu sve zaboraviti i iz sna izići preporođen, bez svih tih problema, promašaja, zbrke, straha. Da, trebalo bi da se u snu odmori i da se ujutro novim snagama baci na posao koji ga čeka. I mami.

Kao zamka, klopka ili uništenje?

Sanherib je razorio Babilon, a svoju rezidenciju u gradu strašne božice Nin, Ninivi, bogato je i raskošno izgradio, uprkos svima.

Morao bi spavati, ostaviti Sanheriba da trune u svojoj ninivskoj prašini.

Na planini Mašu sunce noćiva, čuvaju ga divovski ljudi — škorpioni.

... Ne, nema sumnje, poludio sam. Odakle mi sada planina Mašu, ljudi-škorpioni?

Nijednu misao više ne smijem uputiti Babilonu. Dosta je toga. Misli

moje, budite slobodne, zvijezdama ravne, idite kuda želite, ostavite se prošlosti, ta što će vam ona, tako je strašna, okrutna ta naša prošlost, nevjerojatno je da je današnji čovjek potekao iz tog mora strahota. «Ne, ne smijem misliti o tome, dosta je prošlosti, sutra idem na jezero. Tako je. To je dobra zamisao. Pametna. Najzad Idna bi i onako već danima govori da bismo se mogli odmarati na jezeru. I nju je već izmučila, sva ta moja nejasna situacija, sve to što se zbiva sa mnom i oko mene. Plivat ćemo, udisat svjež zrak, diviti se prirodi, uživati u suncu, voziti se u čamcu. Ja ću veslati, biti lađar, a ona će golih ruku i grudi, onako crvenokosa, čarobna, izazovna, biti vatrena jezerska vila. A što ako lađar bude Uršanabi, »sluga dviju trećina«, ako ga Umnapišti pošalje na naše jezero? Užas! Sve mi se miješa u glavi. Rado bi usnuo, ali kako? Ne mogu! Kako da pobjegnem? Kuda? Avetinjski me čekaju lađari.

• • •

— Dragi, Tiune moj. Sada je slika zbrkanija nego ikada dosad. Sve si izmiješao. Sanherib, kralj babilonski, razapet je na križu između dva razbojnika. Pod njegovim nogama vrti se ruleta i blješti neonska reklama kokakole. Na sliku si ugurao i lomaču na kojoj gori i u mukama umire Jan Hus. Oko njega plešu japanski samuraji i ronini, crne kože, kao da su sudanski crnci. Zaista, pretjerao si do krajnje čudnih granica, možda i dalje od njih. Više ni dva detalja ne pripadaju istom razdoblju. A Sanherib se smije đavolski podrugljivo.

• • •

Jan Hus i Sanherib.

Marija Magdalena i Sanherib.

Jean Baptiste Pigalle i Sanherib.

William John Macquorn Rankine i Sanherib.

Sanherib i Sanherib.

Sanherib.

Noć postaje mora. Dugotrajna, otrovna, vijugava, zbrkana, krivudava, podla, zasvrdlana u mozak oštrim suprostavljanjima Sanheriba cijelom svijetu. I sebi samom. I njemu. Jutro je još bolnije, ono je stvarnost. Otvorenim očima gleda i vidi kako se Sanheribova glava kotrlja kao

nogometna lopta, a tisuće fanatičnih navijača urla u pobjedničkom zanosu. Urla i traži krv i smrt.

Onda je opet sve u redu, mirno, čisto, bez priviđenja i muka. Razaznaje i osjeća stvari oko sebe, misli u sebi i sve pripada svojem vremenu.

Tiun Dee osjeća dovoljno prisebnosti da počne sve iz početka. Naslikat će on već tog Sanheriba, ne plaši se on njega, ništa mu ne može ta istrunula avet iz prošlosti. Ukrotit će on već njega, tu na slici, služit će on njemu, Tiunu Deeu, najvećem sliku i nosiocu sedmerokrake zvijezde. Pokorno će pokleknuti taj Sanherib, na koljenima će puzati taj ušljivi babilonski kralj, budalaš, okrutnik, razvratnik, ubojica kojeg su crvi izjeli prije tri i pol tisuće godina!

Napravit će on od njega dvorsku ludu, podložnika, uplašenog roba, smoždit će njegovu kraljevsku visinu u prah običnoga, ta što mu može jedan mrtvi kralj, ništa mu ne može, ništa, ništa, ništa...

• • •

Tiun Dee šeta ulicama i više ništa ne opaža oko sebe, misli su mu prazne, cijeli se kovitlac izvjetrio, ali i sva snaga potrebna za slikanje, toliko potrebna da bi se opet osjetio čovjekom. Koliko vremena nije umočio kist u boju? Najmanje tjedan dana, a možda i više. Dani su teško prebrojivi orijentiri. Nema ni neki posebni razlog da ih broji. Jednostavno traje u vremenu, i tako je najbolje. To se mozak sam čisti od svih nataloženih crnih misli i ludih priviđenja. Ima Idna u biti pravo. Previše je radio, previše je čitao, nije sve to moglo proći bez ozbiljnih posljedica. Daleko je stigao i visoko se uzdigao, sada plaća to putovanje, cijena je,visoka, ali neke, neka bude tako, Tiun Dee se ne plaši.

Zaista?

No, gdje su ljudi s ulice? Sama pustoš oko njega, bezbojna, slična gušenju. Zar nikoga nema? Koliko je sati? Gdje su ljudi? Oh, zacijelo sam poludio, čuo sam da se to može dogoditi i u naše vrijeme. Zgrade kao da se ugibaju preda mnom, sve leluja, treperi u nestvarnom krajoliku. Gotovo je, budan sam, imam otvorene oči, a cijeli svijet oko mene nestaje u nestvarnoj izmaglici. Prokleti Sanherib.

Što mi je to donio? Ja prolazim kroz zidove. Lud sam i sve mogu, čak i to, poludio sam i čeka me užas beskonačni, ponor, zvijezde se ruše na

mene, sve je tama, mrak; čudovišni Sanheribu, proklet da si, u tamu se pretvaram. Što to radiš, zar ti nije dosta moje patnje? Zašto me ne ostaviš u miru? Ne radim ti o glavi i ne kujem zavjere, ne treba mi tvoje prijestolje, ne trebaju mi tvoja ulaga, ni tvoja slava, ni tvoj Babilon. Ostavi me na miru!

Oh, opet sam prošao kroz neki zid. Što je istina? Što je zbilja? Da li sam zaista ubio Idnu? Jesam, jesam, jesam... ja sam ubio svoju vjernu crvenokosu Idnu, prijateljicu svoju. Ja sam joj zabio nož u nježno grlo. Njezina je krv još na mojim rukama. Sama je kriva. Kako je mogla biti toliko podrugljiva kad je ugledala posljednju varijantu slike u kojoj Sanherib davi garotom Atahualpu? Grozničavim prstima, ukrašenim teškim zlatnim prstenjem. Tako je moralo biti naslikano. Dobila je što je zaslužila. Ja nisam lud, evo, mogu bez greške projuriti babilonskim mjesecima: Nišan, Aiar, Nivan, Tamuz, Ab, Elui, Tešrit, Arašamana, Kislimu, Tebet, Šebat i Adar. Ja sve znam i ne mogu pogriješiti. Ja sam najveći slikar Zajednice. Mene obožavaju, nitko mi nije ravan. To je trebalo da shvatiš, mrtva moja ljepotice, podrugljivice moja, nožem sam te u grlo i nož je još u tvojem grlu i ti više nikada nećeš moći govoriti grube riječi o meni i mojim slikama.

I ne ljuti se, Idna, nož u tvojem grlu je moj tirhatu, zaručnički poklon, ako ti ne treba vrati mi ga, to je tvoje pravo, gle, klupa u parku, ja moram spavati, to je prekrasni Merodahbaldanov vrt, tu raste šafran, rutvica i majčina dušica, metvica, kim i bosiljak, tu se zeleni loćika i endivija i još mnogo raznih biljaka, leći ću među njih i spavati, one će biti mirne, a ja ću spavati, spavati...

• • •

Tama. Gusta, gotovo opipljiva, kao nikada do sada, prijeteća, zastrašujuća. Tiun Dee leži u uskom, preuskom prostoru neke čudne ležaljke i otvara oči. Da li se košmar nastavlja? Pokušava se pridignuti, strašno je umoran i bez snage, jedva pokreće očne kapke, a već blaženo svjetlo struji u njih i nudi mu neko obećanje, valjda ne lažno. S mnogo napora pomiče ruku, sputan je, ne, nije vezan, međutim, tako je bez snage, obeshrabrujući je slab. Pokušava se uspraviti, to traje mnogo vremena i uzima mu svu snagu, glava mu udara u providni pokrov ležaljke, još ga nije opazio, sve do udarca, zaista... Gdje se to nalazim? — pomisli i odluči odgonetnuti zagonetku svoga novog položaja. Gdje je atelje? Gdje je Idna? Ona je mrtva, da, to je jedina istina. Ako dokučuje istine, onda nije potpuno

lud. Dakle, valja razmišljati. A Sanherib je ostao na velikom platnu i uopće ga više ne zanima ta slika.

Još više se uspravlja, ruši poklopac koji pada s velikim treskom. Svjetlo potpuno slobodno ulazi u njegove oči. Gleda, a isprva ne shvaća, ne razaznaje ništa, iako vidi mnogo toga. On, Tiun Dee leži u nekom kovčegu, a oko njega, dokle mu pogled seže, stotine, tisuće istovjetnih kovčega, blistavo metalnih s providnim poklopcima. Zar su u svima ljudi? Očito nisu, ta isti su kao i njegov ležaj.

Da li je to bolnica, ludnica, zatvor, mrtvačnica? Oko kovčega prolaze i nešto rade mali metalni stvorovi, to su roboti, ponosan je kako se brzo domislio, no, kakvo je to strašno mjesto bez ljudskog zvuka, mjesto gdje tek tiho bruje i zuje ti metalni kukci.

Tiun Dee se uspravlja, najviše koliko mu to dopušta snaga. Misli su mu jasne, kao da nikada nisu bile jasnije nego u tom trenutku. Ali je tijelo tako slabo, jedva izdržava napor i najmanje kretnje.

Oštar zvuk, alarm, prodire u njegove uši, roboti zastaju u svojem radu i kao jedan okreću se u njegovu pravcu. Da nisu bezlično metalnih površina moglo bi se kazati da su zaprepašteni. Dva robota brzo odmiču od kovčega kraj kojeg su nešto radili i bešumno se krećući žure prema njemu. Tiun Dee hi htio pobjeći iz ove dvorane uspavanih ljudi u kojoj, iako leže tisuće i tisuće ljudi, jedino se kreću roboti. Ali kako bježati s tim umornim, slabim nogama, s tim tijelom bez snage? Glava mu na trenutak klone na prsa, a svijest mu obuzme strašan osjećaj posvemašnje nemoći.

Roboti su već stigli do njega. Promatraju ga svojim bezizražajnim elektronskim očima, vjerojatno šalju podatke o njemu i čekaju naređenje za postupak. I on njih promatra i osjeća kako ih beskonačno mrzi, kako im ne može ništa učiniti.

Nakon nekoliko minuta obostrane tišine, strašnije od bilo kakvog govora i prijetnji, jedan mu robot prilazi i Tiun Dee osjeća kako ga omamljuje neko uspavljujuće sredstvo. San. Bez snova. Bez postojanja. Jednostavno san u kojem jesi, a ne postojiš. San.

• • •

Izvještaj 4523-12, sektorska jedinica 7-9-50.

Kvar na programu otklonjen. Pokvareni blok uklonjen i zamijenjen

ispravnim. Program »Vječna sreća« nastavlja se normalno. Probuđeni muškarac 2421968 iz generacije LR uspavan i vraćen na svoje mjesto u programu. Posljedice otklonjene. Obavljena kontrola na cijelom planetu. Provjereno stanje i ne postoji opasnost da i jedan čovjek izmakne kontroli programa »Vječna sreća«. Svatko ima svoj optimalni san u kojem živi. Provjereno — svi su sretni.

Održavanje normalno.

• • •

Tiun Dee obriše ruke o bijelu tuniku ukrašenu cvjetovima i ornamentima satkanim od zlatnih žica i niski bisera. Bio je vrlo zadovoljan. Veliko platno, još je odisalo svježom bojom, slika je bila tek dovršena.

Sanherib, kralj babilonski, bio je središnja figura velebne kompozicije. Njegovo lice izražavalo je sve što je Tiun htio dočarati i moć vladara, čovjeka koji odlučuje o životu i smrti drugih, i strah pred vlastitom sudbinom.

Idna mu priđe i zagrli ga.

— Tiune, ti si zaista najveći. Da je Sanherib živ, iako kralj, poklonio bi se do poda pred tvojom umjetninom. Tako sam sretna što sam uz tebe i što bar malo pomažem tvojem stvaranju.

— I ja sam sretan, draga moja Idna. Ispunjavam svoj život nečim korisnim, velikim djelima i bio bih zaista neskroman kada bih tajio svoje osjećaje. Sretan sam, i ponosan što sam živ.

Josip Car:

Kolonizator s tri zvjezdice

U ovo nikad ne bi zapao da nemam određenu manu. Naime, sreća mi okrene leđa baš kad je najpotrebnija. Do tog trenutka sve su mi osobine na samom vrhu. Ruke su mi uvijek savršeno mirne, vid oštar, refleksi brzi. Uz to sam izvrstai stručnjak za otvaranje trezora, dezaktiviranje alarmnih i video-sistema, a razumijem se i u programiranje kompjutera i još u mnogo toga važnog za lopova.

Kad sam se prebacio na intergalaktičke linije, te se specijalizirao na tom području i posao je procvjetao. Operirao sam najčešće po transportnim galaktičkim brodovima za opskrbu najudaljenijih stanica jer je to bilo najsigurnije. Trezor se kod takvih brodova provjeravao na kraju puta, a u međuvremenu moglo se nakon obavljena posla nestati u nekoj od usputnih stanica. I to bi trajalo vrag zna koliko da jednog lijepog dana prilikom obrađivanja alarmnih pločica nisam zaboravio sat. Obično sam ga skidao kad bih operirao. Sat kao sat; međutim, toj prokletoj stvarčici dao sam ugraditi metalni glas koji me oslovljavao mojim vlastitim imenom. Naravno, Federalnoj je policiji to bilo dovoljno.

Osudili su me na 25 godina prisilnog rada i nakon kratkog testiranja zapala me Tula. Tula je najzabitniji planet, tek ušao u popis Zemlji poznatih i interesantnih svjetova. Ipak bio sam u sedmom nebu jer to je bolje od rudnika rijetkih minerala na Kesonu gdje su obično završavali tipovi moga kova.

Vraga, znali su oni što rade. Jeste li ikad vidjeli slike kamenitih pustinja Jala, ili ako baš želite Grand Kanjon na Zemlji? Vjerujte, svakog normalnog oduševi taj krajolik, ali nakon samo šest mjeseci za vas postaje to samo hrpa stijena, poput peluda sitan pijesak uvlači se u svaku poru kože, a ona dva prokleta sunca samo prže i prže...

Posao nam nije bio težak. Nakon dvije godine obuke u svim disciplinama koje su nam mogle zatrebati, čovjek se vrlo dobro snalazio. Dobili ste svoj »kvart«, tako smo nazivali mi kažnjenici dio pustinje gdje smo obavljali svoje zadatke. Svi su poslovi bili istraživačkog tipa. Planet je bio tek u prvoj fazi kolonizacije.

Najveća nam je kazna bila usamljenost. Živjeli ste sami u svojoj kapsulastoj bazi. Imali ste stolni kompjuter s kojim ste mogli pripovijedati. No čak i tu su nas ograničili prekidom komunikacije čim bismo se tematski udaljili od svog radnog zadatka. Ali iskreno govoreći, snalazio sam se što sam koristeći se tako skromnim predznanjem obavio neke sitne preinake na programu svog Charlieja (kako sam ga običavao zvati). Nakon toga svake večeri uzdisao sam nad slikama golih cura.

Svi mi kažnjenici živjeli smo za jedan dan u mjesecu kad smo se okupljali u glavnom gradu Tula. Taj je dan službeno proglašen za popunu rezervi. Budući da je to bilo gotovo za nekoliko sati, uprava je dopuštala da ostatak dana provedemo po želji. Slobodne sate provodio sam sa svojim stalnim društvom uvijek na raketodromu u jednom baru, gdje su nam gotovo pred nosom uzlijetali cargo brodovi. Tu smo između grmljavina motora, sirena, vike ljudi i još mnogo drugih zvukova što su dopirali iz luke izmjenjivali zdravice, prepričavali zgode iz proteklih trideset dana. Nakon nekoliko čašica ljudima bi se razvezali jezici, počeli bi povjerljivo pričati o bijegu, zatim o nekim ljudima koji su nestali. Navodno pronašli su neki način i — zbrisali. U to vrijeme bio sam prilično skeptičan prema tim naklapanjima, no to je ionako sve padalo u vodu zbog dubokog pijanstva.

No taj put nisam bio pijan. Kao i obično podizao sam toga dana opremu što sam je zatražio za naredno razdoblje i sasvim slučajno pružila mi se prilika da uđem u cargo brod. Sve me se to ne bi mnogo dojmilo da nisam vidio trezor i to upravo onakav kakav sam obično »obrađivao«. Gotovo sam se srušio. Vjerujte, ne iz sentimentalnih razloga, jer njemu sam mogao »zahvaliti« svoje robovanje, već zato što je bio novijega tipa i imao mnogo novotarija i prednosti. Ne mogu to objasniti, ali skoro u istom trenutku u glavi mi se rodila ideja.

Svi pokušaji bijega bili su usko vezani za te brodove, međutim, cargo brod nije imao živu posadu već specijalne kompjutere koji su upravljali automatski. Kisik je bio nepotreban, čime je lukavo izbjegnuta mogućnost slijepih putnika na relaciji Tula — civilizacija.

Dosad nitko nije pomislio na trezor, a ja sam bio uvjeren da je to jedini mogući način da se pobjegne. Taj trezor novog tipa ležao je na tračnicama, što znači da bi trezor bio izbačen u svemir ako bi došlo do havarije, a zatim bi ga motori usmjerili prema točki gdje bi ga pokupila krstarica. Tako bi se spasio vrijedan materijal, no po mojoj računici trezor bi uz neke sitne izmjene mogao prenijeti i mene. Lukavo! Naravno, samo do susjednog

svijeta Alfa 4, oko pola dana leta od točke katapultiranja. Dalje ne bih imao kisika niti bi izdržali motori. Alfa 4 je najpovoljnija između svih planova za bijeg. Već je dugo kolonizirana, ne postoji dobro organizirana policija, te ću se nekako izgubiti u rudarskim naseljima dok se stvar ne zataška.

I tako sam se cijeli sljedeći mjesec pripremao za bijeg nestrpljivo očekujući dan nabave. To jutro bilo je do posljednje sitnice slično ostalima. Oluja što je obično divljala noću premještajući cijela brda pijeska prepustila je nastavak pakla paru sunaca što su složno nastavljala pržiti pijesak i kamen kao i milijune godina prije. Međutim, čini se da sam ja bio jedini koji je poremetio slijed događaja u cijeloj Tuli. Umjesto uobičajenog proklinjanja i psovki, fućkajući, ubacio sam opremu u svoj transporter i otprašio prema centru veselo urlajući neku pjesmicu čvrsto uvjeren da mi je to posljednji dan u Tuli.

Ovaj put nisam u vrevi ljudi tražio svoju klapu i nije me pekla savjest. Na kraju krajeva mjesta ima samo za jednoga. Uskim ulicama prepunih ljudi probijao sam se do istočnog dijela uzletišta. Tu je već bila manja gužva. Svi su uglavnom bili u uniformama tehničkog osoblja ili čuvara. Sa svojom iskaznicom kolonizatora u nabavi mogao sam proći kroz sve koridore. Ušao sam u drugi nivo uzletišta gdje su obično stajali brodovi. Tehničari su se vrzmali razgovarajući i ne obraćajući pažnju na mene. Posvuda su jurili transporteri noseći kontejnere u letjelice. Zrakom se razlijegao metalni glas upozoravajući na uzlijetanje pojedinih brodova. Nakon toga bi se brod lagano odlijepio i vinuo u zrak. Kao i uvijek dosad, bez imalo dvoumljenja, uputio sam se prema svom transporteru usidrenom na suprotnoj strani uzletišta. Nekoliko sati kasnije moj brod zajedno sa mnom vinuo se u nebo.

Nervozno sam petljao prstima gotovo naslijepo. U skučenom prostoru bila je prava umjetnost smjestiti se u širokom odijelu pa još namjestiti sva ona crijeva za zrak, kablove energetskog napajanja, monitor na lice i prste na daljinski upravljač, a sve to u mraku. Nakon pola sata bio sam mokar od znoja no spreman da uključim kamere. Osjećao sam kako mi srce ubrzano lupa. Duboko sam udahnuo a zatim pritisnuo taster. U tom trenutku pred očima mi je bljesnulo milijarde zvijezda. Nije me uzbudio taj prekrasni prizor već činjenica da je sve štimalo. Lagano sam okretao kameru sve dok nisam na monitoru ugledao ostatke broda. Moja mala bombica dobro je obavila posao. Dijelovi transportera plutali su posvuda polako se udaljavajući od centra eksplozije. Sve je gotovo savršeno podsjećalo na posljedice napada gusarskih brodova, što su katkad operirali tim

prostorima. Zadovoljno sam se nacerio i potražio kamerom Alfu 4. Bio je to odista lijep planet, plav poput Zemlje koje se točno sjećam sa slika iz prospekta. Gledao sam Alfu 4 netremice možda cijeli sat sve dok nije ispunila gotovo cio ekran. Nešto mi ipak nije dalo mira. Još jednom okrenuo sam kamere prema ostatku broda želeći se uvjeriti da sam doista završio onaj ropski život. A onda me je nešto stislo u grlu. Na mjestu gdje sam očekivao krhotine sada je tiho plovila patrolna krstarica. Bilo je to izvan svih mojih proračuna.

Minutu kasnije vojnici sa čeličnim kacigama i smrtno ozbiljnih lica izvukli su me iz moje konzerve i odveli pred čovjeka s mnogo zvjezdica na ramenu. Nisam ga mogao slušati, sve mi je tutnjalo u glavi.

— Čestitam, vi ste pronašli jedini mogući način da pobjegnete. U skladu s tim unapređujemo vas u najistureniјeg kolonizatora sa tri zvjezdice.

Prokletnici! Kao što rekoh, znaju oni što rade, to im je način regrutacije, sranje!

Koji mi vrag nije dao mira, mogao sam odležati svoje na tvrdom, a ne lunjati brodom izvan ruba galaksije... Al' vidjet će oni, naći ću ja put, naći ću...

Kir Buličov:

Gradusnik čuvstv

Preveo Ivan Paprika

Amorometar

Možete biti sigurni da nas ne zanimaju ni podaci o biografiji, pa niti oni za anketni list. Ah, da, zaboravio sam reći, radi se o podacima Eme Proskurjankove. Važno je samo jedno — ova se krasna, stasita i zelenooka djevojka ističe zatvorenošću. Uostalom, procijenite sami: četiri je puta Ema išla u kino s Mihailom Stehdalom, suradnikom gradskih novina, dvaput je bila s njim u kafiću, provela s njim cijelu jednu večer na klupi u parku, ali nije otkrila svoj stav prema Mihailu ni jednom riječi, pa čak ni jedinim najobičnijim pogledom

A Stendal je bio sav uzavreo. Zapravo je već kipio. I to sve od osjećaja koji ga je obuzimao, ali zato što još nije znao dijeli li s njim iste osjećaje i prekrasna Ema Proskurjakova.

Napokon se jednog dana, kad je pratio Emu iz kina, ohrabrio i upitao:

— Ema, eto mi hodamo zajedno, a ja bih želio znati, krije li se što iza toga?

— A što?

— Možda se nisam točno izrazio, no, s druge strane, ja sam prošle večeri napisao pjesmu.

— Ne samo da ste je napisali nego ste mi je i pročitali — rekla je zagonetna Ema. — S velikim ću zanimanjem saslušati svaki vaš novi proizvod.

— Eh! — rekao je na to Mihail Stendal.

I sve do vrata na ogradi Emine kuće, iza kojih je obično nestajala Ema, oni su prešli bez i jedne riječi.

Sutradan je Miša Stendal posjetio profesora Minca, velikog znanstvenika, koji je privremeno živio u Velikom Goslaru. Profesor Minc

ga je primio u omanjoj sobi i na Mišino pitanje, kako poslovi na njegovoj peradarskoj formi, odgovorio:

— Dragi mladiću, dirnuli ste prekinutu strunu u mojoj duši.

Profesor se Minc ponekad volio izražavati elegantno. Zatim je pogladio svoju blistavu ćelu i pokazao na kavez u kojem je čamilo neobično stvorenje s kljunom.

Stendal je pogledao to stvorenje. Nalikovalo je i na ovna i na kokicu. Moglo bi se reći ovan u veličini kokoši, ili kokoš pokrivena ovčjom vunom.

— Očekujem od vas da mi date podatke za članak — reče Stendal.

— Ta o čemu pisati? — uzdahnuo je znanstvenik.

— Počet ćemo od toga, kako ste došli na ideju da...

— Pa, razmišljao sam o tome, kako smo eto naučili krumpir čistiti, odnosno guliti strojevima, a živac čupamo golim rukama. A to je primitivan način prozvodnje. I skup.

— I onda ste odlučli —

— Odlučio sam stvoriti kokoš bez perja i bilo kakva pokrića, što zaista nije teško čovjeku moga znanja i iskustva. I stvorio sam. Međutim, goli su se pilići prehlađivali. Izumili smo za njih pokrivače, no pilći su rasli, a mijenjati pokrivače prema rastu odviše je skupo, ukratko nerentabilno. Jednostavnije je i rentabilnije čupati živad.

— I tada ste...?

— Tada smo poslali jaja golih kokoši i svu dokumentaciju indijskim i kubanskim kolegama, za koje je probleme klimatskih uvjeta riješila sama priroda. I počeli misliti dalje.

— I vi ste...?

— Stvorio sam pasminu kokoši koje su prekrivene ovčjom vunom. Koje nije potrebno ni klati. Obriješ ih i gotovo, neka dalje pasu. Uz to ta nova pasmina, nazovimo je »kokošovce«, za razliku od običnih ovaca nosi i jaja.

— I sada vi...?

— Ali nisam zadovoljan. Pokazalo se da je kokošovce teško strići zbog malog rasta i velike pokretljivosti. Lakše je bilo čupati kokoši.

— No, zar sama činjenica sjajnog eksperimenta...?

— Sama je činjenica besmislena ako ne donosi koristi čovječanstvu — odrezao je profesor. — Osim toga, otkrio sam da se kod kokoši pokrivenih vunom javlja osjećaj manje vrijednosti. One bježe od svojih kolegica s perjem. I ja sam tome našao i uzrok.

Profesor Minc je zakoračio prema svome pisaćem stoln, pokrivenom stručnim časopisima, rukopisima i priborima, razgrnuo gomilu tog papira i izvukao termometar, nalk na one kojima mjere temperaturu vode u dječjim kadicama, te ga potresao pred Stendalovim nosom.

— Donesite mi, molim vas, iz hodnika drugi kavez. U njemu je pijetao — zatražio je profesor od novinara.

Stendal je poslušao. Kavez s pijetlom bio je prekriven nekakvim starim stolnjakom, i kada je Minc skinuo stolnjak s kaveza, pijetao je raširio krestu, pokušao razmahnuti krilima i zakliktao kao kakav orao.

— Čudesan primjerak — rekao je Minc. — Obožavam pijetlove. Glupi su, ali koliko li je u njih osjećaja vlastitog dostojanstva. I vlastite vrijednosti.

Zatim je približio svoj termometar kavezu s kudravom kokošovcom, koja je upravo zurila u pijetla i gotovo ga gutala očima nervozno se premještajući s noge na nogu.

— Što vidite na skali?

Stupić žive popeo se i zaustavio se otprilike na 20°C, što je Stendal i saopćio profesoru.

— A sad približite termometar pijetlu.

Stupić se vrlo brzo spustio, prošao ništicu i pokazao 15° ispod ništice.

— Jasno? — upitao je Minc.

— Nije — priznao je Stendal.

— Čudno. Zaista čudno. Dajete dojam pametnog mladića, a ne shvaćate. Dakle, ovo nije običan termometr. Taj mjeri snagu osjećaja,

pozitivnog ili negativnog uzbuđenja, tj. odnos jednog živog bića prema drugome. Nula znači da ne postoji nikakav odnos, nego najobičnija ravnodušnost. Ako stupić žive krene prema gore, znači da je odnos, odnosno osjećaj prema nekome pozitivan. Što se više popne, to su osjećaji jači. Ukratko, 20°C to je stupanj pozitivnog osjećaja kokošovce prema običnom pijetlu.

— A obrnuto? — dosjetio se Stendal.

— A obrnuto...pijetao prezire kokošovcu. I to je činjenica.

— Nevjerojatno — uskliknuo je Stendal. — Napisat ću o tome...

— Ni u kojem slučaju. Pokuse s kokošovcama prekidam za sva vremena. Ne mogu i ne želim proizvesti pasminu prezrelih odroda ili izroda kokošjeg roda, na koje će kolegice i kolege gledati s prezirom, piliće koje će prezirati vršnjaci, pijetlove koje neće nadariti svojom ljubavlju nijedna kolegica.

— Nisam mislio na to. Mislio sam na taj termometar — rekao je Stendal.

— Ah, ostavite to, mladi čovječe. Ta na stvaranje ovog termometra potrošio sam svega pola sata. To je samo pomoćni pribor.

— Ipak...

— Ni govora. Naš je razgovor završen. Od sutra počinjem uzgajati merino-krave s dugim runom, odnosno pramenima vune.

Stendal se oprostio i napustio sobu s osjećajem dubokog poštovanja prema ovom koncentratu izumiteljskog genija, što se smjestio u zbijenom tijelu našega profesora.

»Da, da«, razmišljao je Stendal, presijecajući dvorište — svega pola sata razmišljanja i pred nama je značajan pribor. No izumitelju se on ne čini značajnim. Njemu je to već postalo dosadno, nezanimljivo, on je otišao sa svojim mislima dalje. A koliko li se samo načina primjene može naći takvome termometru? I Stendal se odjednom zaustavio usred dvorišta.

— Da — rekao je naglas — upravo tako. I vratio se profesoru.

— Oprostite — rekao je odmah s vrata oborivši pogled. — Želim vam uputiti osobnu molbu.

— Da? — reče profesor i obilježi prstom stranicu u knjizi koju je upravo čitao.

— Vi ćete mi oprostiti, ali ja sam u takvoj situaciji kad mi je neobično važno... Ah, ne, nisam... Nisam to mislio.

Stendal je opazio kako se profesorova ruka počela približavati džepu na kaputu u kojem se vjerojatno nalazila lisnica a novcima.

— Biste li mi mogli posuditi samo na dva sata ovaj vaš termometar? Vratit ću vam ga u savršenom redu. I to još danas.

Stendal je opazio da je na susjedni zid pao crveni odraz. — Od njegova lica.

— Ah, vi ste zaljubljeni? — upita profesor strogo,

— U određenu smislu.

— Časno govoreći — reče profesor — ja sam se zarekao sam sebi da neću nikad davati svoje izume u ruke amatera.

— No meni je potrebno samo da saznam, znate... gore ili dolje? Samo da to saznam. Neću zloupotrebljavati.

— Ah, ta mladež! — rekao je profesor prijekorno. — U moje smo vrijeme gledali jedno drugome u oči.

— Samo ovo je poseban slučaj.

— Svi su slučajevi posebni. Ne postoje standardni. Inače bi ljubav izgubila svoju romantičnu aureolu — rekao je profesor. — Uzmite termometar, mladiću. I želim vam mnogo sreće.

Na putu u redakciju Stendal je razmišljao. Termometar je bio toliko velik da ga nije mogao upotrijebiti neprimjetno. Šteta što nije malen kao ručni sat. Mora ga izvaditi iz džepa, ili gdje će ga već imati, pred Eminim očima. Samo, pod kakvm izgovorom? To još mora izmisliti.

— Glavni je pitao za tebe — dočekao je Stendala Stjepan Stjepanovič, redakcijski veteran i ljubitelj Puškina. — Rekao je da mu se odmah javiš. Požuri.

— A što? Što ću mu ja? — spustio se Stendal na grešnu Zemlju i u mislima se ozlijedio. Naime, razgovori s glavnim urednikom rijetko su

prolazili bez posljedica. Maljuškin je smatrao da su NOVINE — središte cijelog svemira.

— Mi smo pothvat profesora Minca podržali, razglasili po cijelom rajonu, a od tebe ni traga ni glasa. Što je s tvojim člankom o tome?

— Ta je tema isparila. Likvidirana. I to je sve — rekao je Stendal. — Sada se sprema da stvori pasminu krava s ovčjim runom.

— S tvojim profesorom se nikad nećeš dosađivati — reče Stjepan Stjepanovič — samo sumnjam da će to shvatiti naš Maljuškin. On je već počeo akciju, podnio izvještaj onima gore i... No ti razumiješ.

Stendal je stavio na stol svoju izlizanu mapu, a misli su mu smjesta napustile redakciju i prenijele u onaj bliski trenutak kad će on napokon saznati da ili ne... da ili ne .. A što ako taj termometar reagira samo na kokoši? Treba iskušati.

Stendal oprezno otvori svoju mapu i izvadi termometar. Srce mu je tuklo kao ludo. Ruke se tresle. Termometar je bio topao i težak.

— Što ti je to? — upitao je Stjepan Stjepanovič podigavši glavu. — Termometar si kupio? Zar kaniš djecu kupati? Ah da, pa ti i nemaš djece!

Stendal je gledao na skalu. Živin stupić se pokrenuo od ništice, počeo se penjati i napokon se zaustavio kod brojke sedam. Nije baš mnogo. Stendal je vjerovao da ga Stjepan Stjepanovič simpatizira.

— Ne, ne — rekao je nastojeći se pokazati ravnodušnim. — To je nov model. U tren oka izmjeri temperaturu, vlažnost, tlak i zasićenost zraka prašinom. Poslali su Mincu na ispitivanje.

— Oh, Miša, Miša — uzdahnuo je Stjepan Stjepanovič — odrastao momak a izruguješ se starijima.

I Stjepan Stjepanovič ponovo sjedne, a živin se stupić spusti.

— Oprostite, Stjepanoviču — zamolio je Stendal. — Nisam se ja vama izrugivao. Ta vi i sami znate koliko vas cijenim.

Redakcijska sekretarica, potajno zaljubljena u Stendala, a što je bilo poznato svima, zavirila je u sobu.

— Miša — rekla je — glavni pita za vas.

Stendal je smjesta krenuo prema njoj ne spuštajući oka sa skale. Kako se približavao sekretarici, živin je stupić počeo sve brže rasti. Kada se stupić podigao do dvadeset i pet, Stendal je termometar sakrio iza leđa i nasmiješio se sekretarici.

— Hvala — rekao je ljubezno.

— Nema na čemu, druže Stendal! — rekla je sekretarica i pri tom je pocrvenjela.

— Stendal — začula se rika iz daljine.

Glavni urednik Maljuškin gledao je oštro u Stendala, koji je stajao među dovracima. Njegov je pogled ispod gustih crnih obrva bio tvrd i jasan. Maljuškin je bio lijep i veličanstven čovjek, sa svojim prosijedim kovrčama i dubokim borama u kutovima usta nalikovao je na poznatog filmskog glumca.

— Sjedni, Mihajlo — rekao je Maljuškin.

Stendal je položio termometar na koljena tako da ga je pisaći stol skrivao od pogleda glavnog urednika.

— Jesi li bio kod profesora Minca?

— Upravo dolazim od njega.

— Kako nova pasmina peradi, onih vunastih? — podsmjehnuo se Maljuškin.

— Profesor je odustao od daljih pokusa.

— Nije vrijeme za šale — rekao je Maljuškin. — Nikako. Već je nekoliko sovhoza poslalo zahtjeve da ih se obavijesti potanko o svemu. Postoji mogućnost da upravo mi budemo na čelu novoga pokreta. Prekasno je da bismo odustali. Nadam se da si tako i rekao profesoru?

Stendal je pogledao na termometar. Pod stolom je bilo tamno, morao ga je izvući. Stupić žive se nervozno vrtio oko ništice.

— A mi smo već izmislili i glavni naslov: »Zlatno runo iz peradarnika«. Priznaj da je lijepo. I zamamno.

— Naravno, zvuči izvrsno — složio se Stendal. — No profesor je već počeo uzgajati krave s dugim pramenovima vune. Stoga možemo izabrati

drugi naslov: »Zlatno runo iz stočarskih gospodarstava«.

— Rugaš se? I to u trenutku kad se naše novine mogu proslaviti širom naše oblasti... Odlazi. I bez pristanka našega profesora da će proizvoditi dugorune kokoši, ne dolazi mi na oči. Ako do šest sati ne doneseš njegov pristanak, nadrljao si kao žuti mačak.

Stendal se stresao. U šest je sati imao sastanak s Emom.

— Druže glavni. Molim vas — počeo je moliti — profesor neće pristati. Profesor me uopće neće primiti. Profesor je zauzet.

— Hajde, hajde. Prazni izgovori — rekao je Maljuškin. — Nema ništa. U novinama se moraju pojaviti novi podaci o kokošima. Nadam se da ti je jasno?

Stendal je shvatio da s istinom neće ništa postići. Glavno je bilo — dobiti na vremenu.

— Profesor Minc — rekao je stoga Stendal — dospio je pod automobil. Srećom, ništa se strašno nije dogodilo.

— Kako smiješ reći da se nije dogodilo ništa strašno? Ponos znanosti našega grada dospio pod automobil, a ti smatraš da se ništa stršno nije dogodilo. Gdje je on? U bolnici?

— U gradskoj. Sutra će ga otpustiti. Lake ozljede.

— Odmah ću telefonirati — reče Maljuškin pružajući ruku prema telefonu.

— Čemu? Ta on ne može razgovarati. Živčani šok.

— Čudno. I ti si siguran da to nije nečija neslana šala?

— Takvim se stvarima ne šali — reče Stendal proklinjujući sebe i svoju slabost. Jedna laž uvijek vuče za sobom drugu. I tko će to zaustaviti? Valja i dalje lagati. Neka se sutra obruše na njega sve munje i gromovi, ništa zato, samo da on uspije za pola sata biti kod ulaza u gradski perivoj. A dalje... njemu će biti svejedno.

— Siguran si? — tvrdoglavio se Maljuškin.

— Znam to potpuno sigurno — rekao je Stendal mračno. Njegova mu se vlastita laž gadila, ali se nije mogo zaustaviti. — I to zbog toga jer se sve

to dogodilo pred mojim očima. Profesor je mene spasio.

— Tebe spasio?

— Da. Stajali smo na ulici. Dijete je istrčalo na kolnik i teretnjak kiper... — Stendalu je malo zastao dah. Osjetio je kako tobožnji događaj opisuje jezikom novinske bilješke — nije uspio zakočiti, pa je bio prisljen da se popne na pločnik. A njemu se na putu našao suradnik gradskih novina M. Stendal. Svega trenutak je ostalo još do prave tragedije. No u isti je tren mjesni znanstvenik L. H. Minc, koji se nalazio uz njega, uspio odgurnuti Stendala u stranu, zadobivši sam tom prilikom lakše ozljede. Eto, tako je to bilo.

— Ne može bti — izjavio je Maljuškin, kojega je stil pripovijedanja uvjerio da Stendal govori istinu. — Kakva hrabrost! No ti si sada ipak siguran da će se on sutra vratiti našim kokošima?

— Naravno — rekao je Stendal drhtavim glasom.

— Onda hitno napiši malu vijest. Nazovi je, tj. daj naslov »Tako postupaju pravi znanstvenici«. I izloži u njoj sve kako je bilo. Ništa ne izmišljaj. Za sutrašnji broj. Jasno?

— Jasno — rekao je Stendal slabim glasom shvativši da ga je laž usisala u svoj zagrljaj kao živi pijesak. Spasa nije bilo.

Stišćući u znojnoj ruci termometar, Stendal je ustao.

— Da pođem?

— Idi. Samo tren. Kad napišeš, smjesta u bolnicu. Ne smiješ zaboraviti svog spasioca. Evo uzmi pet rubalja. Za to sve kupi cvijeće. Svježe. U ime naše redakcije. Našeg kolektiva. Idi.

Stendal je uzeo slobodnom rukom novac.

— A što je s tim termometrom? Aha — dosjetio se glavni urednik — za njega? On je tražio?

Stendal je kimnuo. Govoriti nije mogao. I odstupio je prema vratima, okrenut prema njima leđima, pa nije opazio da su se vrata otvorila.

I iza leđa se javio poznati zvonki glas.

— Oprostite što sam provalio. Tražio sam vašeg mladog suradnika.

Zaboravio je kod mene svoju bijelu kapicu. I kako sam prolazio mimo...

Stendal nije sebe mogao natjerati da pogleda glavnom uredniku u oči. Nije sebe mogao natjerati ni da se okrene i pogleda u oči profesoru Mincu. Zurio je jednostavno u termometar, zapravo »amorometar«, kojega je kuglica žive bila usmjerena prema glavnome uredniku.

I u nastaloj šutnji Stendal je ugledao kako stupić žive juri prema dolje. Evo već trideset ispod ništice, četrdeset... i tu se začu laki prasak. Staklena cjevčica u kojoj se nalazi živa nije izdržala pritisak emocionalne zime što se širila od glavnog urednika Maljuškina. Pukla je i živa se u sićušnim srebrnim kapljicama razletjela po kabinetu...

Do sastanka s Emom preostalo je još samo petnaest minuta.

Alan E. Nourse:

Tiger by the Tail

Prevela Jasenka Planinc

Vola za rogove

Nakon praznika robna je kuća bila puna kupaca, tako da je bilo pravo čudo što su je uopće opazili. Prodavačica je imala posla na drugom kraju pulta, a ta je žena na svom kraju pulta bila isto tako zaposlena trpanjem stvari u crnu ručnu torbu. Kearney ju je promatrao nekoliko minuta, a onda je pozvao drugog šefa odjela.

— Daj malo promatraj onu ženu — prošaptao je nemarno. — Bira stvari kao da je ona vlasnica!

— Kleptomanka? Pa što čekaš? — upitao ga je drugi. — Hajde da porazgovaramo s njom.

Kearney se počešao po glavi.

— Promatraj je neko vrijeme. Ima tu nečeg strašno sumnjivog.

Promatrali su je. Žena je stajala za pultom gdje su se prodavale kuhinjske potrepštine. Rukama je prelazila preko predmeta. Uzela je tri noža za kolače i stavila ih u torbicu. Zatim dve velike limene plitice za kolače i napravu za drobljenje krumpira. Zatim malu kutiju za kolače i dva lončića. Onda veliku aluminijsku tavu.

Drugi je šef zurio u nju s nevjericom.

— Uzela je dovoljno stvari da i sama otvori trgovinu. I sve to stavlja u onu ručnu torbicu. Kearney, nemoguće je da je sve to strpala u torbicu.

— Znam — odgovorio je Kearney. — Hajdemo!

Približili su joj se, svaki s jedne strane, a Kearney ju je lagano uhvatio za ruku.

— Gospođo, željeli bismo razgovarati s vama. Molim vas da tiho pođete s nama.

Žena ih je pogledala zbunjeno, a onda slegnula ramenima i pošla za njima u ured.

— Ne znam što ovo znači.

— Promatramo vas već petnaest minuta.

Kearney joj je uzeo torbicu iz ruke, otvorio je, bacio pogled unutra, a onda je uzrujano počeo tresti.

Podigao je glavu i pogledao svog kolegu zbunjenim pogledom.

— Jerry, pogledaj ovo!

Jerry je pogledao. Kad je pokušao nešto reći, jednostavno nije znao što da veli.

Torbica je bila prazna.

• • •

Frank Collins parkirao je kola ispred Instituta za fiziku. Ušao je u zgradu i slijedio znakove do krila s laboratorijima, Evanson ga je dočekao u hodniku.

— Drago mi je da vas vidim — pozdravio ga je Evanson ozbiljnim tonom.

— Slušajte, John, kakva je to priča o torbici? Nadam se da nije neka vaša šala.

— Ova stvarčica sigurno nije — uvjeravao ga je Evanson. — Samo pričekajte da je vidite!

Poveo ga je u jedan od velikih odjela s laboratorijima. Collins je nervozno prešao pogledom preko sjajnih kontrolnih ploča, gigantskih generatora, svjetlucavih cijevi i zamršenih žica.

— Ne razumijem zašto ste mene pozvali. Ja sam inžinjer strojarstva.

Evanson je ušao u mali ured pored laboratorija.

— Vi ste oduvijek bili majstor za popravke. Da vas upoznam s istraživačkom ekipom, Frank!

Članovi ekipe imali su kute, naočale i kape. Collins je kimnuo i bacio pogled na torbicu što je ležala na stolu.

— Meni izgleda kao svaka druga ručna torbica — rekao je. Podigao ju je. — Što je unutra?

— To vi recite nama! — odgovorio je Evanson.

Collins ju je otvorio. Iznutra je bila neobično tamna, obrubljena metalnim prstenom. Okrenuo ju je i otvorom prema dolje i protresao. Ništa nije ispalo.

— Ne gurajte ruku unutra — upozorio ga je Evanson. — Nije sigurno. Jedan je to već učinio i ostao bez ručnog sata.

Collins ga je pogledao znatiželjnim pogledom.

— Odakle vam ovo?

— Dva namještenika robne kuće Taylor-Hyden opazila su prije nekoliko dana jednu ženu kako krade u njihovu odjelu. Uzimala je kućne potrepštine i stavljala najrazličitije stvari u tu torbicu. Uhvatili su je, no kad su pokušali izvaditi ukradene predmete iz torbice, nisu pronašli ništa. Jedan je ostao bez ručnog sata dok je kopao po torbici.

— Dobro, ali kako se torbica našla kod vas?

— Sve od kraja rata osamdeset i prve, kad su organizirali PSIH, sve kradljivce predaju njima. Ovu su ženu odveli u PSIH, no kad su je pokušali prisiliti da se sjeti tko je, nije se mogla sjetiti da ima torbicu. Pošto su pogledali torbicu, poslali su je nama. Pokazat ću vam zašto.

Evanson je uzeo metar i počeo ga gurati u torbicu. Metar je ušao u torbicu oko deset centimetara i stigao do dna. I onda je nastavio ulaziti u dubinu. Nije probio dno niti napravio izbočinu na torbici. Collins je izbuljio oči.

— Nevjerojatno! Kako je to moguće?

— Možda metar ide nekamo drugamo. U četvrtu dimenziju. Nemam pojma.

— Glupost!

— A onda kamo? — Evanson je izvukao metar i stavio ga na stol. —

Još nešto — nastavio je — ova se torbica nikako ne da izvrnuti.

Collins je pogledao mračnu unutrašnjost torbice. Oprezno je uvukao jedan prst unutra, protrljao metalni prsten i zagrebao ga noktom. Pojavila se sjajna linija.

— To je aluminij — rekao je. — Prsten od aluminija. Evanson je uzeo torbicu i pogledao je.

— Sve stvari koje je krala bile su od aluminija — rekao je. — To je još jedan razlog zašto smo vas pozvali. Vi se razumijete u mehaniku i metale. Već tri dana pokušavamo ustanoviti što se ovdje događa, ali bez uspjeha. Možda ćete vi uspjeti.

— Što ste do sada uradili?

— Ubacivali smo unutra kojekakve stvari. Kontrolirali svim instrumentima, rendgenom, svime. Nismo saznali apsolutno ništa. Zanima nas kamo odlaze te stvari koje ubacujemo.

Collins je bacio u torbicu dugme od aluminija. Dugme je kliznulo kroz prsten od aluminija i nestalo.

— Čekajte! — iznenada se namrštio Collins — što ste mislili time da se torbica ne da izvrnuti?

— To je geometrijski oblik drugog reda. — Evanson je pažljivo zapalio cigaretu. — Oblik prvog reda, kao što je kugla ili gumena lopta, može se izvrnuti kroz rupicu na površini. Ali, nikako se ne može izvrnuti cijev s unutrašnjim otvorom.

— Zašto?

— Zato što u sebi ima otvor. A otvor se ne može povući kroz otvor. Čak ni kroz infinitezimalni otvor.

— Pa? — namrštio se Collins.

— Isto vrijedi za tu torbicu. Mi mislimo da je ona omotana oko jednog dijela nekog drugog svemira. Četverodimenzionalnog svemira. A ne može se povući dio nekog drugog svemira kroz ovaj, a da se pri tom ne izazovu velike neprilike.

— Ali cijev s unutrašnjim otvorom se može izvrnuti — usprotivio se

Collins. — Možda više neće izgledati isto, ali će cijela proći kroz otvor.

Evanson je promatrao torbicu na stolu.

— Možda. To bi bio geometrijski oblik drugog reda podvrgnut stresu. No, postoji jedan problem. To više neće biti cijev s unutrašnjim otvorom.

Evanson je ubacio četvrti predmet od aluminija u torbicu. Umorno je odmahnuo glavom.

— Ne znam. Nešto uzima taj aluminij. — Ubacio je u torbicu drveno ravnalo. Ravnalo je odmah iskočilo. — I to nešto hoće samo aluminij. Ništa drugo. Taj je detektiv iz robne kuće imao vojni sat od aluminija, koji mu je nestao s ruke, a imao je na istoj ruci dva zlatna prstena, i nijedan nije nestao.

— Hajdemo se malo igrati zaključivanja — rekao je Collins.

Evanson ga je oštrp pogledao.

— Što želite reći?

Collins se nacerio.

— Čini se da ono što se nalazi s druge strane te torbice torbice želi aluminij. Zašto? Oko otvora je prsten od aluminija, i to oko cijelog otvora. Kao vrata. No taj prsten nije velik, u njemu nema mnogo aluminija. Čini se da oni hoće mnogo više aluminija?

— Oni?

— Ti koji uzimaju metal ali vraćaju drvo.

— Zašto?

— Možemo nagađati. Možda od tog aluminija izrađuju drugi otvor. Velik otvor.

Evanson je zurio u njega.

— Glupost! — razljutio se. — Zašto?

— Samo sam glasno mislio — smireno je odgovorio Collins. Podigao je čelični metar. Čvrsto ga je primio za jedan kraj, a drugi gurnuo u torbicu.

Evanson je zbunjeno promatrao što se događa.

— Ne žele ga! Pokušavaju ga izgurati!

Collins je nastavio gurati metar u torbicu, a onda je drugi kraj metra izišao natrag iz nje. Kao munja Collins je zgrabio drugi kraj metra i počeo istovremeno vući oba kraja.

— Pazite, pazite! — viknuo je Evanson. — Prisiljavate njihov svemir da se prilagodi našoj geometriji! — Činilo se da se torbica uleknula.

Iznenada je jedan kraj metra skliznuo iz Collinsove ruke. Collins je zateturao unatrag i dohvatio metar. Bio je ravan.

— Evanson! — povikao je uzbuđeno. Možete li nabaviti vitlo?

Evanson je kimnuo.

— Dobro — rekao je Collins. — Mislim da znam kako da se zakvačim za njihov svemir.

Velika čelična poluga promjera šest i pol centimetara dovezena je u laboratorij. Kraj poluge, na dužini od oko petnaest centimetara, bio je prevučen sjajnim aluminijem i savijen u oštru kuku.

— Je li vitlo spremno? — upitao je uzbuđeno Collins. Evanson mu je odgovorio da jest.

— Onda stavite torbicu na kraj poluge. Kraj poluge nestao je u torbici.

— Što pokušavate učiniti? — uznemirio se Evanson.

— Budući da žele aluminij, dat ćemo im aluminija. Ako od njega rade drugi otvor, želim se zakvačiti za taj otvor i povući ga u ovaj laboratorij. Oni će stavljati aluminij na ovu polugu zajedno s drugim. Ako se budemo čvrsto držali tog aluminija, morat će ga ili odrezati i omogućiti nam da ga dobijemo natrag ili ga otvoriti u ovaj laboratorij.

Evanson se namrštio.

— A što ako ne učine ni jedno ni drugo?

— Moraju. Ako povučemo fiksni dio njihova svemira kroz torbicu, to će cijeli njihov geometrijski oblik podvrgnuli velikom pritisku. Cijeli će se njihov svemir iskriviti. Kao cijev s unutrašnjim otvorom.

Vitlo je cviljelo dok je Collins pomicao polugu po unutrašnjosti torbice.

— Malo povucite — rekao je čovjeku koji je upravljao vitlom.

Evanson je zabrinuto odmahnuo glavom.

— Ne razumijem — počeo je. Poluga je zazvrjala pod iznenadnim pritiskom.

— Stanite! Zakvačilo se! — povikao je Collins.

Vitlo je glasno cviljelo, motor zavijao pod opterećenjem. Čelična je poluga polako klizila iz torbice, milimetar po milimetar, napeta kao klavirska žica. Svakih deset minuta tehničar je stavljao oznake kredom na polugu kod otvora torbice.

Frank Collins napunio je lulu i počeo nervozno povlačiti dimove.

— Koliko se meni čini — započeo je — ta su bića potajno napravila mali četverodimenzionalni otvor u našem svemiru i na neki način dovela onu ženu u trans, u kojem se podvrgavala njihovim naredbama. Naredili su joj da skuplja aluminij, tako da oni mogu načiniti veći otvor.

— Ali zašto? — Evanson je natočio kavu iz termosice. Bilo je već kasno i u cijeloj je zgradi vladala tišina. Jedini zvuk koji se čuo u sobi bilo je cviljenje vitla, što je vuklo drugi svemir.

— Tko zna? Da dobiju još više aluminija? Bez obzira na razlog, oni zbog nečeg žele doći do našeg svemira. Možda je njihov u nekoj opasnosti. K vragu, taj bi razlog mogao biti tako čudan da ga mi uopće ne bismo mogli ni shvatiti.

— No, zašto smo se zakvačili za njih? — zabrinuto ga je pogledao Evanson.

— Radi kontrole. Mi ćemo povući fiksni dio njihova svemira u naš, tako da se neće moći koristiti otvorom. Otvor će biti izložen većem opterećenju. Onda će morati prihvatiti naše uvjete. Morat će nam reći ono što znaju, tako da možemo sami napraviti otvore, a njih dobro pregledati. Ako to ne učine, uništit ćemo im svemir.

— Ali mi čak ne znamo ni što oni tamo rade? Collins je slegnuo ramenima i stavio još jednu oznaku na polugu. Poluga je zujala.

— Mislim da ne smijemo preuzeti takav rizik — usprotivio se Evanson. — Nisam imao dopuštenje za ovo. Dopustio sam vam da nešto učinite — iznenada se stresao — na temelju tako prokleto oskudnih podataka, da to uopće nema nikakvog smisla.

Collins je odlučno istresao lulu.

— To su jedini podaci koje imam.

— Tvrdim da je to pogrešno. Mislim da odmah moramo osloboditi ovu polugu i čekati do jutra dok ne dođe Chalmers.

Collins je sve uznemirenije promatrao vitlo i počeo pripaljivati lulu drhtavim prstima.

— Sada ne možemo osloboditi polugu. Koloturi su previše napeti. Čak je ne bismo mogli autogeno prerezati za manje od dvadeset minuta, a kad bi pukla, stresla bi se cijela zgrada.

— Ali opasnost! — Evanson je ustao, čelo mu je bilo mokro od znoja. Kimnuo je glavom u pravcu vitla.

— Možda ste stavili na kocku cijeli naš svemir.

— O, smirite se! — razljutio se Collins. — Sad više nemamo izbora, pa čak ni vremena da o tome raspravljamo. Sada to radimo, i gotovo! Kad čovjek jedanput primi vola za rogove, više ga ne može pustiti.

Evanson je uzbuđeno koračao po sobi.

— Čini mi se — rekao je nervozno — da se taj vol možda nalazi u boljem položaju. Ako se promijeni smjer, zamislite što bi oni mogli učiniti našem svemiru!

Collins je ispuhnuo oblačak dima.

— Svakako mi je drago da smo se mi prvi toga sjetili. — Zastao je i poblijedio.

Evanson je pratio njegov pogled. Disanje mu je postalo isprekidano. Termosica je uz veliku buku pala na pod. Pokazao je drugu oznaku na šipki, koja je klizila natrag u torbicu.

— Mislite... nadate se da smo se mi sjetili prije njih?

Požutjela SF-godina 1934.

Fletcher Pratt:

Dr. Grimshaw's Sanitarium

Preveo Momir Lukšić

Sanatorij dra Grimshawa

Napomena izdavača: Ovaj rukopis ili je falsifikat ili vjerodostojno objašnjenje skandala u sanatoriju doktora Grimshawa. Ako je prijevara, onda je izvedena majstorski, jer se podudara sa svim do sada utvrđenim činjenicama o ovom slučaju. S druge strane, nema baš nikakvih dokaza da se glavni podaci o eksperimentima doktora Grimshawa bilo kako temelje na činjenicama. Svi pokušaji da se eksperimnetalno ponove njegovi rezultati bili su — bez izuzetka — neuspješni.

Budući da su okolnosti takve, izdavači su odlučili ovaj rukopis predati javnosti u obliku u kome je dešifriran. Što vi mislite?

Radi čitalaca koji ne poznaju slučaj Grimshawa navodimo ove poznate činjenice:

Dr Adelbert Grimshaw, liječnik njemačkog porijekla, otvorio je privatni sanatorij za živčane bolesti u blizni Državne bolnice za umobolne u Gowandi. Bila je to sasvim ekskluzivna ustanova orijentirana na bogatu klijentelu. Međutim, doktor Grimshaw imao je poseban milosrdni odjel na kome su liječeni siromašni pacijenti.

Od samog početka doktor Grimshaw postizao je fenomenalne rezultate. Njegova ustanova zabilježila je rigorozno provjerene slučajeve potpunog izlječenja i od dementiae praexox i od paranoje uz nisku stopu smrtnosti.

Skandal je izazvao slučaj Harlana Warda. Taj mladi čovjek, nasljednik jednog vlasnika tvornice automobila, pošto je, diplomiravši, napustio koledž, upustio se u opsežan postdiplomski studij tehnike ilegalne proizvodnje alkoholnih pića toga vremena, pa je 1927. godine hospitaliziran u sanatoriju Grimshawa kao alkoholičar. Nakon otprilike osam mjeseci otpušten je kao izliječen, no poslije godinu dana uhapšen je u jednoj raciji protiv narkomana i vraćen u sanatorij. Njegova žena i roditelji

primili su za boravka u Evropi kablogram u kome im dr Grimshaw javlja o smrti Harlana Warda.

Nakon povratka u Sjedinjene Države naručili su prijenos njegovih posmrtnih ostataka iz privremenog počivališta na groblju Trinity u Gowandi u svoju obiteljsku grobnicu na Short Hills, Long Island. Za prolaska mrtvačkih kola kroz New York došlo je do prometne nesreće. Mrtvačka kola u kojima se nalazio lijes prevrnula su se kad je na njih naletio automobil, a lijes se raspao. Pokazalo se da u njemu nije mrtvo tijelo, nego vjerodostojno načinjena lutka napunjena pijeskom i odjevena u odjeću Harlana Warda dok je na licu bila rnajstorski izrađena maska.

Odmah je otvorena istraga u toku koje je naređena ekshumacija još nekoliko pacijenata umrlih u sanatoriju dra Grimshawa. Ni u jednom lijesu nije nađen mrtvac nego, redovito, lutka napunjena pijeskom s voštanom maskom na licu. Ni jedan od mrtvaca nije nikada otkriven. Smrtovnice su u svim slučajevima nosile vlastoručni potpis dra Grimshawa.

U tom stadiju istrage Grimshaw je bio nestao, a sva nastojanja da mu se uđe u trag ostala su uzaludna. Međutim, uhapšen je njegov asistent dr Benjamin Voyna. Policija je mukotrpnom rekonstrukcijom gotovo uništene dokumentacije sanatorija uspjela dokazati da su Grimshaw i Voyna bili u središtu lanca za distribuciju droge koji je vlastima neko vrijeme zadavalo prilične glavobolje. Među pacijentima sanatorija otkriveno je nekoliko narkomana, premda su oni službeno bili hospitalizirani zbog drugih razloga, i sasvim je vjerojatno da je Harlan Ward bio jedan od njih.

Osobitost ovoga slučaja s drogama jest u tome što kod ovisnika nisu otkrivena simptomi ni jednog poznatog narkotika.

Dr Vojna je bio tvrdokoran i nije htio odati koja se droga upotrebljavala, a prije hapšenja uspio je uništiti sve zalihe. Tako je pitanje te specifične droge ostalo nerazjašnjeno do danas.

Što se tiče ostalih činjenica otkrivenih u istrazi, samo jedna koliko-toliko govori u prilog vjerodostojnosti ovdje objavljenog rukopisa. Utvrđeno je, naime, da je dr Grimshaw bio upleten u opskrbljivanje cirkusa patuljcima. Svi ti patuljci bili su, u najboljem slučaju, kreteni, a neki toliko slaboumni da se nisu mogli sami ni odjenuti. Grimshaw ih je isporučivao za gotov novac, prakticirajući tako pravu trgovinu ljudskim robljem. Većina njih bili su narkomani.

Na kraju je dr Voyna osuđen na pet godina; po zakonu Sjedinjenih Država bila je to najveća kazna za raspačavanje droge. Bude li dr Grimshaw ikada pronađen, neizvjesno je hoće li se i protiv njega moći podići ikakva druga optužba. On je nepobitno uzrokovao ako ne smrt, onda nestanak brojnih osoba. No ne postoji ništa na čemu bi se mogla graditi optužba zbog otmice ili ubojstva, budući da je kao dokaz da je netko ubijen nužno pribavati corpus delicti.

Tvrdi se da je ovaj rukopis pronađen u sanatoriju prilikom racije teritorijalne policije. Obavljajući pretres u dnevnom boravku sanatorija, jedan je policajac (on tako tvrdi) našao u kaminu tri kapsule od želatine. Učinilo mu se da nemaju neku posebnu vrijednost. Strpao ih je u džep i zaboravio na njih.

Kasnija povijest ovih kapsula je dvojbena. Dospjele su u ruke nekog Harryja Kamajina, putujućeg preprodavača iz Oleana, koji je upitao ljekarnika u tom gradu jesu li dobre za glavobolju. Otvorivši jednu od tih kapsula, ljekarnik je otkrio da u njima nema nikakva lijeka, nego svitak tankog indijskog papira, očito izrezanog iz neke knjige. Svitak je bio ispisan sitnim slovima.

Sadržaj ostalih dviju kapsula bio je istovjetan. Slova su bila sitnija od najsitnije gravire, a mogla su se čitati samo s pomoću mikroskopa. Ljekarnik, koji ne želi da mu se objavi ime, odbio je dati originale na ispitivanje dok mu se ne plati odšteta. Treba zabilježiti da nedostaje dio rukopisa, vjerojatno onaj što se nalazi u četvrtoj kapsuli koja nije pronađena.

• • •

Molim boga da onaj, ma tko to bio, a u čije ruke ovo dospije, što prije ovo preda policiji. Ovim optužujem dra Adelberta Grimshawa zbog trgovine drogom. Optužujem ga zbog ubojstva. U to mora da je također upleten i dr Voyna.

Bojim se da će ovo, učinili mi što mu drago, ipak dospjeti u ruke Grimshawa. Ako ništa drugo bar će vidjeti kako izgleda u očima drugih ljudi — Shermana i Kraickog, Arthura Kaya i mene. Ne mariš ti za to, doktore, znam. Umirući te pozdravljaju! Ali pogledaj se, evo ti ogledala. Međutim, ako ti koji ovo čitaš nisi Grimshaw, hoćeš li mi ukazati posljednju milost? Molim te obavijesti djevojku Millicent Armbruster, 299 Wallace Avenue, Buffalo da je John Doherty umro.

Ali najprije obavijesti policiju. Ne budu li vjerovali, evo indicija: reci im neka pronađu gdje je pokopan Arthur Kaye, neka pogledaju u lijes gdje bi trebalo da leže njegovi posmrtni ostaci. To bi ih moralo uvjeriti, jer u lijesu ništa neće naći.

Kada pročitam što sam dosad napisao zvuči nategnuto i histerično kao da sam jedan od ovdašnjih psihijatrijskih slučajeva, pacijent obolio od manije proganjanja. Istina je obratna — ja to nisam, čuj, tko god da si ti koji ovo čitaš, provjeri me. To je lako. Zovem se John Doherty. Diplomirao sam 1916. na koledžu Hamilton. Član sam »Theta Alpha«. Ja sam jedan od budala koje nisu htjele raditi obične poslove. Zaposlio sam se kod jednog privatnog detektiva. Zvao se Morrison. Imao je ured u zgradi Binghamtonske štedionice.

Evo kako se to dogodilo. I to možeš provjeriti. Taj detektiv — to jest firma »Pinkertons« — ponudio mi posao, a ja sam prihvatio. Povjerili su mi zadatak da čuvam pošiljku novca od Philadelphije do Pittsburgha, jer nisu bili baš sasvim sigurni u dostavljačevo poštenje. Zaključali su nas s novcem u ekspresno dostavno vozilo. Bila je to noćna vožnja. Naravno, nije bio pošten. Čekao je i vrebao. Kada mu se učinilo da sam zaćorio, potegao je pištolj da provjeri neću li i ja to uraditi. Pogodio sam ga, ali i on mene, u tjeme, pa su nas obojicu poslije izvukli iz vozila. Ja sam morao na operaciju — trepanaciju, mislim, tako su to nazvali.

Sjećam se bio sam sve samo ne blesav, ali poslije te operacije, čini se, nisam se baš uvijek mogao koncentrirati, pa me je detektiv poslao Grimshawu. Pazi ovo: ispričat ću ti cijelu priču jer su tu svi dokazi. Premda možda ne bi mogli poslužiti na sudu, mogu se provjeriti. Kad sam stigao ovamo, podvrgli su me dugotrajnom testiranju. Lako sam prepoznao testove, kao modifikacije Binet-Simonovih i pitao sam se zašto Grimshaw jednog akademski obrazovanog čovjeka gnjavi ovakvim rutinskim postupkom. To je ono što ja nisam znao. I nisam poznavao ni fizičke testove kojima su me podvrgli.

Režim u sanatoriju nije bio težak. Otkako pamtim tada sam se prvi put imao prilike stvarno odmarati. Uglavnom su nas držali u sobama, osim poslije podne kad su svi pacijenti izlazili u park s vrtom i potočićem radi gimnastike. Imao sam prilike upoznati još neke pacijente. I njih možeš provjeriti: Arthura Kayea, krupna čovjeka visoka čela, posrednika koji je ovdje bio zbog alkoholizma; Kraickog, Poljaka, koji je tvrdio da je plemić, no ja mislim da je bio slabouman. Sherman je bio internist. Dobro sam se s

njim slagao, volio je istu vrst knjiga kao i ja. Nas četvorica bili smo društvo i najčešće zajedno.

Počeli smo igrati bridž, no igra se brzo prekidala, Kraicki se nije mogao koncentrirati. Bio je zabavan, shvaćaš, ali bridž nikako nije mogao naučiti. Baš kao da kravu pokušavaš naučiti da se vozi na koturaljkama. Tako je to bilo. Zato smo jednostavno razgovarali.

Vidiš, u tome je i bio problem. Nismo imali što raditi osim razgovarati. U koledžu sam se bavio sportom — nogometom i hokejem — pa me vječito sjedenje i gledanje filmova ponekad navečer dotuklo. Po svemu sudeći, uopće nismo bili liječeni, jednostavno smo tu žuvjeli a ja nisam imao što raditi. Počeo sam, dakle, izmišljati načine kako da se riješim dosade, a jedini način koji sam uspio smisliti bio je da kršim pravila.

Najzanimljivije mi se činilo prekršiti pravilo u vezi sa zidom, visokim kamenim zidom kojim je bio odijeljen cnaj do parka gdje se nalazio milosrdni odjel sanatorija. Sherman jednog dana reče da nitko osim Grimshawa i Voyne ne smije u taj dio, a zgrada u kojoj su živjeli siromašni pacijenti bila je povezana s ostalim dijelovima ustanove samo natkrivenim prolazom, zatvorenim željeznim vratima. Ne volim se upuštati u stvari koje ne mogu dokučiti — eto zašto sam se toga prihvatio, a ponajviše jer sam se sada imao čime pozabaviti. Počeo sam, dakle, premišljati kako da se prebacim preko tog zida i otkrijem što se to dešava s tim siromašnim pacijentima.

Evo kako sam to uradio. Načinio sam lutku i stavio je u svoj krevet. Poslje podne, kad smo odmah nakon ručka pozvani na gimnastiku, odšuljao sam se u veliki ormar za odjeću što se nalazio iza vrata blagovaonice. Tu sam pričekao da prođe čuvar sa začelja kolone. Kada je zamakao iza ugla, vratio sam se u blagovaonicu, pa kroz prozor brzo u park, ne prema milosrdnom odjelu nego u onaj dio parka koji čuvari nisu nadzirali. Odšuljao sam se duž zgrade do grmlja rododendrona na rubu potočića. I to možeš provjeriti. Tu sam, sakriven u grmlju, čekao da padne mrak. Znao sam da nas nitko neće prebrojavati, a noćni će čuvar iz hodnika samo posvijetliti kroz rupu na vratima. Lutka će već odigrati svoje.

Kada su svjetla u glavnoj zgradi bila pogašena, krenuo sam duž zida dok nisam pronašao drvo izraslo uz sam taj zid. Uspeo sam se, ne bez teškoća, i skočio na suprotnu stranu. Nigdje nikoga. Više da bih sebe uvjerio kako nema izgleda da uđem, pokušao sam otvoriti vrata. Na moje iznenađenjevrata su bila otključana. Hodnik u prizemlju imao je kameni,

čisto izribani pod, a na samom njegovu kraju svijetljela je jedna jedina sijalica, bez sjenila. Bila je tišina, osim nekog vrlo prigušenog stenjanja negdje na katu. To nije ni bilo čudno jer je uvijek neki od luđaka koji su činili većinu pacijenata dra Grimshawa negdje dizao nekakvu buku.

Upravo sam htio krenuti stepenicama na kat da vidim ono što se kroz rupe za virenje moglo vidjeti kad li začujem zveckanje ključa i štropot brave na vratima prolaza. Stepenište je bilo predaleko, izolirala bi me vrata na koja sam bio ušao, ali bila su tu u neposrednoj blizini druga vrata, meni zdesna i na sreću otključana. Dohvatio sam se tih vrata i našao u spremištu među metlama, usred otirača, gdje sam se jedva smjestio prije nego su koraci odzvonili hodnikom. Kroz ključanicu ugledao sam Grimshawa i Voynu i nekog dječaka od otprilike dvanaestak godina, odjevena u nešto nalik na pidžamu. Upalili su svjetlo u sobi odmah do mog skrovišta i ušli ostavivši vrata otvorena. Samo na trenutke mogao sam opaziti što se ondje zbiva dok su im se figure kretale amo-tamo u okviru ključanice kroz koju sam virio. Međutim, glas dra Grimshawa čuo se sasvim jasno, razgovijetno:

— Dakle, hoćeš li nas saslušati i poslušati? Testovi pokazuju da ti je to potrebno, a dobro znaš da ti je to potrebno, a dobro znaš da ćeš se poslije bolje osjećati.

— Ne, neću — reče drugi glas. — Znam ja što je to. Dajete mi drogu. Svejedno mi je što radite. Možete od mene načiniti patuljka jer sam nemoćan, ali ovisnik ne želim postati.

Bio je to dječak koji nije bio dječak. To sam odmah shvatio obuzet nekom jezom premda nisam sve sasvim razumio.

— Svinja! — reče Grimshaw. Čuo se udarac. — Uradi što kažem!

— Neću! — reče mali čovjek. — Idi do đavola!

Ponovo udarac, a zatim nešto kao cviljenje, pa glas Voyne:

— Injekciju...

— Ah, dokad ću ti govoriti da to mora uzeti oralno? — rekao je Grimshaw.

— Aber, Herr Doktor — oglasio se Voyna, pa su onda obojica nastavili klepetati njemački, a ja taj jezik ne razumijem. Potom su zatvorili vrata.

Odšunjao sam se iz spremišta za metle do vanjskih vrata. Bilo mi je

dosta istraživanja za tu večer. Dosta sam toga imao sebi razjasniti, a sumnjao sam da bih na katu milosrdnog odjela našao neka bolja objašnjenja. Osim toga, nisam želio da tu ostanem zarobljen, a Grimshaw i Voyna u onoj sobi prizemno.

Tu noć prespavao sam napolju — pod drvećem. Nisam se želio šuljati po hodnicima, jer ako se događa uistinu nešto čudno, moglo je to biti opasno. Iskreno rečeno, u tom trenutku nisam znao kako da sve to protumačim. Taj patuljak mogao je lako biti običan kreten, ali Grimshaw i Voyna nisu s njim postupali kako se postupa s mentalnim bolesnikom. Spominjanje droge također je bilo zagonetno. Moje iskustvo privatnog detektiva bilo je dovoljno da shvatim kako bi ovakav sanatorij mogao biti savršeno pokriće za raspačavanje droge. Da se od nekoga može načiniti patuljak to mi baš nije zvučalo razumno, ali ja nisam liječnik i ne mogu biti siguran.

Ujutro sam se vratio u blagovaonicu i na vrijeme se pridružio ostalima kod doručka, ali tek poslije podne odlučio sam o tome porazgovarati sa Shermanom. Teškoća je bila u tome što nisam znao kako da se otarasim Kayea i Kraickog. Nisam uspio, pa sam sve ispričao Shermanu pred njima.

Kad sam završio, Sherman reče:

— Ma, čini mi se da su sve to nagađanja... — i zašuti.

— U redu, priznajem — rekoh. — To su samo sumnje. Ali iznenadio bih se da znaš koliko se toga u mome poslu temelji na sumnji i nagađanjima. Pitam te znaš li ti išto što bi na bilo koji način ovo potvrdilo?

— Bojim se, ništa osim novih sumnji — reče Sherman. — Činjenica je da u milosrdni odjel ne ulazi nitko osim Grimshawa i Voyne, odnosno osim jednog ili dvojice čuvara, onih snagatora. Znam da imaju laboratorij, ni onamo nitko od nas ne zalazi, pa je moguće da proizvode vlastite tipove droge. Da bi Grimshaw stvarao patuljke, to je zbilja nevjerojatno, ali...

— Što: ali?

— Ma, dva-tri puta vidio sam tu auto »Great Neiderlinger Shows«...

Kako je sve to bilo neodređeno i pomalo suludo, smislio sam kako ću konačno stvari raščistiti. Nije mi se pružala prilika sve do jedne noći. Nas četvorica jeli smo uvijek zajedno za istim stolom, ali taj obrok nije nam prijao jer je Kraicki bio suviše uznemiren onijm o čemu smo razgovarali

tog poslijepodneva pa je svoju uznemirenost prenosio i na ostale. Te je napokon postalo sasvim vidljivo. Našem stolu prišao je sam Grimshaw i rekao kako bi želio da Kraicki dođe u njegov ured nakon deserta.

Evo kako se to točno dogodilo. Kraicki je skočio, pa uzviknuo da se moglo čuti u cijeloj blagovaonici:

— Ha, ha! Pa da postanem narkić ili patuljak kao oni ondje. Kažem vam, to vam neće uspjeti. Grof Kraicki se ne da. Nikada.

Grimshaw nas je jednog po jednog mirno promatrao. Nitko od nas nije ni riječi progovorio, ali mora da je po izrazu naših lica shvatio što smo saznali i u što sumnjamo. Napokon se cinično nasmiješio i rekao:

— Da, grofe Kraicki s vama mi to neće uspjeti. — Otišao je na svoje mjesto kao da se ništa nije dogodilo. U svom poslu sreo sam mnogo tipova koji su se ovako vladali i znao sam da to uvijek znači nevolje, ali nisam ni slutio kolike će nevolje iz ovoga izaći, ni koliko je Grimshaw brz na obaraču. Nije mi palo na pamet da upozorim Shermana koji je jedini od nas mogao pobjeći.

Uostalom, evo što se dogodilo. U jedan sat poslije ponoći netko je prišao našim vratima. Ja sam lakog sna. Skočio sam na noge čim su ušli. Prvoga sam opalio točno u bradu i oborio ga. Ali Grimshaw je i na to mislio. Drugi me zgrabio za ruku džiju-džicu zahvatom a treći mi skočio na pleća. Brzo su me srušili. Tek tada su upalili svjetlo. Ugledao sam Grishawa nad sobom. Maznuo sam ga divljački bar jedanput i dobro sam se zbog toga osjećao.

— Tako! — reče on. — Prijatelju moj, imaš veoma ozbiljan napad manije proganjanja. Koješta se tebi pričinja, a ovdje smo svi prema tebi dobri, dragi moj detektivu. S tobom je gore nego što sam mislio. Moramo te, Doherty, neko vrijeme smjestiti u odjel za opasne.

Htio sam zapitati čuvare hoće li dopustiti starom pokvarenjaku da ostvari prijetnju, ali prije nego sam i zaustio Grimshaw je izvukao običnu špricu i sprašio mi potkožnu injekciju. Onesvijestio sam se.

Osvijestio sam se u nekoj drugoj sobi. Nisam mogao otkriti gdje sam, no po kutu iz koga sam kroz prozor ugledao drveće nagađao sam da sam negdje u milosrdnom odjelu. Bili su mi navukli luđačku košulju i stalno su me drogirali pa sam izgubio osjećaj vremena. Na meni je obavljena i nekakva operacija. Kada sam se osvijestio, glava i vrat bili su mi u gipsu i

osjećao sam mučninu. Posljedica etera.

Poslije toga je dolazio Voyna i hranio me žlicom, a Grimshaw mi je svake večeri davao novu injekciju. Osjećao sam se strahovito loše i bio neopisivo slab. Budio sam se ujutro s nepodnošljivom glavoboljom. Bio sam strašno iscrpljen, sasvim onemoćao. Pitao sam se ne radi li on sve to da bi me natjerao u ludilo, jer mi se činilo kao da se soba povećava, a luđačka košulja postaje sve veća.

Jednog se dana toliko povećala da sam se sasvim lako iz nje izvukao. Nakon svega toga nisam mogao ni pomišljati na bijeg, pa ipak kad je Grimshaw ušao nisam mogao odoljeti a da ne navalim na njega. Ali nije išlo. Toliko sam oslabio da me je on kao kakvo perce podigao, i kad me spustio na krevet, shvatio sam da se desilo nešto suludo, jer ne samo da me je podigao kao kakvo perce nego je bio za glavu viši od mene, a ja sam visok metar i osamdeset. To, i ono što je onaj patuljak govorio one noći kad sam ih prisluškivao, bilo je dovoljno da sve shvatim. Ali ne smijete zaboraviti da sam se osjećao vrlo loše. Stvarno sam bio izluđen i nisam mogao pohvatati ni glavu ni rep svemu tome što se zbilo. Jednom su me bili iznijeli na balkon — na zrak. Ugledao sam na ležaljci pored svoje Arthura Kayea, svega umotanog. Šutio je, a ja sam bio suviše slab. Često sam sanjao nekakve divove koji s oružjem u ruci hodaju po sobi.

Prvi put sam bio potpuno svjestan, tko zna nakon koliko vremena, onoga dana kad nam je Grimshaw sve ispripovijedao. Prethodne večeri nije mi dao uobičajenu injekciju. Kad sam se ujutro probudio, strop nada mnom učinio mi se milju daleko, a onih tridesetak centimetara od kreveta do poda bili su golema udaljenost. Soba je bila divovskih razmjera.

Malo poslije ušao je Grimshaw s nekakvim zavežljajem u naručju. U prvi mah nisam mogao povjerovati. Izgledao mi je viši od pet metara. Onaj zavežljaj položio je na krevet. Ispostavilo se da je to Arthur Kaye onaj krupni čovjek, odjeven kao i ja u pidžamu, samo mi smo bili mnogo manji nego onaj patuljak koga sam bio vidio u milosrdnom odjelu.

— Hej, što se to događa? — rekao sam Kayeu. Pogledao me malo ošamućen, pa rekao:

— Ne shvaćam! — i stane pokraj mene na krevetu. U tom trenutku vratili su se Grimshaw i Voyna i donijeli još dva zavežljaja. Bili su to Sherman i Kraicki.

Voyna je izišao. Grimshaw je svisoka pogledao nas četvoricu koji smo stajali na krevetu jedan uz drugoga i progovorio. Glas mu je bio toliko snažan i tako dubok da sam prilično teško razumijevao o čemu govori, pa zato i ne mogu ovdje potpuno točno prenijeti njegove riječi, no nastojat će biti što vjerniji. Tko god ovo našao, zaklinjem ga neka se pobrine da to dospije na pravo mjesto. To je važnije od svega. Evo što je on rekao:

— Dopustite mi da vam čestitam. Vi ste osobno dali doprinos neizmjerno velikom unapređenju fundamentalne znanosti. Vas četvorica sudionici ste onoga što će se zvati eksperiment Grimshawa. Želim vam zahvaliti što ste me promaknuli među prve endokrinologe svijeta. Doktore Shermane, vi i sami shvaćate o čemu je riječ. Za ostale, za vas Kaye, za grofa Kraickog i za našeg cijenjenog prijatelja, detektiva Dohertyia, evo objašnjenja u nekoliko riječi. U ljudskom tijelu postoje određene žlijezde koje se nazivaju sasvim nedolično... hm, svakako s potcjenjivanjem: tiroidna, paratiroidna i hipofiza. Poznate su kao žlijezde s unutrašnjim lučenjem, a funkcija im nije sasvim jasna. Uvriježena je pretpostavka da im je funkcija zapravo održavanje ravnoteže ljudskog bića izlučivanjem različitih vitamina u krvotok. A to je pogrešno, i vi ste dokaz. Utvrđeno je da mlada životinja, recimo ovca ili pas, kojoj je uništena tiroidna žlijezda, ostane patuljasti primjerak svoje vrste i to, kako se pretpostavljalo, samo zbog nedostatka vitamina. S druge strane, ako oštetimo tiroidnu žljezdu ili hipofizu, a to su potvrdila istraživanja, dobivamo diva, cirkuskog monstruma od dva i pol metra. To su opće poznate činjenice. Promjene se dešavaju čak i kod odraslih. Dr Haussler je zabilježio slučaj čovjeka u zrelom doba kod koga je abnormalni porast hipofize izazvao skraćivanje prstiju koji su postali debeli i stupasti. Ja sam otkrio da uzročno-posljedičnu vezu endokrilnih žlijezda i kržljanja, patuljasta rasta, odnosno prekomjernog rasta, gigantizma, ne uzrokuju vitamini nego jedan enzim. Uh, kako će to revolucirati medicinu! Ja sam taj enzim nazvao Theta. Izolirao sam ga i na dobrom sam putu da ga sintetiziram. Evo formule.

Izvadio je komad papira. Nisam razumio simbole, ali Sherman je kriknuo, a Grimshaw nastavio:

— Vi shvaćate važnost? Kolosalno! Ali to se znanstvenom svijetu mora dokazati. Radi toga sam točno određenom stimulacijom endokrinih žlijezda u kombinaciji s injekcijama enzima Theta proizveo umjetne patuljke. No bilo je tu zapreka: životinje nisu davale zadovoljavajuće rezultate. Čini se da ovaj enzim djeluje samo na čovjeka. Koristeći se ovim enzimom stvorio sam patuljke visoke samo osamdesetak centimetara. Na žalost, ni jedno

ovakvo stvorenje nije bilo moguće pustiti u svijet kao prirodnog patuljka. Predrasude američke cvilizacije previše su moćne i protivne istraživanjima! Bio sam prisiljen naviknuti svoje patuljke na korištenje narkotika, zapravo samo jednog narkotika po vlastitoj recepturi kako bih ostvario kontrolu nad njima. Međutim, s vama četvoricom eksperiment je podignut na mnogo višu razinu. Vi ćete biti prvi primjerci novog reda veličine superpatuljaka, odnosno subpatuljaka. Dobra šala, zar ne? Kada sam pokušavao postići izrazito mali rast moji su imbecilni pacijenti obično umirali. Vi, međutim, svi... osim možda Kraickog... imate dovoljno snažnu mentalnu konstituiciju da podnesete tretman i pojavite se kao potpune individue, veličine svega nekoliko desetaka centimetara. O tome sam pripremio izrješ taj koji neće biti objavljen za moga života, no poslije, ime Grimshaw...

Primjedba izdavača: Ovdje nedostaje dio rukopisa. Pretpostavlja se, onaj dio u izgubljenoj kapsuli. U vezi s pojedinostima navedenim u rukopisu kako slijedi: nije pronađen nikakav izvještaj o eksperimentima dr Grimshawa. Ako je takav izvještaj uopće postojao, Voyna ga je najvjerojatnije uništio prije hapšenja. Jedan Pinkertonov detektiv imenom Dougherty (ne Doherty) hospitaliziran je u sanatoriju dr Grimshawa 1922. godine. Istovremeno, ondje je također na liječenju bio čovjek imenom Arthur Kaye. Nema, međutim, nikakvih tragova o Kraickom, kao ni o internisti Shermanu. Prema podacima velik je vremenski razmak između smrti Doughertvja i Kayea. Detektiv je umro 1923. a Kaye tek u ožujku 1924. godine. Na adresi navedenoj u Dohertyjevu rukopisu doista je živjela izvjesna Millicent Armbruster. Podaci kazuju da se u listopadu 1922. godine udala za čovjeka imenom Kellett nakon čega joj se gubi trag.

Preostala kapsula sadrži ovo:

... spotaknuo o busen trave, pa smo se zbog njega morali zaustaviti. Trava se činila poput šume, tako je bila gusta i da nismo čekali zasigurno bismo ga izgubili. U komešanju kukac je pobjegao, pa ni te noći nismo imali hrane. Kaye se uspeo na stabljiku korova i dojavio da je vrt za nas još predaleko da bismo do noći stigli, te smo se utaborili u jednom busenu trave. Bilo je hladno. Onaj komad zavoja bio je toliko grub da nam je naribao kožu, a trojica koja su spavala morala su se koristiti svom svilom kao pokrivačem Ja sam stražario u drugoj smjeni. Svaki put kada bih se očešao o vlati trave poprskala bi me ledena rosa kao iz tuša.

Ujutro je Kraicki počeo cmizdriti jer nije bilo dovoljno hrane. Morali smo ga vući za sobom. Nakon jednog sata putovanja našli smo neku natrulu

grančicu. Mogli smo sada zapaliti vatru uspijemo li naći išta što bismo skuhali na toj vatri. Izvukli smo nekoliko vlakana i ponijeli ih sobom. Iznenadilo nas je koliku smo količinu mogli nositi, a Sherman je rekao da to možemo zato što smo »ispravno postavili zakon kocke«. Tko bi ga znao što mu je to? Znali smo da vatru neće biti teško zapaliti s pomoću oblutka i komada opruge ručnog sata koju je Sherman dan prije bio pronašao.

Nešto podalje, Sherman, koji je predvodio, dozivao je iza jednog busena trave. Našli smo ga gdje stoji na jednom hruštu koji je, izvrnut na leđa, malaksalo trzao nogama. Napao sam ga komadom one opruge, ali se šiljak okliznuo po ljušturi, a ja sam zaradio gadnu ogrebotinu po leđima jednom od dlakavih nogu hrušta. Sherman je smatrao da ga trebamo obrnuti i udariti pod krila, ali ja sam se bojao da bi hrušt mogao odletjeti prije nego što mi išta uradimo, pa smo odlučili postiviti lomaču iznad kukca i speci ga na mjestu gdje smo ga i ulovili.

Indijancima je bilo lako izbiti iskru iz kamena, ali nama nije. Kad smo napokon zapalili vatru, vrelina je toliko uzbudila kukca da je mlatarajući nogama razgrnuo drvo, tako da smo se našli ondje gdje smo i počeli. Onda smo Kaje i ja našli neki kamen — velik koliko nas dvojica zajedno. Uspjeli smo kukca zviznuti po glavi. Još se malo vrpoljio ali više nije razgrtao vatru. Zaboravili smo da će dva vlakna iz one grančice vrlo brzo sagorjeti, pa je najteži zadatak bio održati plamen sve dok jelo nije bilo pripremljeno.

Meso na bedrima bilo je dobro. Po okusu je podsjećalo na meso raka. Iznutrica nije bila baš najbolje pečena, a bila je i premasna. Jedino je Kraicki i to mogao jesti.

Bilo je već kasno poslije podne kad smo dokrajčili hrušta pa smo odlučili te noći odustati od mukotrpnog putovanja do vrta. Od kukca je ostalo još dosta mesa, pa se nismo željeli predaleko udaljavati od naše opskrbne baze dok se bolje ne opremimo. Problem oružja djelomično je riješen tako da smo otkinuli krila i razrezali ih pomoću opruge. Dobro naoštrene kamenom postala su dosta djelotvorno oružje.

Kaye, koji se pomalo bavio starinama prihvatio se posla toga popodneva. Od nekoliko vlati žilave trave načinio je praćku. Do mraka uspio je njome oboriti nekoliko muha. Bila je to zanimljiva ali nekorisna majstorija, jer nakon prvog kusanja nitko od nas nije želio više jesti mušje meso. Međutim, sljedećeg jutra uspio je oboriti jednu pčelu pa smo dobili malo dobrog mesa.

Tjedan dana poslije uspio je maknuti s našeg puta pauka vrlo zloćudna izgleda.

Ponestaje mi papira. Moram sažeti izvještaj. Odijevanje, to je bio naš najveći problem. Kada smo riješili problem prehrane, odlučili smo se na put po parku nadajući se da ćemo pronaći kakav rupčić koji je nekome ispao. Nismo ga pronašli, ali smo uz rub potoka naišli na stolicu. Neki liječnik ostavio je ne samo liječničku torbu nego i neku knjigu, nešto papira za pisanje i bočicu tinte.

Bilo je to pravo bogatstvo. Kaye i ja razbili smo kamenom bravu i otvorili torbu. Osim različitih, za nas nekorisnih stvarčica, bilo je nekoliko kapsula koje smo ispraznili pa smo tako dobili vrlo korisnu ambalažu. Uspjeli smo razbiti jednu od bočica i s pomoću krhotina stakla načiniti oruđe i oružje. Bio je to zanimljiv povratak u kameno doba.

Moram požuriti. Papir na kome smo pokušali ispisati naše zapise bio je pretežak, a noga kukca kojom sam pokušao pisati suviše škripava. Ali knjiga, na veliku sreću, bila je Brinkleyjeva »Povijest Japana« štampana na tankom indijskom papiru. Namučili smo se dok smo istrgli nekoliko listova.

Svejedno sumnjam da bih našao vremena za drugo, osim da zapišem ono što se dogodilo jučer. Bilo nam je vrlo udobno u našoj kolibi od trave i bili smo dobro opskrbljeni odjećom i hranom. Sherman je ubio krticu, a Kraicki otkrio da je žuta srčika u stabljikama trave dobro povrće, po okusu na šparogu. Planirali smo prije zime dospjeti u kuću gdje, vjerojatno, ne bi bilo teško opskrbljivati se hranom.

Međutim, nakon tri dana došlo je do promjene. Sherman i Kraicki otišli su zajedno u lov, a Kaye i ja iskušavali smo različite materijale za lukove kad dojuri Sherman sav blijed i poderana kaputa načinjena od krtičje kože.

— Što se dogodilo? — pitao sam. — Gdje je Kraicki?

— Nema ga više — rekao je nadušak. — Grimshaw je nabavio mačku.

Eto, zbog čega ostavljam ovaj zapis. Pouzdajem se u sreću da ovo neće naći Grimshaw, nego netko drugi.

PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTIDOGAĐAJI ● POLEMIKE

Velemajstori ilustracije u SF-u:

Michael Whelan

Prije desetak godina, na svjetskom SF kongresu u Washingtonu (DISCON 2). izlagao je svoje likovne radove 24-godišnjI ilustrator Michael Whelan. Iako je u to doba bio još potpuno nepoznat i još ni jedna njegova ilustracija nije bila objavljena, posebno žiri mu je dodijelio prvu nagradu za najbolju ilustraciju na temu fantastike. Ako još znamo i to da je žiri dao Whelanu posebno priznanje i za jednu SF ilustraciju, možemo slobodno napisati da je 1974. godine, u vrijeme kad je najveći SF ilustrator svih vremena, Frank Kelly Freas, bio na vrhuncu svoje stvaralačke snage, počela jedna od najbriljantnijih karijera u svijetu SF ilustracije. Tako je u sjeni Franka Kellyja Freasa, kojeg su ljubitelji SF tada već po osmi put izabrali za najboljeg SF ilustratora godine i dodijelili mu nagradu Hugo. Izašla nova zvijezda SF ilustracije kojoj u svijetu SF gotovo nema ravne.

U posljednjih pet godina Michael je primio čak pet nagrada Hugo koju su mu ljubitelji SF dali kao najboljem SF ilustratoru godine, pet puta za redom primio je nagradu Locus koju dodjeljuje istoimeni list i koja zbog velikog broja čitalaca vjerovatno najrealnije Dokazuje Whilanovu omiljelost. Wheian je 1981. prvi put primio i posljednju veću nagradu koju može dobiti SF ilustrator. Na sedmom svjetskom kongresu fantazije (The World Fantasv Convention), koji svake godine okuplja stručnjake za fantastiku, stravu i nadnaravnost u suvremenoj umjetnosti. Whelan je dobio nagradu World Fantasy, ili kraće Howard, kako se ona zove u spomen na velikog prozaika fantastične književnosti Roberta Howarda. Michael Whelan je dobio nagradu Howard i 1982. pa ponovo 1983. a na kongresu u listopadu 1984. u Ottawi ta mu je nagrada izmakla iz ruku.

Životni put Mlchaela Whelana počeo ie 29. lipnja 1950. u Oulver Cityju u Kaliforniji. Otac mu je bio zrakoplovni inženjer a zbog specifičnosti njegove profesije koja je zahtijevala česte selidbe na nova radna mjesta, obitelj Whelan morala se neprekidno seliti. Michael, koji je zbog zauzetosti roditelja bio vrlo često sam, posebno je rado listao očevu zbirku starih SF

časopisa kojih je u kući uvijek bilo dovoljno. Oduševljavao se prije svega šarenim naslovnim stranicama koje su mu rasplamsavale maštu i prije nego što ie naučio čitati i pisati, a s ocem je gledao i većinu SF filmova u obližnjim kinima. Vizualne komponente, koje su se manifestirale kako u SF časopisima tako i u filmskom mediju, snažno su djelovale na Whelana i zacijelo presudno utjecale na njegov dalji put ilustratora.

Iako je Michael Whelan tada bio još dijete, vizualna SF futuroioška ikonografiia nadahnula ga je do te mjere da bi poslije povratka iz kina crtao leteće tanjure, svemirske kupole i slikao svoje verzije pojedinih prizora iz filma. Kao primjer kako se u Whelana još u ranoj mladosti usadio SF način mišljenja, spomenimo šaljiv događaj koji se zbio tada petogodišnjem Michaelu. Kad ga je poslije neuspjelog bijega od kuće policija našla u obližnjem samoposluživanju i dovela ga kući, zatvorio se u garažu i od drvenih ploča počeo graditi svemirski brod. Iznenađenoj majci uvriježeni dječak je objasnio da će odletjeti čak na Mars.

Godinama je Whelan sa zanosom čitao SF beletristiku, a posebno su mu se sviđala djela Edgara Ricea Burroughsa. Michael Whelan je mnogo vremena posvećivao i crtanju i ilustraciji. Kad je navršio petnaest godina, pohađao je u Denveru likovni seminar gdje se upoznao s radom u studiju i s osnovama likovne umjetnosti. Whelanovi roditelji, koji su mislili da se ilustratorskim radom neće moći uzdržavati, nagovarali su sina da izabere unosnije zanimanje. Isto su tako bili uvjereni da je SF pogodna samo za omladinu i da, će to njihov sin prije ili poslije prerasti. Iako je Whelan znao da neće tako lako moći uništiti svoju sklonost prema umjetnosti, popustio je pred argumentima roditelja i stavio ilustratorsku djelatnost na sporedni kolosijek. Odlučio je da se posveti medicini i da podane liječnik.

Michael Whelan se poslije završetka srednie škole upisao na sveučilište u San Joseu gdje je kao glavni smjer izabrao biološke znanosti, a kao dodatni — studij umjetnosti. Za vrijeme školovanja, uzdržavao se radom na benzinskim crpkama i u prodavaonicnma. a dodatni mu je izvor prihoda bila izrada ilustracija za neki medicinski časopis. U višim godinama studija pomagao je u anatomskom laboratoriju u kojem je, među ostalim obavljao i seciranje i tako se detaljno upoznao s gradom ljudskog tijela. Whelanovu nadarenost za slikarstvo nije ostala, nezapažena na sveučilištu. I sam sve više osjećajući da mu je ilustratorski rad i previše prirastao srcu da bi ga odgurnuo u drugi plan, odazvao se pozivima svojih profesora te je za glavni smjer izabrao studij umjetnosti.

Svakako valja napomenuti da je Whelan, iako se odrekao studija medicine, i dalje posjećivao seminare iz anatomije, što mu je dalo izuzetno dobru bazu za uspješno slikanje aktova. Upravo Whelanovim mentorima, koji su vjerovali u likovnu kreativnost svog studenta, pripada zasluga što se Whelan potpuno posvetio ilustratorskom radu.

Michael Whelan je diplomirao 1973, a poslije godinu dana završio u Los Angelesu devetomjesečnu specijalizaciju za likovnu ilustraciju i tu upoznao komercijalnu stranu ilustrativne djelatnosti.

Do Whelanovog prvog dodira s ljubiteljima SF došlo je potpuno slučajno. Za vrijeme specijalizacije u Los Angelesu na zidu školskog hodnika vidio je obavijest o skupu u San Diegu (Comiccon 1974), izabrao nekoliko svojih ranih radova i u San Diegu priredio svoju prvu prodajnu izložbu. Kupci, koji su oduševljeno pokupovali izložene Whelanove slike, vjerojatno nisu ni sanjali da su za upravo smiješnu cijenu došli do djela koja će s vremenom označiti značajno rano razdoblje jednoga od najpopularnijih SF ilustratora. Iako Whelan za svoja likovna ostvarenja nije dobio ni izdaleka pravu protuvrijednost, lijep odziv ljubitelja SF potakao ga je na poduzetniji nastup.

Nasuprot većini ilustratora koji početak slikarskog puta provode obično u likovnim studijima gdje se bave manje vrijednim poslovima i tek se poslije mnogo godina probijaju da značainiiih projekata. Whelan je odlučio da ide na sve ili ništa. Sve svoje znanje je uložio u pripremanje likovne mape koja će reprezentativno predstaviti njegovo svestrano likovno stvaralaštvo. Dijapozitive svojih likovnih radova koji su ilustrirali SF, fantastiku i tematiku strave i užasa, poslao je nakladničkoj kući DAW koja se bavi isključivo objavljivanjem fantastičkih djela u najširom značenju te riječi.

Stvar je uspjela, i Donald A. Wolheim, osnivač i urednik kuće, pokazao je prilično zanimanje za Whelanove ilustracije. Zatim se sve odvijalo vrtoglavom brzinom. Discon 2. svjetski SF kongres u Washingtonu 1974. bio je Whelanu prva veća stepenica na ilustratorskom putu. Žiri, u kojem su medu ostalima bili priznati ilustratori Jack Gaughan i John Schoonherr te književna i likovna kritičarka i književnica Sandra Miesel, u jakoj je profesionalnoj konkurenciji, kao najuspješnijeg izlagača izabrao tada još potpuno nepoznatog Michaela Whelana.

Whelanov neočekivani uspjeh u Washingtonu i zanimanje urednika izdavačke kuće DAW koji je povoljno ocijenio tržišnu vrijednost njegovih

ilustracija, odlučno su pridonijeli tome da se Michael Whelan preseli na istočnu obalu SAD. u Brookfield u saveznoj državi Connecticut.

Od događaja koji su krojili Whelanovu ilustratorsku karijeru spomenimo još SF kongres u New Yorku (Lunaron 1974) na kojem je on priredio svoju drugu prodajnu izložbu. U New Yorku se Whelan sreo s Harlanom Ellisonom. jednim od najznačajnih pisaca kratke SF proze kojega su se Whelanova djela duboko dojmila.

Ellison, koji je bio svjestan snage umjetničkog izraza koji nastaje prilikom funkcionalne interakcije pisane riječi i slikarskog medija, a znao je i koliko je značajna dobra naslovna stranica pri prodaji književnog djela. kod nakladnika svojih djela često je uspijevao isposlovati da naslovne stranice slikaju umjetnici koje bi sam izabrao. U prvom redu spomenimo slikarski par Lea i Dirana Dillon koji su prije jednog desetljeća ilustrirali Ellisonova sabrana djela za izdavačku kuću Pyramid, pa Barclaya Shawa koji je sličan projekt izvršio prije dvije godine za Izdavačku kuću Ace.

Do prvog zajedničkog projekta Elisona i Whelana došlo je već potkraj 1974. Ellison je tada napisao kratku SF priču »Croatoan«. prodao je časopisu Gallery i uvjerio urednički kolegij da za ilustratora izabere Whelana. Ako se sjetimo da je Ellison na Lunaconu kupio jednu Whelanovu ilustraciju za ciglih pedeset dolara, to što je Whelan za objavljivanje u časopisu Gallery dobio čak pat stotina, pokazuje više nego zorno kako se Whelan u toku nekoliko mjeseci probio među najbolje plaćene SF ilustratore.

Prva Whelanova naslovna stranica pojavila se 1975. godine kod DAW-a. ilustrirala je djelo Lina Čartera Čarobnica s kraja svijeta (The Enchantress of World's End). Od tada više nikad nije bio bez posla. Iako je u početku radio samo za kuću DAW, uskoro je proširio djelatnost i na druge izdavačke kuće. prije svega na Ace i Ballantine/Del Rey.

Zanimljivo je to da je Whelan u cijelom desetljeću svog rada ilustrirao samo književna djela i da, suprotno Franku Kellyju Freasu, nije poklanjao gotovo nikakvu pažnju periodičkoj SF štampi. Naslovna stranica koju je naslikao za jedan broj revije Isaac Asimov's SF magazine (rujan—listopad 1978) samo je usamljen primjer, a i ta je bila naslikana u prvome redu kao donura članku o njegovoj ilustrntorsknj djelatnosti. Razlog je vjerojatno u tome što revijalna štampa plaća razmjerno niže honorare a, s druge strane, Whelan je od izdavačkih kuća dobivao toliko posla da mu za periodičnu štampu jednostavno nije ostajalo vremena.

Ako želimo bolje shvatiti uzroke koji odrađuju knjižnu ilustraciju i koji su odlučno utjecali kako na slikarsku usmjerenost Michaela Whelana tako i na upravo meterski rast njegove popularnosti među ljubiteljima SF žanra, moramo spomenuti nekoliko znatnijih tržišnih karakteristika knjižne ilustracije koje su se prvenstveno manifestirale u razvoju džepne knjige.

Iako su povijesničari industrije knjiga morali prilikom traženja prethodnika džepne knjige posegnuti čak u 16. stoljeće (kad je jedan mletački nakladnik objavljivao klasična djela rimske i grčke književnosti u džepnoj zbirci Aldina), do masovnog razvoja čitalačke kulture moralo je proći još gotovo 400 godina? Među značajnijim evropskim izdavačima valja spomenuti lajpcišku izdavačku kuću Tauchnitz koja je u doba svog djelovanja od sredine 19. do sredine 20. stoljeća izdala, među ostalim, 5000 džepnih knjiga na engleskom jeziku, te ažurnim plaćanjem autorskih honorara, kako za prevedena djela tako i za pretiske, mnogo pomogla uvođenju i konačnom ozakonjenju autorskih prava. Zanimljivo je da su u toj zbirci knjiga na prijelazu iz 19. a 20. stoljeće ugledala svijetlo dana i neka klasična SF djela kao što su na primjer, Pogled unatrag (Looking Backward) Edwarda Bellamyja i većina djela H. G. Wellsa.

S obzirom na to da nas zanima prije svega razvoj knjižne ilustracije koja je s vremenom postala jedna od bitnih tržišnih komponenti industrije knjiga, posvetimo više pažnje baš opremi kniige.

Do početka 20. stoljeća bilo je razmjerno malo knjiga koje su imale ilustrirane naslovne stranice. Razlog za to je vjerojatno u tome što su se izdavači oslanjali na uzak krug redovitih kupaca knjiga koje nije trebalo privlačiti šarenim naslovnim stranicama poticati ih na kupnju. To se odražavalo i na izdavačkim programima, koji su sadržavali pretežno klasike evropske i američke književnosti, a lakšeg štiva, koje bi bilo dostupno onim potencijalnim čitaocima kojima knjiga samo povremeno dođe u ruke i koji sebi tek stvaraju redovite čitalačke navike, bilo je razmjerno malo.

Kultura čitanja nije bila masovna a izdavači, koji su uz to imali preslabu distribucijsku mrežu i za šire mase neprilagođen izdavački program kojim bi knjigu kao robni proizvod približili potencijalnom čitateljstvu, još nisu poznavali funkciju i utjecaj likovne opreme naslovne stranice knjige na potrošača.

Počeci ilustriranja naslovne stranice knjige pojavili su se sredinom 19. stoljeća u Velikoj Britaniji. Meko uvezane knjižice sa žutim koricama koje

su dobile naziv »yellowbaeks«, često su na naslovnim stranicama imale drvorezne otiske u boji kojima su privlačile kupce. U četrdesetim godinama devetnaestog stoljeća u SAD je izvršen prvi ozbiljniji pokušaj da se knjiga približi široj javnosti. Izdavači novina koji su raspolagali razvijenom distribucijskom mrežom, s istodobno koristili nisike poštanske tarife, počeli su tada izdavati dodatke u obliku knjiga koje su naručiocima slali poštom. Kako su željeli privući i dodatan krug čitatelja, te su dodatke opremili ilustriranim naslovnim stranicama u boji a nudili su ih kupcima i na kioscima, gdje su među novinama odmah privlačili pažnju ponajprije svojom opremom. Iako je taj pokušaj prodora jeftine knjige propao za samo četiri godine zbog osjetnog povećanja cijene poštanskih usluga i zbog labilnog privrednog stanja, značajno je bilo to što su izdavači pravilno ocijenili komercijalnu ulogu ilustrirane naslovne stranice pri širenju kulture čitanja među najširim masama.

Drugi pokušaj revolucije na tržištu knjiga u SAD počeo ie tik prije izbijanja građanskog rata. Kolekcija knjiga Beadle's Dime Novels, koja je objavljivala lakše štivo, kao na primjer priče s Divljeg zapada, pustolovine privatnih detektiva itd., na ilustriranim naslovnim stranicama prikazivala je pojedine prizore iz knjige, a izdavači su posebno uspješne ilustracije ponekad pretiskivali i na omote drugih knjiga. Ubrzo su se pridružile i mnoge druge izdavačke kuće koje su izdavale lako štivo, ali i priznata književna djela evropskih i američkih pisaca.

Sredinom 19. stoljeća nastao je i zaštitni omot tvrdo ukoričenih knjiga, koji je u početku služio isključivo kao zaštita knjige, a poslije su mu poduzetni izdavači, da povećaju prodaju, dodali i ilustrativnu komponentu. Iako se džepna knjiga održala na tržištu čak tri desetljeća, stekla je preuzak krug čitalaca i time donosila izdavačima premalenu dobit, pa je stoga do kraja 19. stoljeća postupno nazadovala kultura čitanja u SAD. Izdavači su, u želji da niskim cijenama privuku što više kupaca, neprekidno smanjivali proizvodne troškove, što je uskoro dovelo do toga da je džepna knjiga zbog lošeg tiska i uveza, bijednog papira, senzacionalističkih naslova i ilustracija izgubila ugled, što je opet utjecnlo na dalji pad prodaje. Troškovi su i dalje padali, no kako je tvrdo uvezena knjiga bila srazmjerno jeftina, to nije donosilo željene rezultate.

Konačan udarac tom začaranom krugu zadao je zakon o poštivanju autorskih prava, koji je 1891. donijela američka vlada i koji je, kako kaže povjesničar knjige Frank Luther Mott, »konačno i zauvijek prisilio gusare da spuste crne zastave«.

Svršetak u idućem SIRIUSU

(Žiga Leskovšek)

• Na posljednjoj omotnoj stranici ovoga SIRIUSA sa četiri Whelanove ilustracije: Dijadem sa zvijezda. Plavi strah, Dijete Zemlje i Bijeli vuk (Diadem from the Stars, Blue Fear, Earthchild, The White Wolf.)

Za SIRIUS...

• Priče što ste ih, dragi čitatelju, poslali u toku listopada nisu baš masovno zastupljene u ovoj »za« rubrici, no one koje su se tu našle, svakako zaslužuju da ih se istakne njihovom kvalitetom. Tako je Vaša priča **Onoliko koliko...** vjerojatno priča godine, a **Treće pitanje** bila bi najbolja sf-šala da onaj kompjuter-sveznadar nije u nju ubačen pomalo nasilno. **Hiper-prostor ali iznićenje...** nema takav nedostatak: na šaljiv, ali i vrlo ozbiljan način bavi se problemima koji brinu današnje društvo. Primjeran angažirani literarni tekst! **Kitajske škatuljice** je vrlo čitko napisana priča — šteta je što filozofska potka u njoj nije bolje iskorištena — a glavna joj je mana posvemašnja nemotiviranost glavnoga junaka, koji malo-malo pa počinja samoubojstvo, bez ikvakva valjanog razloga. Unatoč tome: priča je objavljiva.

• I to bi bilo sve »za«. Pa i nije. Kad budete pročitali te četiri priče, vidjet ćete da je dosad bilo malo ovako uspješnih mjeseci... No, na redu je:

...nije za SIRIUS

• Najprije, nekoliko riječi o nekoliko priča u kojima se nedostaci mogu tako otkloniti, pa prerađene mogu konkurirati za rubriku »za«.

• Na primjer. **Planet muh** (uz to što je pisan s obje strane papira!) sadrži posve suvišan opis vremenskoga stroja, a ne opisuje kako je moguć bilo kakav život na planetu promjera dvadesetak metara. Ne bi li se, na primjer, ta zgodna pričica mogla odvijati negdje na Zemlji umjesto na takvom nemogućem planetu? **Feniks** ima dobru ideju, šteta što je ona utrošena tako jeftino... Osim toga: nismo li se dogovorili (već dvadesetak puta) da nećemo tipkati priče bez proreda? Tako se tipkaju sudske odluke, a ne priče! **Junačina** ni u prerađenoj verziji nije stekao kvalitete za objavljivanje: slično je i s pričama **Spašavanje** i **Flar** — sve su to priče bez većih nedostataka, ali i bez većih razloga da budu objavljene u SIRIUSU. **Prostoplov** ima dvije greške: prve dvije stranice su dvostruko preduge, a uz to nije razjašnjeno kako se onaj tip, izlazeći iz atoma na stolu, odjednom nađe na stolici. **U noć**: otklonite nerazumljivosti u priči, ali nemojte pri tom otkloniti i njene kvalitete — atmosferu i emocije. **Devjenske elegije** bi mogle proći da su kompaktnije, ali i da imaju nekakav početak, jer ovako djeluju kao da ste zaboravili poslati prvih nekoliko stranica priče... **Dvigalo** bi bilo objavljeno kad bi (posve dobra) ideja bila (posve dobro) obrađena:

treba potanje objasniti neugodnosti što ih proživljava glavni junak te domišljatije obraditi zaplet i rasplet priče (nezamislivo je da se junak tek prilikom zamjene stana susreće s problemom dizala !). **Dugo čekanje** ima dobru ideju, no ona bi bila prolazna tj. za SIRIUS i kad bi se prvi dio priče skratio na pola (tj. prepolovio).

• Ostale priče doista nisu za SIRIUS. i to zbog vrlo različitih, razloga. Na primjer:

• **Daar-Saan** je zapravo izvrsna priča, no nije jasno je li ona psihotest, etnografija ili bajka. Svakako je ponudite pod neki drugi, ne-sf žanr, nekom drugom listu! Jamčim Vam da će biti objavljena! **Novo življenje** je loše zbog plitkosti opisa odnosa između muškarca i žene, te plitkosti poruke, koja zapravo i ne postoji, čitkost priče ne znači da ona ima i književne kvalitete! **Moja žena Iza** je također čitka, ali i plitka, pravocrtna, takva da joj se već na prvim stranicama može naslutiti poenta. **Kdaj, zdaj, desetar Cuckoo**? je vrlo zanimljiva priča, no slang na kojemu je pisana posve je nepredvidiv: **Vojaške vaje** su naracijski nerazumljive, neuvjerljive. naivne. **Dialektika** (i ostale dvije minijature) nisu SF, no to ne znači da prestanete pisati ako se žanrovski opredijelite, uspjeh vam ne gine! **Povest o Ljubljani** ima književne kvalitete, ali ne pripada SF žanru. Šteta! **En dan v Rock cityju** posvećuje previše prostora čovjeku-glazbi. Neuspjela minijatura! **Dolgčas** (—Dosada)) uz nejasan motiv sadrži i doista dosadno putovanje kroz prošlost, posve nepotrebno za tok pripovijesti; treba ga izostaviti ili mu dati sadržaj! **Če bi mi kdo povedal**... (Kad bi mi netko pripovijedao) doista mu ne bih povjerovao: Vaša je priča posve neuvjerljiva, a tom mozaiku besmisla ne pomaže ni (dvostruka) pojava Travolte... **Rojstvo** također nije uvjerljivo, a nije ni SF. **Lovac i lovljeni**: tema poznata odviše različitih elemenata nabacano bez prave potrebe, loša obrada. **Čovjek i ratio** ni poslije prerade nisu dobri, iako su bolji nego u prvoj verziji: nepotrebno je filozofiranje o čovjeku i njegovom mjestu u Prirodi. I druga je priča loša stereotipna i razvučena space-opera. bez novih i zanimljivih elemenata. **Bila jednom jedna Zemlja**: na sreću ljudskog roda, tajni agenti nisu tako blesavi kako ih vi opisujete. Drugim riječima: karakterizaclja dibidus promašena!

Paraziti su psiho-priča a ne SF. **Dnevnik robota**: loša tema, još lošija obrada nečega više nego poznata. **Sam svoj majstor** jest SF, ali mu je mjesto u časopisu istoimenoga naslova. **Centralni fond programa** je za list programera. **Priča br. 12** ima zanimljivu ideju i grafičko rješenje, no uvod je dvostruko predug, a stil toliko mladalački da nikako ne pristaje u

SIRIUS; uz to: nejasno je objašnjenje zbog čega se zbiva podvajanje. **Psovka na svemirskom brodu** je posve prizeman vic. **Kuja** ima očajno lošu karakterizaciju; ako ste to pisali nakon odsluženja roka u JNA, tada zaista niste nišu naučili. **Nije valjda SF**: tako opisan početak 3. svj. rata doista to nije. **Samo za nepušače** je priča bez grešaka, ali samo za neki školski list. **Preživjeli** je stilski OK. no sve je previše razvučeno (4 stranice uvoda!). Priča djeluje doista amaterski, a Vaša zamolba da se Vaš amaterizam ne uzme u obzir ne dolazi a obzir: SIRIUS nije amatersko vježbalište. **Dnevnik Herberta Bluma** ima prilično dobru osnovnu ideju, no ispripovijedan je tako da se odmah zna kako će završiti. Osim toga: što se to dogodilo s računarom, u posljednjem odlomku? **Ljestve** itd. su tri neduhovita i već dovoljno poznata vica. **Nidar** je posve pristojna postkatastrofička priča, no to pristojnost, pa i njen dobar stil nisu dovoljni. Zašto toliko nadripoetičnosti? **Crna kutija** je grdno prerazvučena, a uz to i prilično nejasna. **Melodrom** je nerazumljiva priča ni o čemu. **Sugestija da ili ne** je dobra priča: DA, ali SF: NE. **Stari prijatelj** je loša space opera, kojoj uz to nedostaju i kraj i početak. **Početak kraja** ne pokazuje Vašu namjeru da nešto kažete, osim neumjesne želje da pokažete kako (loše) vladate engleskim jezikom. **Osuđeni** su 1001. priča na temu Zemlje kao kaznenoga planeta. **Mladić bez predrasuda** je prerazvučena, a ni ideja ni završetak nisu mu originalni. **Život stvarno**... može biti dosadan, ako čovjek čita Vašu priču koja je već ocjenjena negativno i u kojoj niste ništa bitno izmjenill. **Gorak okus vremena** gotovo i nema grešaka, ali ni snage ili vrijednosti.

• I to bi bilo sve. Uz svesrdnu pomoć Darija Đokića i Žige Leskovšeka. Vaš **Borivoj Jurkuvlć**.
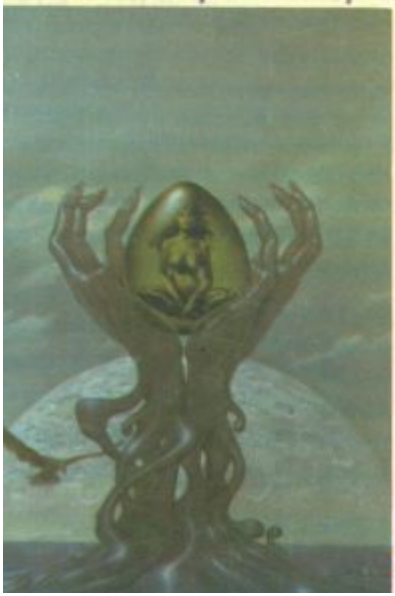
Velemajstori ilustracije u SF-u: Michael Whelan